

బా, బా పు

అదర్శ దంపతులగు బా, బాపుల
పవిత్ర వైవాహిక జీవిత గాథలు

100.110.15705

“బా-బాపులు నా హృదయంలో మాతాపితల
స్థానాన్ని ఆక్రమింతురుగాక!”

—ము కు ల్ భా య్

సంకలనము
గుజరాతీ మూలం
ముకుల్భాయ్ కలార్థి
ఆంగ్లానువాదం
గురుదయాల్ మల్లిక్
తెనుగుసేక
పాతూరి నాగభూషణం

మొదటి కూర్పు
1000 ప్రతులు
ఆక్టోబరు 1971
వెల్ : సాదాప్రతి
మూడు రూపాయలు

అహమ్మదాబాద్
నవజీవన్ ప్రింట్స్ వారి
అనుష్ఠానం

ప్రకాశకులు :
గాంధీసాహిత్య ప్రచురణాలయం
చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20

*

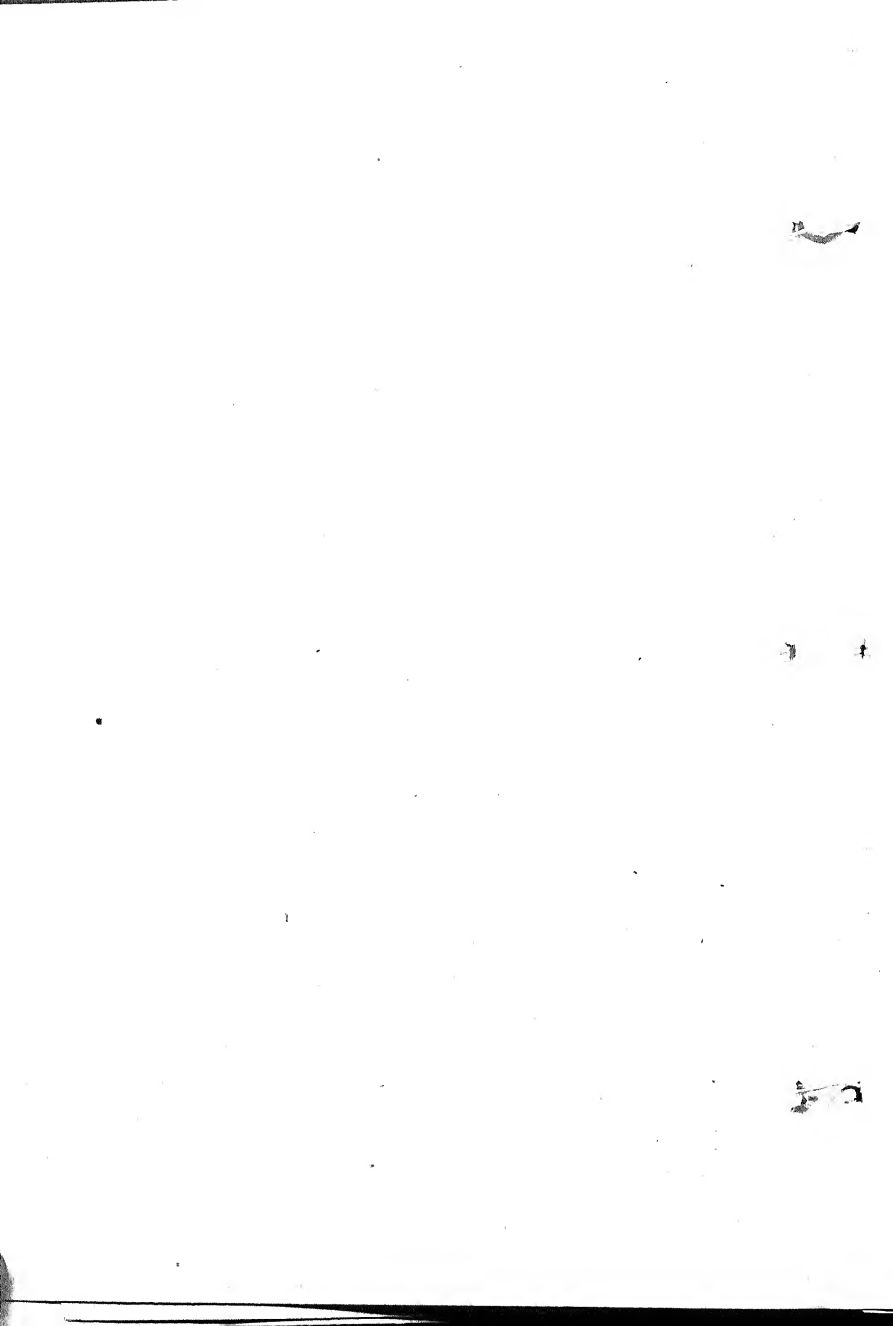
బాపూజీ శతజయంతి ప్రచురణలు
శ్రీ సర్వోత్తమ భవనము, విజయవాడ-6

ముద్రణ :
సర్వోదయ ప్రెస్
విజయవాడ-6

అంకితము

బాపూజీకి కస్తూరిమాతవలె జీవితంలో నా కన్నివిధముల
అండగా నిలచి సహకరించిన నా ధర్మపత్ని
శ్రీమతి పాతూరి చంద్రమొలక రాజేశ్వరమ్మకు

—అనువాదకుడు

“హిందూమతం పట్లకన్న నా భార్యపట్ల
నాకు హెచ్చుగౌరవ మున్నది. ప్రపంచంలో
మరే గృహిణిగాని తన భర్తను కదలించ
లేని విధంగా ఆమె నన్ను కదలిస్తుంది....
మా మధ్య విడదీయరాని అనురాగ బంధం
పెనవేసుకొని యున్నది”.

- బా ఫు

“నా భర్తవంటి భర్త ప్రపంచంలో లేడు.
ప్రపంచంలో నాకుగల గౌరవానికి కారణం
ఆయనే”.

- బా

ప్రస్తావన

బాపూజీ శతజయంతిని పురస్కరించుకొని నేను వెలువరించ సంకల్పించుకొన్న 10 పుస్తకములలో ఇంతకు ముందు 7 పుస్తకములు ప్రచురింప బడినవి. ఇది వీనిలో ఎనిమిదవది తక్కిన రెండు పుస్తకములు కూడ త్వరలోనే వెలువడ గలవు.

గ్రంథకర్త శ్రీ ముకుల్ భాయ్ కలార్థీ దీనిని గుజరాతీ భాషలో తయారు చేసినాడు. శ్రీ గురుదయాల్ మల్లిక్ ఆంగ్ల భాషలోని కనువదించినాడు. ఈ ఆంగ్లానువాదము నాథారము చేసుకొని నేను దీనిని తెలుగులోనికి తర్జుమా చేసినాను.

ఇంతకుముందు వెలువడిన పుస్తకాల ప్రచురణలో వలెనే దీని ప్రచురణలోకూడ సహ ప్రకాశకులుగా నుండుటకు గాంధీసాహిత్య ప్రచురణాలయం, హైదరాబాదు వారు అంగీకరించినారు. విజయవాడలోని పర్వోదయప్రెస్ వారు దీనిని ముద్రించినారు.

పైన పేర్కొన్న వారందరి కృషి, సహకారాలతో ఈ గ్రంథాన్ని లోకానికి సమర్పించ గలుగుతున్నాను. వీరందరికీ హృదయ పూర్వకమైన కృతజ్ఞతను తెలుపుకొనుచున్నాను.

పాతూరి నాగభూషణం

అనువాదకుడు

స్వోత్తమ భవనం

విజయవాడ-6

12-9-1971

ప్రకాశకుల నివేదన

“బా, బాపు” అనే ఈ అపురూప సన్నివేశాల సంకలనాన్ని

నవజీవన్ ప్రచురణాలయంవారు ప్రచురించారు. మానవ జీవితంలో దాంపత్యం అతి సున్నితమైన, సునిశితమైన ప్రధాన భాగం. దాని ప్రభావం దంపతుల ఉభయాలపైననేగాక వానివల్ల ప్రభావితమైనంతవరకు సమాజంపైన గూడ ఎంతగానో ఉంటుంది. ఈ విషయంలో ఎన్నెన్నో ఉదాహరణలు ఇవ్వవచ్చు. అన్నిటికన్న గొప్ప ఉదాహరణ బా, బాపుల జీవితమే.

అయితే ఇతర సామాజిక న్యాయసంగాలతో పోల్చినపుడు దాంపత్య జీవితానికి సంబంధించిన విషయాలకు అంత ప్రాధాన్యత ఇవ్వటం చూడము. బాపు తన ఆత్మకథలో దాంపత్య జీవితానికి సంబంధించిన కొన్ని నిగూఢ విషయాలను తెలియజేసినను, అది భారత రాజకీయ రంగంలోని ప్రాథమిక దశ వరకే పరిమితమై వున్నందువల్లను, ఆయన సాధన ఆ తర్వాతగూడ యెంతో ముందుకు సాగినందువల్లను బా, బాపుల చిరకాల దాంపత్యంలోని ఆణిముత్యాలవంటి అనేక సన్నివేశాలు లోకానికి తెలియవు.

ఆదర్శ మానవుడైన గాంధీ జీవితం తన పాతివ్రత్య సాధనవల్ల సతీమతల్లిగా, లోకమాతగా రూపొందిన కస్తూరిబా సహధర్మిచారిణిగా ఉన్నందువల్ల, మహాత్మ

పూరితమైనదన్న సత్యాన్ని కాదనలేము. ఈ సత్యాన్ని ఈ పుస్తకం అక్షరాల ఋజువు చేస్తుంది.

ఈ అపురూప గ్రంథాన్ని సమకూర్చిన శ్రీ ముకుల్ థాయ్ కలార్థి గాంధీ జీవితంలోని యిటువంటి అనేక సన్నివేశాలను సమకూర్చిన అనుభవజ్ఞులు. ఆయన యీ పుస్తకంలోని సన్నివేశాలనుకూడ అతిశ్రద్ధతో, సమర్థతతో సంకలనం చేశారు. శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారుకూడ అంతకు తీసిపోని శ్రద్ధాసక్తులతో దీనిని అనువదించారు. బాపూజీ శతజయంతి ప్రచురణలతో కలసి గాంధీ సాహిత్య ప్రచురణాలయం దీనిని 89 వ ప్రచురణగా ప్రచురించటం జరిగినది.

కో దా టి నా రాయణరావు

కార్యదర్శి

ఆం. ప్ర. గాంధీ స్మారక నిధి

1-8-43 చిక్కడపల్లి

హైదరాబాదు-20

9-9-1971

వి న య పూ ర్వ క శ్రద్ధాంజలి

శ్రీ ముకుల్ భాయ్ యీ పుస్తకానికి నన్ను పరిచయం వ్రాయగోరినాడు.

ఆయన కోరికను నిరాకరించి బాధనుకలిగించడం నాకిష్టంలేదు; అయితే బా. బాపుల పవిత్ర వైవాహిక జీవిత గాథలను తెలిపే యిటు వంటి పుస్తకానికి పరిచయం అవసరమా? అనే సందేహం కలగడం సహజమే. ఏ పుస్తకాన్నైనా పాఠకులకు పరిచయం చేసేటందుకు, దాని విలువను వివరిస్తూ సిఫారసు చేసేటందుకు పరిచయం ఉపయోగపడు తుంది. మన కాలంలో ప్రపంచంలో మహోన్నత దంపతులుగా నున్న వారి వైవాహిక జీవితాన్ని వర్ణించే గ్రంథానికి పరిచయంతో వసేలేదు. బా. బాపుల వైవాహిక జీవితాన్ని గురించి తెలుసుకొనడానికి ఇచ్చగించని వారెవ్వరుంటారు? అయితే నాకు వారిపట్లగల గౌరవాన్ని, వినయ పూర్వకంగా వెల్లడించడానికి లభించిన యీ అవకాశాన్ని నేను జార విడుచుకోరాదు.

పుస్తకం ముఖపత్రంమీద శ్రీ ముకుల్ భాయ్ “బా. బాపులు నా హృదయంలో మాతాపితల స్థానాన్ని ఆక్రమించుకుగాక!” అను సుందరమైన ప్రార్థన వాక్యాన్ని చేర్చినాడు.

నిజానికి నా విషయంలో వారు జననీ జనకుల స్థానాన్ని ఆక్ర మించినారు. మా అమ్మ నా 11 వ యేట, మా నాయన నా 16 వ యేట దివంగతులైనారు. మా నాయన మరణం ఆకస్మికంగా సంభవించింది. ఆయన చనిపోయేముందు “నా కుమారులను నేను కాశీభాయి (మా పిన తండ్రి)కి అప్పగిస్తున్నాను. వారి చదువుల సంగతి ఆయన చూస్తాడు.” అని కాశీతంమీద జిలుగువ్రాత వ్రాసినాడు. ఈ విధంగా మా పినతండ్రి, పినతల్లి నన్ను కాలేజీచదువు వదలి నబరృత్తి సత్యాగ్రహశ్రమంలో చేరే వరకు - అప్పటి నా వయస్సు 21 సంవత్సరాలు - సాకినారు. నేను మా చిన్నాయనను వదలిపెట్టినప్పు డాయన “ఇప్పుడు నిన్ను గాంధీజీకి అప్పగిస్తున్నాను” అన్నాడు.

ఈ విధంగా బా-బాపులు నాకు తల్లిదండ్రులైనారు. వారివై వాహిక జీవిత గాథలనుండి సేకరించిన సుందరమైన యీ సంగ్రహ వరసలను చదువుతూఉంటే అనేక పవిత్ర సన్నివేశాలు నా కనులయెదుట క్రొత్తగా సాక్షాత్కరిస్తున్నవి. ఇందు కొన్ని జ్ఞాపకంచేసుకొనడానికి పీటగాని ఆమూల్య సందర్భములు. వీనిని తలచుకొన్నప్పుడు దుఃఖము పొంగి కనులనుండి బాష్పములు వెలువడతాయి. వారి వై వాహిక జీవితాన్ని ఎరిగినవారందరికీ యిలాటి అనుభవం కలుగుతుంది. అయితే 1961 నాటికి యీ అనుభవాలను పొందిన వారెందరు మిగిలియున్నారు ? అందుచేతనే బా-బాపులను చూడనోచుకొనని వ్యక్తులు ఈ అనుభవాన్ని కొంతవఱకైన పొందడానికి ఉపకరించడంద్వారా యీ గ్రంథం విలువ పెరుగుతున్నది.

ఆధునిక ప్రపంచంలో యిటీవల వివాహము, వై వాహిక జీవితము, శ్రీ పురుషుల సంబంధము మున్నగు అంశములపై వింతయైన నూతనాభి ప్రాయాలు ప్రాధాన్యతను వహించినవి. ప్రాచీన విజ్ఞానానికి అటు పట్టియిన భారతదేశంకూడ వీటి దుష్ప్రభావానికి గురియైనది. ఈ ప్రభావం యిలాగే సాగితే, త్వరలోనే మరొక సందర్భములో ఐన్‌స్టీన్ ఊహించినట్లుగా భారతదేశంలోకూడ ఒక క్రొత్తతరం ఆవిర్భవించవచ్చు. “అసాధారణమైన వై వాహిక జీవితాన్ని గడపిన బా-బాపులవంటి దంపతులు ఇరువదవ శతాబ్దములో శరీరధారులుగా ఉన్నారని నమ్మడం సాధ్యంకాదు. హేతువాదిం, విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రధానంగా ఉన్నకాలంలో యిదెలా సంభవిస్తుంది ?”

బాపు జీవితం, కార్యక్రమాలు అసాధారణమైనవన్న సంగతి నేడందరికీ తెలుసు. అయినప్పటికీ యీ గ్రంథం, అసంఖ్యాకంగా ఆయన సాదించిన పనులలో మరుగున పడిపోవడాని కవకాళమున్న ఒక ముఖ్యమైన దృశ్యాన్ని మనకు చూపెడుతుంది. ప్రజలదృష్టిని ఎక్కువగా ఆకర్షించిన ఆయన సత్యాగ్రహ, సర్వోదయ సిద్ధాంతాలు, అనానక్తి యోగముల వలెనే ఆయన వై వాహిక జీవితంకూడ అసాధారణమైనది. తానేమిచేసినను దానిని సమర్థవంతంగాను, లోపరహితంగాను చేయడం

బాపు ఆదర్శం. అందుచేత ఆయన జీవితంలో ఏ బాగాన్నిగాని మనం విడిచిపెట్టడానికి వీలులేదు. వైవాహిక జీవితంలోకూడ ఆయన యీ ఆదర్శాన్నే అవలంబించి, దీనిని సాధించినాడు. ఈ అంశాన్ని సేను మన పురాణ పురుషులతోపోల్చి ఉదహరించడంద్వారా మాత్రమే విశదీకరించగలను.

బా-బాపులు మన పూర్వచరిత్రలోని అసంఖ్యాక దంపతులలోని అసంఖ్యత వశమైన జన్మప్రక్రియ తెలిస్తే, అకాశ మండలంలో విడివడని శాశ్వతమైన జంటనక్షత్రాలుగా స్థానం కల్పించడంద్వారా, పురాణాలు యీ దంపతులకు అమరత్వాన్ని కల్పించినవి. హిందూ వివాహకాండలో నేడుకూడ గృహస్థాశ్రమంలో అడుగిడబోయే వధూవరులకు ముందు యీ నక్షత్రాల జంటను చూపుతారు. ఒక ప్రముఖ సత్యాన్ని వారిదృష్టికి తెచ్చేటందుకే యీ ఆచారం ఉద్దేశింపబడినది. బా-బాపుల వైవాహిక జీవితగాథలను చదివేటప్పుడు పాఠకుడు దీనిని గ్రహించగలగాలి. స్వాతంత్ర్యంకొరకు గాంధీజీ సాగించిన పోరాటం ప్రాచీన ప్రవక్తల సాహసోపేత గాథలను పునరుజ్జీవింపజేసిన తీరుననే ఆయన వైవాహిక జీవితం హెందవ గృహస్థుని ఆదర్శాన్నిగురించిన వేదసూక్తులకు నజీవ ఉదాహరణాన్ని ప్రసాదిస్తుంది.

తన తండ్రి దళరథుని జీవితం ఐహళార్యాత్వం మూలంగా భగ్గుం కావడం రాముడు తిలకించినాడు. అందుచేత తాను దీక్షగా ఏకపక్షీ ప్రతాన్ని అవలంబించినాడు. ఈ ఆదర్శాన్ని హిందువులు తరతరాలుగా పాలించేటట్లు వారి మనసులపై గాఢమైన ముద్రను వేసినాడు. బాపు తండ్రికూడ ఎక్కువ పెండ్లిండ్లు చేసుకొన్నాడు. ఇంద్రియసౌఖ్యంపట్ల ఆయన వ్యామోహాన్ని బాపు నిమగ్నించినాడు. యౌవనంలో తనకున్న కామ ప్రవృత్తి అనే తప్పిదాన్నికూడ ఒప్పుకున్నాడు. తన తండ్రి అవి సానసమయంలో తాను ఆయన దగ్గరలేకపోవడానికి ఇదే కారణమైనది. ఈ సంఘటన ప్రభావం ఆయన మనస్సుపై బాగాపడినట్లున్నది. ఈ బలహీనతకు తనపై తానాగ్రహపడి గట్టి నిర్ణయాన్ని చేసుకొన్నట్లు

తోస్తుంది. పశువుతోపాటు మనిషికిని సామాన్య శారీరకధర్మమైన వంభోగవాంఛను పవిత్రంగాచేయడం ఆయన తన కర్తవ్యంగా భావించినాడు. ఆయన సాధనావధంలో దీనిని సాధించేటందుకు వైవాహిక జీవితంలో బ్రహ్మచర్యాదర్శాన్ని కనుగొని దీనిని ప్రపంచానికి సమర్పించినాడు. సంతానంకొరకు మాత్రమే భార్యాభర్తలు కలియవచ్చు. అపైన వారు బ్రహ్మచర్యాన్ని అవలంబించాలని ఆయన చెప్పినాడు. నిజమైన దాంపత్య జీవనపుప్రేమ సౌఖ్యాలకు ఇది దారితీస్తుందని, తన అనుభవం యీ విషయాన్ని ఋజువుచేసిందని ఆయన తెలిపినాడు.

హైందవ జీవనంలోని ఆశ్రమ పద్ధతిని (బ్రహ్మచర్య, గర్హస్థ్య, వానప్రస్థ, సన్యాసములు) పరిశీలిస్తే, అందు యీ సందేశం కనిపిస్తుంది. నిష్ఠగా అనుష్ఠించిన గృహస్థాశ్రమధర్మం నెమ్మదిగా వానప్రస్థంలోకి మారుతుంది. అంటే సమాజసేవకు సమర్పణమైన జీవితంగా తయారవుతుంది. అది చివరకు జ్ఞానానికంతమైన సన్యాస జీవితానికి దారితీస్తుంది. దీనికి బాపు జీవితం స్పష్టమైన ఉదాహరణగా నిలుస్తుంది. మానవజీవితం సక్రమంగా నడవడానికి హిందువుల యీ ఆశ్రమ చతుష్టయభావం వర్షాక్షంగా తప్ప ప్రత్యక్షంగా ఆయన రచనలలో చర్చింపబడకపోవడం వింతగా తోస్తుంది. కాని యీ సందేశసారం ఆయన జీవితంలో అడుగడుగున ఆచరణలో ఉన్నట్లు మనకు గోచరిస్తుంది.

వర్షసామాన్యంగా గృహస్థాశ్రమాన్ని, అందలి బాధ్యతలను బాహ్యంగా పరిత్యజించే జ్ఞానానికి ప్రాధాన్యతగల సన్యాసాశ్రమాదర్శాన్ని ఆయన అంగీకరించలేదు. కర్మఫలత్వాగంపై ఆధారపడిన, మానసికవైరాగ్యంతో కూడిన గృహస్థాశ్రమాన్ని ఆయన అవలంబించినాడు. సత్యాగ్రహాశ్రమ నియమాలలో వైవాహిక జీవితంలో బ్రహ్మచర్య నిషణ్ణం, సన్యాస జీవితాన్ని ఆయన చేర్చినాడు. దీనికాయన ప్రత్యేకమైన అర్థాన్ని కల్పించినాడు, పురుషుడుగాని, స్త్రీగాని దీనిని నూటికి కోటికి ఏ ఒక్కరోమాత్రమే అవలంబించగలరని ఎవరైనా అనవచ్చు. అదర్శాలకిది ప్రధాన లక్షణం కాదా? అదర్శాన్ని అనుష్ఠించడం, దానికనుగుణంగా

జీవితాన్ని గడపడం, ఈవిధంగా ఇతరులకు తాను మార్గదర్శకావడం యుగపురుషుని విధి. ఈ అంశాన్ని గురించి ముట్టాడుతూ బాపూజీ ఒక వ్యాయం ఇలా చెప్పినాడు: “హిందూమతం సర్వసాధారణంగా భావించే సన్యాసాన్ని నేను ఆశ్రమ నియమాల్లో చేర్చలేదు. దీనికొక నూతనరూప మని చెప్పడగినదానిని యీ నియమాల్లో చేర్చడమైనది. ఇది గృహస్థుల నిమిత్తం చేర్చబడినది.”

సత్యాహింసలపై ఆధారపడి, ప్రస్తుతకాలానికి ఉపయోగపడే జీవిత విధానపు అన్వేషణలో ఈ కొత్తరకపు సన్యాసాన్ని బాపు రూపొందించినాడు. ఈ కఠిన ప్రతం ఆచరించుటలో బా ఆయనకు బానటగా నిలచి నిజమైన ఆరాంగి అనిపించుకొన్నది. ఈ గ్రంథంలో సేకరించిన గాథలలో యీ పరిశోధనలో బా-బాపులు ఎలా సహకరించుకొన్నదీ మనం చూస్తాం.

బా గొప్పతనం దీనిలో కనబడుతుంది. హిందూమతం భార్యను సహధర్మచారిణి అంటుంది. ధర్మానుష్ఠానంలో యీమె భాగస్వామిని అని దీనికర్థం. నేడీమెను మనం దాదాపు సహకామార్థచారిణిగా చేపివేసినాము. భోగాలలో భాగస్వామిని అని దీనికర్థం. అందుచేత నేటికాలంలో బా-బాపుల యీ జీవిత దృశ్యాలకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత ఉన్నది. ధర్మం కోసం సీత నడవికి పంపిన రాముని జీవితంలోవలెనే బాపు జీవితంలో కూడ ధర్మానికి కట్టుబడిన కారణంగా నడచిన విర్దయాత్మక మటనలు మనకు తటస్థమవుతాయి. అసరిగ్రహప్రతానికి విరుద్ధంగా బా నడచినప్పుడు ఆమెను బహిరంగంగా విమర్శించడం దీనికొక ఉదాహరణ. మనకిది అన్యాయంగా తోచవచ్చు. అయితే వైవాహిక జీవితంలో ధర్మాన్ని తప్పకుండా అరకామముల ననుభవించడం హిందువుల ఆదర్శం, ఆశ్రమ జీవితంలో ఈ ఆదర్శాన్ని ప్రవేశపెట్టడంలో అకలంక దేశభక్తి, మానవ సౌభ్రాతృత్వములనే ఆదర్శాలకు కట్టుబడిన దంపతులు ఎలా నడచుకోవాలో బా-బాపులు లోకానికి చూపినారు. ఈ ఆదర్శ నిర్వహణలో బా క్రమంగా భారతజాతి అనే విశాల కుటుంబానికి తల్లిగా తయారైనది.

వారవలించిన మార్గమెంత కఠినమైనదో చెప్పవలసిన పనిలేదు. ఈ మార్గమే బా-బాపులను మన జనని జనకులుగా చేసివేసింది.

బా నుండి బాపు ఏమైనా నేర్చుకొన్నాడా? అన్నది అలోచించదగిన ప్రశ్న. బాపు అత్య వికాసాన్ని పరిశీలించిన విద్యార్థికి మనమెరిగిన బాపు. బా లేకుంటే యిలా తయారై యుండడని తెలుస్తుంది. స్త్రీ శక్తి విశిష్టతను-స్త్రీ యొక్క ప్రత్యేక గుణములు, శక్తి సామర్థ్యములను బా ద్వారా ఆయన గ్రహించినాడు. దీనితో భారతదేశ స్త్రీలను ఆయన మేల్కొల్పి కార్యోన్ముఖులుగా చేయగలిగినాడు. బా నుండి ఆయన వినయగుణాన్నికూడ నేర్చుకొన్నాడు. ఆయన ప్రతాలనే హారంలోని మణులన్నిటికీ యిది సూత్రప్రాయమైనది. బా రూపొందిన వినయం, మహిళలో నిక్షిప్తంగా ఉండే శక్తికి మూలం మాతృహృదయం. భార్య తన జీవితంలో ఒక దశలో తన భర్తకుకూడ తల్లిగా తయారవుతుంది. భార్యకు పర్యాయపదమైన సంస్కృతశబ్దం 'జాయ'లో యీ అర్థమున్నదని నేషభప్రాయపడుతున్నాను. వైవాహిక జీవితంలో బ్రహ్మచర్యం లందినాన్ని విడిచడంద్వారా ఇదే సత్యాన్ని ఆయన యెత్తిచూపినాడు. బా-బాపుల యీ మధుర జీవితదృశ్యం హైందవ వైవాహిక జీవితాదర్శం లోని ఔన్నత్యాన్ని, ఔదార్యాన్ని స్ఫురింపజేస్తుంది. సంతాన నిరోధానికి కృత్రిమ సాధనాల ఉపయోగానికి బాపు హృదయం ఎదురుతిరగడానికి ఇదికూడ ఒక కారణం. దీనిని స్త్రీ సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వానికి మహావహారంగా ఆయన తలచినాడు. ప్రేమబెహన కంటికి ఆయన వ్రాసిన ఒకానొక లేఖలో ఆయన తన హృదయంలోని బాధను యీ విధంగా వ్యక్త పరచినాడు :

“ఆమనికులకు బ్రహ్మచర్యం భయంకరమైన భావన. వినశించవలసిన అధర్మం. అందుచేత కృత్రిమ సాధనాలద్వారా సంతాన నిరోధాన్నిగురించి స్వేచ్ఛగా విషయోపభోగానికి పూనుకొనడాన్ని వారు ధర్మంగా భావిస్తారు. నా అంతరాత్మ దీనిని నహించలేదు. విషయవాంఛను ప్రపంచంనుండి తుడిచివేయడం జరుగనివని, కుదురనివని, ఆయనప్పటికీ

ప్రపంచం బ్రహ్మచర్యంపై ఆధారపడి యేర్పడినది. ముందుకూడ యిది అలాగే ఉండిపోతుంది."

హిందువుల వేదాలు శ్రీని సహచర్యవారిణిగా, ధర్మనిర్వహణలో భాగస్వామినిగా వర్ణించినవి. ధర్మ విరుద్ధంకాని అర్థకామములను అనుభవించు తలంపుతో ఆమె గృహిణి జీవితాన్ని అవలంబిస్తుంది. ధర్మవిరుద్ధమైన కామము, అర్థము క్రమంగా అనారోగ్యానికి, కలహానికి దారితీస్తాయి. నేటి శ్రీకిగల ఆదర్శమేమిటి? శ్రీ పురుషుల సమానతయా? ఈ ఆదర్శం మంచిదేకాని, ప్రాచీన హిందువుల ఉద్దేశం ప్రకారం యీ సమానత ధర్మనిర్వహణలోనేకాని భోగాల సమీకరించుటలోకాదు. ఆమె సహభోగవారిణియైనను ప్రధానంగా సహచర్యవారిణి. 29-7-49 వ తేదీనాటి కుమారి మను గాంధీ దినచర్యలోని దిగువ సంగతి యీ విషయమై 1947 క్లిష్టదినాలలో బాపు తనను చూడవచ్చిన ఒకరితో చెప్పినమాటలను తెలియజేస్తుంది.

"శ్రీ అంటే యెవరో ఎవరైనా తీవ్రంగా ఆలోచించారా? ఆమె దేవత. రూపొందిన త్యాగము. ఆమెలో అద్భుతమైన శక్తియున్నది. ఏ పనిని గాని సాధించ సంకల్పించి, శ్రద్ధతో దానికి పూనైనా పర్వతాలను సహితం కదల్చగల శక్తి ఆమెకుంటుంది. శ్రీలు పురుషులకు బానిసలుకారు, వారు పురుషులతో సమానులు. లేదా ధర్మాచరణలో జీవితభాగస్వామియు. కనుక పురుషులు వారిని మిత్రులుగను, సహాయకులుగను చూడవలెను. వారిని అజలంబి, బలహీనలని అనడం వారిలోని దేవతను అవమాన పరచడం అవుతుంది.

"....మన పూర్వులు నిత్యవిధులలో దేవతారాసనను ప్రవేశపెట్టడంలోని ఉద్దేశం మన సమాజంలో శ్రీలకు ఉన్నతస్థానం కల్పించడమే.

వారి త్యాగశీలాన్ని పరికించండి. తన పసిపాప పెంపకంకొరకు స్త్రీ ఎన్ని బాధలను సహిస్తుందో! నైతిక ధైర్యంలో స్త్రీలు పురుషులను చాలా మించిపోతారు. వారు అహింస, ఓర్పు, సహనముల మూర్తులు. అయితే నేడు మనం చూస్తున్నదేమిటి? వారి లజ్జాయుతమైన సమ్రతను చెడగొట్టడానికి జనం సంకోచించడంలేదు, ఇటువంటి పాపకృత్యాలకు ఏ పవిత్రగ్రంథం అనుమతిస్తుంది? ఏ యింట, ఏ సమాజంలో, ఏ జాతిలో స్త్రీలకు తగిన గౌరవం లభించదో ఆ యిల్లు, సమాజం, జాతి నశించక తప్పదు.”

హిందూజాతి మూలపురుషుడును, ప్రధాన స్మృతికర్తయునగు మనువు వచనమును జ్ఞప్తికితెచ్చు బాపు పలుకులతో వినయపూర్వకమగు నా యీ అంజలిని ముగించుచున్నాను.

“వాగ్ధావివ సంపృక్తై-బా-బాపూ బ్రహ్మచారిణౌ
రాష్ట్రస్య పితరౌ వందే-గార్హస్థ్య ప్రతిపత్తయే.”

[పదము - దాని అర్థములవలె విడదీయరాని సంబంధముగల ఆరర్థ బ్రహ్మచారులు, భారతజాతికి జననీ జనకులునగు బా-బాపులకు నా నమస్కారములు. వారి జీవితాలు మనకు యథార్థవైవాహికజీవిత ప్రతిపత్తిని వెల్లడించుగాక!]

మగన్ భాయ్ పి. దేశాయ్

14-1-61

(గుజరాతీ మూలమునకు
అంగ్లానువాదమునుండి)

*యత్ర నార్యస్తు పూజన్తే-రమన్తే తత్ర దేవతాః॥ య సుస్మృతి

ఆదర్శ దాంపత్య జీవితం

తన జీవితం ద్వారాను, కార్యకలాపాల ద్వారాను బాపు ఒక విలక్షణమైన ఉదాహరణాన్ని మనకు ప్రసాదించినాడు. బాపును ఈ విధంగా తీర్చిదిద్దడంలో బా పాత్రకూడ తక్కువైనదికాదు. ఆమె మరణానంతరం బాపు స్వయంగా “బా సహకారమే లేకుంటే నేను ప్రస్తుత స్థితిని-నా అంతర్గతాభివృద్ధిని-పొందియుండను” అన్నాడు. బా బాపుల వైవాహిక జీవితాన్ని పరిశీలించినట్లయితే-ప్రాచీన భారతీయ గృహస్థ జీవనాదర్శం ప్రజలలో గట్టిగా నిలచియున్న వరకు-ఇది ప్రస్తుతతరంవారికి, ముందు తరాలవారికికూడ ఉత్సాహజనకంగా వుంటుందని ఘంటాపథంగా చెప్పవచ్చు.

బాతో బాపు వివాహము నిశ్చయమైనప్పుడు బాపు వయస్సు 6 సంవత్సరాలు, బా వయస్సు 7 సంవత్సరాలు. ఆయనకు వివాహము జరిగింది 13 యేండ్ల వయస్సులో. ఈ విధంగా వారు 62 సంవత్సరాల సుదీర్ఘ వైవాహిక జీవితం గడపినారు. అందుచేత అందరిలోకి ప్రత్యేకం బాకు మాత్రమే బాపు జీవితాన్ని సమీపంగా నుండి చూడడానికి, ఆయనలోని గుణదోషాలు రెంటినీ పూర్తిగా అర్థం చేసుకొనడానికి అవకాశం చిక్కింది. అమిత విషయాసక్తి నుండి సంపూర్ణ బ్రహ్మచర్యాన్ని సాధించడానికి ఆయన గావించిన కృషికి, పొందిన అభివృద్ధికి ఆమె సన్నిహిత సాక్షిగా ఉండినది. ఆయన బ్రహ్మచర్య దీక్షకు సంకల్పించినప్పుడు

ఆమె తానుకూడ దానికి సమ్మతించినది బాపు చెప్పినట్లు ఆమెలోని మహోత్కృష్ట గుణం యేమంటే “ఆమె యెన్నడూ కామోద్రేకమునకు ప్రేరకురాలుగా ఉండలేదు”. ఈ విధంగా బాపు జీవితాన్ని రూపొందించడంలో, జీవిత ధర్మాచరణలో బా ఆయన భాగస్వామినిగా, నిజమైన సహాయకురాలుగా పాత్ర వహించినది. ఆ ధ్యాత్మిక వికాసానికి ఆయన చేసిన కృషికి ఆమె యెన్నడూ అడ్డు పడలేదు. ఈ విషయమై బాపు తన ఆత్మకథలో యిలా వ్రాసినాడు. “తన యిష్టాయిష్టములను గణించక, తెలిసియో తెలియకో నా అడుగు జాడలలో నడవడం ఆమె తన భాగ్యంగా భావించినది. నిగ్రహ జీవితం గడపడానికి నేను చేసిన ప్రయత్నంలో ఆమె యెన్నడూ నా కడ్డుపడలేదు.”

అసంఖ్యాకులైన స్త్రీ పురుషులు బాపూజీతో సంబంధం పెట్టుకొన్నారు. ఆయనతో వారి సంబంధం వారి వారి దృక్పథాల ననుసరించి రకరకాలుగా ఉండినది. కొందరి కాయన తండ్రి, కొందరికి గురువు; ఇంకా కొందరికి నాయకుడు. బాకు మాత్రం ఆయన భర్త. అందుచేత ఆయనతో ఆమెకుగల సంబంధం బహు సున్నితమైనది. ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు వారి గృహస్థ జీవనానికి సంబంధించిన ఇందలి సన్నివేశాలు బాపును అర్థం చేసు కొనడానికి బాగా ఉపకరిస్తాయనడంలో సందేహం లేదు.

ఈ ఉద్దేశంతో నేను వారి జీవితంలోని 117 సన్నివేశాలను సేకరించినాను. ఈ పనిలో నేను దిగువ పుస్తకాలను పయోగించుకొన్నాను. అమరన్ బా, ఆత్మకథ, దక్షిణ ఆఫ్రికానా సత్యాగ్రహనో ఇతిహాస, బా బాపూని శీలి ఛాయమాన్, బాపూనా కారావాసని కహాని. *వీటితోపాటు నాకు లభించిన మరికొన్ని వ్యాసాలనుండి కూడ వీటిని గ్రహించినాను. వీటి రచయిత లందరికీ నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుడను. నా కోరికపై ఈ గ్రంథమునకు ఆలోచనాత్మకమైన ఉపోద్ఘాతం వ్రాసి యిచ్చిన శ్రీమగన్ భాయ్ పి. దేశాయిగారికికూడ కృతజ్ఞతావందనముల సమర్పించుట నా విధిగా భావిస్తున్నాను.

ఈ నా రచన బాపూ జీవితం, కార్యకలాపాల విశిష్టతను గురించిన శ్రద్ధాపూర్వకమై పరిశీలనకు ప్రోత్సహించగలుగుచో నా కృషి ఎక్కువగా ఫలించినట్లెంతును.

— ము కు ల్ క లా ర్థి

*ఇవి గుజరాతీ భాషలోని గ్రంథాలు. నవజీవన్ ప్రింట్సు, అహమ్మదాబాద్ వారి ప్రచురణలు.

విషయ సూచిక

ప్రస్తావన	vi
ప్రవాళకుల నిషేధన	vii
వినయపూర్వక శ్రద్ధాంజలి	ix
ఆదర్శ దాంపత్య జీవితం	xvii
౧. బా సాటిలేని ఆత్మసంతృప్తి	1
౨. బా ఆదర్శ సహధర్మచారిణి	2
౩. బా : కొంచెం మర్యాదగా ప్రవర్తించండి	4
౪. ప్రజాసేవ, బహుమతులు	6
౫. బాధాసహనంలో బాకుగల ఆసాధారణ శక్తి	9
౬. బా. బాపుల నిశ్చయబుద్ధి	10
౭. బాపు విచక్షణ, బా నిర్ణయం	15
౮. నీవు చాలా ముసలిదానవయినావు	20
౯. బాపు 'బా' ను ఎలా కాపాడినాడో :	21
౧౦. ఇంటిలో బాపు సత్యాగ్రహం	23
౧౧. బా అంటే బాపుకు భయం	24
౧౨. పటాబోపంలేని బా సాదా జీవనం	25
౧౩. పేదరికపు దీక్ష	..
౧౪. నిర్మమత	27
౧౫. పేదరికతలి	28
౧౬. బా : ఆయనతో మన మున్నదారి వేరు	..
౧౭. అనుక్షణం కనుపెట్టి ఉండే 'బా'	29
౧౮. బా, బాపుల పరివ్రాజక జంట	30
౧౯. బాపు అడుగుజాడలలో బా	32
౨౦. బాపు కష్టాలలో భాగస్వామిని బా	33
౨౧. బాపు వైరాగ్యం	34
౨౨. బాకు తన పిల్లలపైగల ప్రేమకు అగ్నిపరీక్ష	..

౧౩. ఆశ్రమంలో ఒక గొప్ప ఆకరణ బా	35
౧౪. ఆశ్రమ జీవితంలోకి బా ప్రవేశం	36
౧౫. ఆశ్రమ మహిళల శిక్షణ	39
౧౬. నేతి దీపం	42
౧౭. బా : “బాపు ఎటువంటివాడో మీ కిప్పుడు తెలుస్తుంది”	43
౧౮. బా : “అబ్బా, నేనంటే మీకంత భయమా?”	44
౧౯. ‘బా’ వివాహ దినం	46
౨౦. ‘బా’ సహజగుణం	47
౨౧. బా : “మీ కేమయినా మతిపోయిందా?”	48
౨౨. హృదయాన్ని కదిలించే ‘బా’ వీడ్కోలు	49
౨౩. బా విశాల హృదయం	50
౨౪. బాపై బాపుకుగల ప్రేమ	51
౨౫. బాపు : “బాది అంతులేని ధైర్యం”	52
౨౬. బా : “అయితే మీరెందుకు కలగారు వదుతున్నారు?”	54
౨౭. బాపు : “అవును. అదే బా విశిష్టత”	55
౨౮. బాపు : “నీకు కూడ నేను మహాత్ముడనేనా బా?”	56
౨౯. బాపు : “బా మాటను శిరసావహించక తప్పదు”	57
౩౦. “ఈమె మా దంపతుల మధ్య తగవునుకూడ కల్పించినది”	58
౩౧. చేదు, తీపి	59
౩౨. బా కరుణా దృష్టి	60
౩౩. బాపు ఖాదీ ఉద్యమం, బా	60
౩౪. ఖాదీపట్ల బాకుగల ప్రేమ	61
౩౫. బాపు : “నాకుమారులు నీ కుమారులు కూడ”	62
౩౬. బా-హరిజనులతల్లి	63
౩౭. బ్రాహ్మణులంటే బాకు అమిత భక్తి	64
౩౮. బాపు : “కహనా : మీ నాయనమ్మ పేరు జపం చెయ్యి”	65
౩౯. అటలపట్ల బా అభిలాష	66
౪౦. ‘మనమంతా కలసిపోదాం’	67

౫౦. బా అందరికీ తల్లి	68
౫౧. స్వయం సహాయంపై బా విశ్వాసం	69
౫౨. బా సేవా నిరతి	70
౫౩. బా నిరంతర కార్య తత్పరత	..
౫౪. అచరణద్వారా బా ఇతరులకు బోధించేది	71
౫౫. బా ఆప్రమత్తత	..
౫౬. బా అందరి ఆమ్మ	72
౫౭. బా జాగ్రత్త	73
౫౮. బా కరుణా స్వభావము	..
౬౦. సేవాగ్రాంలో ఇద్దరు మాత్రమే సజనులు, ఏవేకులు	74
౬౧. అహింసాతత్పరమైన ధైర్యానికి ప్రతిరూపం బా	75
౬౨. బా ఆత్మగౌరవం	76
౬౩. బా : “బాపు ఎప్పుడూ చిలిపే”	77
౬౪. బా : “బాపుకు శాస్తి జరుగవలసిందే”	78
౬౫. బా ఇంగ్లీషు భాషజ్ఞ	79
౬౬. ఆరవయ్యాయేట బా ఇంగ్లీషు వ్రాయుట నేర్చుకున్నది	80
౬౭. బా పసిపాపవలె సరళస్వభావ	..
౬౮. బా మర్మమెరుగని శిశువు వంటిది	81
౬౯. బా సవా పసిపాప ఆనక్తిని ప్రదర్శించేది	82
౭౦. బాపు తల్లి	83
౭౧. బావట్ల బాపు దృష్టి	..
౭౨. జాలిగొలుపు తల్లి హృదయావేదన	84
౭౩. హృదయాన్ని కదిలించే బా, హరిలాల్	
	భాయిల సమాగమం 88
౭౪. బా మాతృహృదయం	89
౭౫. బాపు అడుగుజాడలలో బా	90
౭౬. బాపు ఆభీష్టమే బా ఆభీష్టం	91
౭౭. నియమ నిబంధనలను గట్టిగా పాటించవలెనని బాపు నిర్బంధం	92

౭౮. బాపును బా మాత్రమే తట్టుకోగలుగుతుంది	95
౭౯. బా : “బాపు మొండితనం నాకు బాగా తెలుసు”	96
౮౦. బా యావజ్జీవ సహచరుడు	97
౮౧. “ఫలితం చూశావా?”	98
౮౨. బాపు : “బా-ఆమెకామెయేసాటి”	99
౮౩. బా : “బాపు భోజనం చేసిన తర్వాత నేను పోతాను”	..
౮౪. చివరివరకూ బాపుపై బా చూపిన ప్రేమపూర్వకమైన శ్రద్ధ	100
౮౫. బాపు : “బా యెప్పుడూ యీ స్థలంలో కూర్చునే ఉన్నాడి”	101
౮౬. బాపు : “బా సంగతి నాకు బాగా తెలుసు”	102
౮౭. పవిత్ర సన్నివేశం	103
౮౮. పవిత్ర స్మృతి	..
౮౯. “బా దానిని తినకపోతే నేను తింటాను”	104
౯౦. బా-మహాదేవ్	105
౯౧. చా 74 సంవత్సరాల విద్యార్థిని	107
౯౨. బా దీనినెలా సహించగలడు?	109
౯౩. ప్రపంచ పద్ధతి	111
౯౪. బాకు బాపుపైగల సమ్మతం	..
౯౫. బాపుకు బాపైగల విశ్వాసం	112
౯౬. బాపు : “బా, నిన్ను నేను మట్టిబొమ్మగా భావించడంలేదు”	113
౯౭. బా : “బాపు : నేను మీ ఒకిలో కన్నుమూయాలని నా కోరిక”	114
౯౮. బా : “ఇన్నిసంవత్సరాలతర్వాత బాపునుండి నన్ను వేరుచేస్తే”	..
౯౯. బా జోన్యం	116
౧౦౦. ఒక చిన్న అధ్యుమెంటు	117
౧౦౧. బా ఉపవాసాలు, పండుగల అనుష్ఠానం	119
౧౦౨. బాపు : “బాను నేను దూరంగా ఉంచలేను”	120
౧౦౩. పవిత్రమైన బా చివరికోరిక	..

౧౦౪. బాపు ఉపవాసంగురించి బా ఆందోళన	121
౧౦౫. సావిత్రివంటి పతివ్రత బా	122
౧౦౬. బాకు బాపుసేవ	124
౧౦౭. భగవన్నామమొక్కటే సర్వరోగనివారిణి	126
౧౦౮. బా : “నా మరణానికి మీరు సంతోషించండి”	127
౧౦౯. “బా నన్ను పిలిచినప్పుడు”	128
౧౧౦. ఎవరెక్కువ అదృష్టవంతులు ?	..
౧౧౧. బా పేదవాని పెండ్లాం	130
౧౧౨. ఆరువదిరెండేళ్ల నహచరి బా	..
౧౧౩. బాపు జీవితంలో బా పడుగుపేకలవలె	
ఆలుకొని పోయింది	131
౧౧౪. గృహస్థుని ఆత్మంత కఠినపరీక్ష	132
౧౧౫. బా స్వభావం ఆటవంటిది	133
౧౧౬. బా ఉనికి	134
౧౧౭. ఒక ఆమూల్యమైన జ్ఞాపకచిహ్నం	..
అనుబంధం : ౧	
బా, బాపులు	135
అనుబంధం : ౨	
నవరింప వీలులేని నష్టము	138

బా, బా పు

బా సాటిలేని ఆత్మసంతృప్తి

బాపు బాగా చదువుకున్నవాడు, ఇంగ్లండు వెళ్ళి వచ్చిన మానసియుడేగాక గొప్ప బాతీయ నాయకుడుకూడ; బా చూడబోతే నిరక్షరకుట్టి. పైగా ఆయన తరచుగా తన జీవితపద్ధతులలోను, ఆలోచనలలోను తీవ్రమైన మార్పులు చేస్తూ, వాటిని చాలా శ్రద్ధతో ఆచరిస్తూ ఉండేవాడు. ఈవిధంగా ఆమె ఆయన అడుగుజాడలలో నడవడానికి నిరంతరం కఠిన పరీక్షకు లోనవుతూ ఉండేది. దీనిమూలంగా ఆమె చాల దుఃఖానికి గురియై ఉండవచ్చని పలువురు భావించేవారు. ఒకప్పుడొకామె యీ సంగతిని ప్రస్తావిస్తూ సానుభూతితో యీమెకొక లేఖ వ్రాసింది. దీనికి బా యిచ్చిన సమాధానం చూడండి :

“మీ లేఖకు నేను చాలా బాధపడినాను. ఈ విషయమై మాట్లాడుకునేటందుకు మనం ఒకరి నొకరం కలుసుకొని చాలాకాలమయినది. కనుక గాంధీజీ నా జీవితాన్ని దుఃఖభాజనం గావించినట్లు మీరెలా నిర్ణయించారో బోధపడడంలేదు. మీరెప్పుడైనా నన్ను కలుసుకొని నేను దుఃఖపడుతున్నట్లుగాని, పస్తులున్నట్లుగాని తెలుసుకొన్నారా? ప్రపంచంలో ఎక్కడగాని నా భర్తవంటి భర్తలేడు. దీక్షతో సత్యాన్వేషణను సాగిస్తున్నందుకు

ఆయనను అంతా గౌరవిస్తున్నారు. వేలాదిజనం వారి వ్యవహారాలలో ఆయన సలహాపొందుతారు. నేనెప్పుడైనా తప్పుచేసినా, జాగ్రత్తగా ఆలోచించకపోయినా ఆయన నన్ను మందలిస్తూ ఉంటారు. కాని కారణంలేకుండా వారు నన్నెన్నడూ బయటకు లాగలేదు. దంపతులు తరచుగా తగాదాలుపడుతూ ఉండడం లోకంలో సహజం. కాని నన్నాయన చాలా గౌరవంగా చూస్తారు. స్నేహితులు నాపట్లచూపే గౌరవాదరాలకు కారణం వారే. నా బంధువులు నన్నెంతగానో ప్రేమిస్తారు. అందుచేత నేను బాధపడుతున్నానని మీరన్నంతమాత్రంచేత మీ మాటనెవ్వరూ నమ్మరు. నేను నవనాగరకులైన మీవంటి భార్యనుకాను. మీరు మీ భర్తలను మీ అదుపాజ్ఞలలో ఉంచుకోవాలని చూస్తారు. వారు మీకు లోబడకుంటే మీ యిష్టంవచ్చినట్లు సంచరిస్తారు. నిజమైన హిందూవనిత కిది తగదు. జన్మ జన్మాలకు శంకరుడు తనకు భర్తగా ఉండాలని పార్వతి కోరుకున్నదిగాదా!”

౨

డా ఆదర్శ సహధర్మచారిణి

టాంగట్ నివాసి శ్రీ కాళిదాస్ భాయ్ గాంధీ వంశంలో గౌరవనీయుడు, వయోవృద్ధుడు. ఆయన 1913 వ సంవత్సరంలో ఒకనాడు జోహాన్సుబర్గ్ లో ఫినిక్స్ ఆశ్రమంలో కొన్ని దినాలుండడానికి వచ్చినాడు. ఉదయం

11 గంటలకు బాపు ఆశ్రమవాసులందరికీ వడ్డనచేసి అప్పుడే భోజనానికి కూర్చున్నాడు. ఆ సమయంలో 'బా' వంటయింటిని కడుగుతూవుంది. కాళిదాస్ బాయ్ దీనిని చూచి ఆశ్చర్యపడినాడు. సాధారణంగా నగరాలలోని వ్యాపారస్థుల యింట్లో యీరకం పనులకు నౌకర్లుంటారు. 'బా' స్వయంగా యీ పనిచేయడం ఆయనకు కష్టంగా తోచి బాపుతో ఇలా అన్నాడు : "మీ జీవితాన్ని సమూలంగా మార్చినారు. మీరు అతిపవిత్రమైన సాదాజీవితాన్ని గడుపుతున్నారు. దీనిమూలంగా పాపం కస్తూర్వాజీవితంలో సుఖపడే అవకాశం బాత్తుగా కనబడడంలేదు."

దీనిపై బాపు "ఆమెను సుఖపడవద్దని నేనెన్నడూ ఆటంకపరచలే"దన్నాడు.

అప్పుడు కస్తూర్వా బాధతో "మీ యింట్లో నేనెన్నడైనా అడంబరంగాగాని, సంకోషంగాగాని ఉన్నానా? చెప్పండి" అని నిగ్గదీసి అడిగింది.

అదే ధోరణిలో బాపు "నిన్నెప్పుడైనా పట్టుబట్టలుగాని, నగలుగాని ధరించవద్దని నేను వారించానా? నీవు కావాలంటే నేను బంగారుగాజులు చేయించి యివ్వలేదా?" అని యెదురుప్రశ్న వేశాడు. దీనికామె "నిజమే మీరవన్నీ యిచ్చినమాట నిజమే. ఒకవైపున మీరు సంయమ జీవితం సాగిస్తూవుంటే నేను వాటినెలా ధరించగలను? అందుచేత విధితేక నేనుకూడ మీ పద్ధతినే అవలంబించినాను" అన్నది.

బా : "కొంచెం మర్యాదగా ప్రవర్తించండి"

దక్షిణాఫ్రికాలోని డర్బన్ పట్టణంలో బాపు న్యాయవాద వృత్తిలో ఉన్నప్పుడు ఆయనకు ఇద్దరుగుమూస్తా లుండేవారు. ఒకాయన గుజరాతీ హిందువు. ఇంకొకాయన దక్షిణ భారతానికి చెందిన క్రైస్తవుడు. ఇద్దరూ ఆయన తోనే ఉండేవారు. వారంతా ఒక కుటుంబసభ్యులుగా నివసించేవారు. ప్రతివారూ ఉదయంపూట తమ మూత్రపు కుండను బయటికి తీసుకొనిపోవాలనేది ఆ యింటివారు పాటించవలసిన విధులలో ఒకటి. ఒకశర్యాయం వారితో పాటు మరొక క్రైస్తవ గుమూస్తావచ్చి మకాంచేసినాడు. ఆయన మూత్రపుకుండను ఎవరు బయటికి తీసుకొనిపోవాలి? తానీపని చేయటానికి బా సంగోచించింది. బాపు చేయటానికికూడ ఆమె సమ్మతించలేదు. కాని కొంత చర్చ జరిగిన మీదట దీనికామె ఒప్పుకొన్నది. తర్వాత జరిగిన సంగతిని గురించి బాపు తన ఆత్మకథలో ఇలా వర్ణించినాడు :

"కన్నులనుండి ముత్రముల బిందువులు చెక్కిళ్ళపై పడుచుండగా ఒకచేత కుండనెత్తుకొని క్రోధారుణ నేత్రములతో ముదలకించుచు మెట్లుదిగు కస్తూరిబాయి చిత్తరువు నేటికిని నాకు బాగా జ్ఞాపకమున్నది. నేనెంత ప్రేముడిగలవాడనో అంత క్రూరుడగు భర్తను. నేనామెకు శిక్షకుడనని కూడ తలచుచుంటిని. అందుచేత ఆమెపై నాకుగల గుడ్డి ప్రేమకు వశుడనై ఆమె నిటులు రాచి రంపమున బెట్టుచుంటిని.

“ఆమె కుండను తీసుకొని వెళ్ళినంతమాత్రమున నేను తృప్తిపడలేదు. ఆమె నగుమోముతో దీసిని తీసికొని పోవలయునని నా కోరిక. అందుచేత కోషముతో గొంతెత్తి ఆమెతో ‘ఇదిగో, నా యింట యీ పిచ్చివేషాలు సాగనివ్వ’ నని గట్టిగా మందలించితిని. ఈ పలుకలామెకు ములుకులు గుచ్చుకున్నట్లయినది.

“ఆమె యెదురుతిరిగి ‘అయితే మీ యిల్లు మీరే ఉంచుకోండి. నేను వెళ్ళిపోతా’నని గట్టిగా చెప్పినది.

“అప్పుడు నేను నా వశంలోలేను. నాలోని దయా గుణం మాయమైనది. నేనామెచేయి పట్టుకొన్నాను. అసహాయయగు ఆమెను మెట్లకు ఎదుగుగానున్న బయటి వాకిలి వద్దకు యీడ్చుకొని వెళ్ళినాను. వాకిలి తెరచి ఆమెను బయటికి కెంటు ప్రయత్నంలో ఉన్నాను.

“ఆమె కన్నులనుండి నీరు ధారాపాతంగా ప్రవహిస్తున్నది. అప్పుడామె దుఃఖంతో యిలా అన్నది : ‘మీకు సిగ్గులేదా? ఇంత వశంతప్పి ప్రవర్తిస్తున్నారేమి? నేనెక్కడికి పోవాలి? నా కా శయమివ్వడానికి ఎక్కడ నా తల్లిదండ్రులు గాని, బంధువులుగాని ఎవ్వరూలేరు. మీ భార్యగా ఉన్నందున మీ చీవాట్లకు చెప్పుదెబ్బలకు పడి ఉండాలనేగదా మీ అభిప్రాయం. ఇకనైనను మర్యాదగా ప్రవర్తించండి. వాకిలి మూయండి. ఎవరైనా మనల్ని చూస్తే నవ్విపోతారు. ఇది మనకు మంచిది కాదు.’

“నేను పైకి బింకముగానుంటిని. కాని మనసులో సిగ్గు పడి తలుపుమూసినాను. నా భార్య నన్ను విడువలేనప్పుడు

నేనుమా తం ఆమెను విడువగలనా? ఈరీతిగా మాలో
 మాకెన్నో కయ్యములు వచ్చినవి. కాని తుదకన్నియు
 శాంతించి మమ్మేకమగానుంచినవి. అద్వితీయమగు తన
 బలముచేత నా భార్యయే సదా విజయమందుచుండెడిది.
 అదృష్టవశాత్తు యీ సంఘటననుండి నేను బయటపడి చాల
 కాలమయినదిగనుక ఇప్పుడావిషయాన్ని తటస్థబుద్ధితో నివే
 దించగలను. ప్రస్తుతం నేను ఆనాటి మోహంధుడనగు భర్తను
 కాను. ఆమెకు శిక్షకుడనుకూడగాను. ఇప్పుడామె యిచ్చ
 గించునో నన్ను దండించవచ్చును ప్రస్తుతం మేము భుక్త
 బోగులమగు మిత్రులము. పరస్పరం నిష్వికారులమై జీవితము
 గడుపుచున్నాము. నేను వ్యాధిగ్రస్తుడనుగానుండు సమయ
 ములలో ఈమె నాకు విశ్వసనీయమైనదాదిగానుండి ప్రతిఫల
 ముపేక్షింపక సేవచేసినది.”

౪

ప్రజాసేవ, బహుమతులు

1901 వ సంవత్సరంలో బాపు దక్షిణాఫ్రికాలో తన
 పని తీరినతర్వాత ఇండియాకు తిరిగివచ్చేటందుకు నిర్ణయం
 చేసుకొన్నాడు. అందుచేత నేటాలులో నిససించే భార
 తీయులు ఆయనకు తగిన సత్కారంకో విడ్కోలు ఇచ్చే
 టందుకు నిశ్చయించు కొన్నారు. దీని కనుగుణంగా వారు
 ఎన్నో సన్మానప్రతాలనోను, విలువగల బహుమతులతోను
 ఆయనను సత్కరించినారు. ఆయనకు లభించిన బహుమతు

లలో 40 గిన్నీల విలువచేయు బంగారు కంఠహార మొక
 టున్నది. దీనిని వారు బా స్వంతంగా ఉపయోగించుకొన
 డానికి ఇచ్చినారు. బా బహుమతులను స్వీకరించినందుకు
 బాపు మనసులో చాలా బాధపడినాడు. దానిపై ఆ
 రాత్రంతా ఆయనకు నిద్రపట్టలేదు. ప్రజాసేవకుడు ఇతరుల
 మన్ననను పొందడానికిగాని రొక్కరూపమైన బహూకరణా
 నికిగాని అర్హుడు కాడని, సేవయే సేవకు ప్రతిఫలమని ఆయన
 విశ్వాసం. పైగా యీ బహుమతులస్వీకారం బా పైన,
 సేవా జీవితానికి శిక్షణపొందుతున్న పిల్లలపైన హానికర
 మైన ప్రభావాన్ని కలిగించవచ్చు. అందుకని ఆయన తనకు
 లభించిన బహుమతులన్నింటినీ అచ్చటి భారతీయుల ఉప
 యోగంనిమిత్తం బ్రష్టుగా ఏర్పాటుచేయడానికి తీర్మానించు
 కొని, దీనికి పార్శ్వరుస్తుంజీని, మరికొందరినీ బ్రట్టీలుగా
 ఏర్పాటుచేసినాడు. దీనికనుగుణంగా ఆయన ఒక చిత్తు
 షాతాన్ని వ్రాసినాడు. అయితే యీ విషయమై బా తోను,
 పిల్లలతోను సంప్రదింఛాలనుకొన్నాడు. పిల్లలయితే తన
 ప్రతిపాదనను కాదనరని, బా యేమంటుందోనని ఆయన
 తలచినాడు. అందుచేత తమ తల్లికి నచ్చజెప్పి అంగీకరింప
 జేయవలసినదిగ ఆయన పిల్లలను కోరినాడు. వారుకూడ
 ఆమెను సమ్మతింపజేయగలమను నమ్మకంతో యీ పని
 కంగీకరించినారు. బాపు తన ఆత్మకథలో చెప్పినట్లు బా
 యీవిధంగా వాదించింది :

“మీకు, మీ పిల్లలకు ఇవి అవసరంకాకపోవచ్చు.
 పిల్లలదేమున్నది? ఉబ్బవేస్తే మీరాడమన్నట్లా డతారు.

నేను వీనిని ధరించరాదని మీరాటంకపరిస్తే నేనర్థంచేసుకోగలను. అయితే రాబోయే నా కోడండ్లసంగతి ఏమంటారు? వారు తప్పక వీటిని కోరుకుంటారు. రేపటిమాట యెవరికెరుక? లోకులింత ప్రేమతో ఇచ్చిన బహుమతులను వదలు కొనడానికి నేను సుతరామూ అంగీకరించను.”

ఈవిధంగా ఆమె వాగ్ధరి సాగింది కడపటికిది కన్నీటితో కలిసిపోయింది. పిల్లలుమాత్రం తమపట్టు విడువలేదు. నేనుకూడ చలించలేదు.

మెల్లగా నేనిట్లన్నాను : “పిల్లలకింకా వివాహాలు కాలేదు. చిన్నతనంలో వారికి పెండ్లిండ్లుచేయడం మనకంగీకారంకాదు. పెద్దవారైనప్పుడు వారి పెండ్లిండ్లు వారే చేసుకుంటారు. నగలపట్ల వ్యామోహంగల కోడండ్లను మనం కోరుకోము. ఒకవేళ వారికి ఆభరణాలివ్వాలని మనం అనుకుంటే నేనున్నానుగదా! నీవప్పుడు నన్నడుగవచ్చు.”

“అయ్యో! మిమ్మల్ని అడగడమా? మీ సంగతి నాకు తెలియదా? నా నగలను హరించినవారుకాదా మీరు? నన్నే పెట్టుకొననీయని మీరు మీ కోడండ్లకు నగలు తెచ్చిపెడతారంటే నమ్మేదెట్లా? మీరు నా బిడ్డల నిప్పటినుండే సన్యాసులను చేయబూనినారు. నేనీనగలనివ్వను. ఇది నా హారము. దీనిపై మీ కేమిహక్కున్నది?” అన్నది కస్తూరిబాయి.

“ఈ హారాన్ని నీకిచ్చినది నా నేవను చూచియా? నీనీవకిచ్చినారా? చెప్పు”మని నేనడిగినాను.

“మీ సేవకే యిచ్చినారనుకోండి. మీరు చేసిన సేవకు, నేను చేసిన సేవకు తేడా ఉన్నదా! మీకొరకు రాత్రిం బవళ్ళు నేను శ్రమించడంలేదా? ఇది సేవకాదా? అడ్డమైనవారినీ మీరింటికి తీసుకొనివచ్చి నాతో గాడిదచాకిరి చేయించి నన్ను యేడ్పించలేదా?” అని ఆమె అన్నది.

ఇవన్నీ వాడియైన బాణములను పోలిన మాటలు. ఇందుకొన్ని నా మనసుకు బాగాపట్టినవి. కాని నేను నగలను వాపసుచేయడానికి నిశ్చయించుకొన్నాను. ఏదోవిధంగా తుదకు ఆమె సమ్మతిని పొందినాను. 1896, 1901 సంవత్సరాలలో మాకు లభించిన బహుమతులన్నింటినీ తిరిగి యిచ్చి వేసినాము.

ఈ చేతకు నాకెన్నడును పశ్చాత్తాపం కలుగలేదు. కాలం గడచినకొలదీ నా భార్యకూడ యిందలి విజ్ఞతను గ్రహించినది. ఇది పలు తెగల ప్రలోభాలనుండి మమ్ము కాపాడినది.

శ్లో

బాధాసహనంలో 'బా'కుగల అసాధారణశక్తి

బాపు జోహాన్స్ బర్గులో ఉన్న పుడొకసారి 'బా' రక్తస్రావంతో బాధపడుతూ ఉండినది. దర్బారులోని ఒక స్నేహితుడు ఆపరేషన్ చేయించవలసినదిగ సలహా యిచ్చినాడు. అప్పుడామె చాల బలహీనంగా ఉన్నది. క్లోరోఫారం (మత్తుమందు) యిస్తే దాని ఫలితాలకు తట్టుకొనగలశక్తి

ఆమెకులేదు. అయితే స్లోరోఫారం లేకుండానే ఆపరేషన్ చేయించుకొనడానికి ఆమె సమ్మతించినది. ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించి గాపు ఒకనాడు మహాదేవ్ భాయిగో ఇలా చెప్పినాడు : “ఆపరేషన్ సమయంలో నేను ఆపరేషన్ బల్లకు కొంచెంనూరంగా నిలబడినాను. నేను వణకిపోతున్నాను. డాక్టరు క్లితో చికిత్స చేస్తున్నాడు. గా చాలా బాధ పడింది. ఆమె ముఖంపైన దీని చిహ్నాలు కనుపించినవి. అయినప్పటికీ ఆమె తన బాధను ప్రకటించలేదు. అగ్బా! అనికూడ అనలేదు, నేనయితే ఆ దృశ్యాన్ని చూడలేకపోయినాను. బయటికిమాత్రం ఆమెకు ధైర్యం చెపుతూ ఉన్నాను.”

దీనిపై మహాదేవ్ భాయి యిలా అన్నాడు: “బాధను భరించటానికి మానవమాత్రులకుండే శక్తిమహత్వాన్ని యీ సంఘటన చాటుతున్నది. ఇది చాలా ఆశ్చర్యకరమైనది.”

అప్పుడు గాపూ “నిజం. ఆమెస్థానంలో మరెవ్వరైనా వుంటే కేకలు, పెడబొబ్బలు పెట్టేవారే. ఆమె అసాధారణమైన ఓర్పును, ధైర్యాన్ని ప్రదర్శించింది.” అని ఆమెను ప్రశంసించినాడు.

౬

బా, బాపుల నిశ్చయబుద్ధి

దర్బారులో విజయవంతంగా ముగిసిన బా ఆపరేషనుకు పిమ్మట రెండుమూడు రోజులకు బాపును డాక్టరు

జోహన్స్ బర్గుకు పోనిచ్చినాడు. తాను, తన భార్య 'బా'ను తమ కుటుంబ సభ్యులుగా భావించి ఆమెకు పరిచర్యలు చేశారు. కాని ఆమె సంతృప్తికరంగా కోలుకోకపోవడమే గాక రోజురోజుకూ బలహీనురాలై ఒక్కొక్కప్పుడు స్మృతి తప్పుతున్నట్లుకూడ బాపుకు కబురుచేశారు. అందుచేత ఆమెకు గోమాంసరసం ఇవ్వడానికి అనుమతించవలసినదిగా డాక్టరు బాపుకు తెలిపాడు. బాపు యీ విషయం బానే అడిగి ఆమె యిష్టపడితే అలాగే చేయవచ్చునన్నాడు. అయినప్పటికీ డాక్టరు బాపును రమ్మని చెప్పినాడు. తాను చెప్పిన ఆహారం యివ్వడానికి ఆయన అనుమతించినప్పుడు ఆమెను కాపాడేవిషయంలో తానేమీ పూచీవహించజాల నన్నాడు. దానిపై బాపు ఆనాడే దర్బానుకు పోయినాడు. ఆయన అక్కడకు చేరుతూనే డాక్టరు ఆమెకు అంతకుముందే మాంసరసం యిచ్చినట్లు తెలుసుకొన్నాడు. ఇది బుద్ధిపూర్వకంగా చేసినమోసం అన్నాడు. ఆపైన బాపు, డాక్టర్లమధ్య దిగువ సంభాషణ నడిచింది. దీనిని బాపు తన ఆత్మకథలో యిలా వర్ణించినాడు :

“రోగికి మందుగాని, ఆహారంగాని నిర్ణయించడంలో మోసానికి తావులేదు. ఈ విషయంలో రోగులనుగాని, వారి బంధుగులనుగాని దగాచేయడం పుణ్యకార్యంగా మేము భావిస్తాం. ఏవిధంగానైనా రోగులను బ్రతికించడమే మా విధి.” అని డాక్టరు గట్టిగా జవాబు చెప్పినాడు.

నాకు చాలా బాధకలిగినది. కాని నేను శాంతం వహించినాను. డాక్టరు సజ్జనుడు, నాకు నెచ్చెలి. ఆయన,

ఆయన భార్యకూడ చాలా సాయపడినారు. అయినప్పటికీ ఆయన వైద్యసీతని నేను సహించలేకపోయినాను.

“డాక్టరుగారూ! ఇప్పుడు మీరేమి చేయదలచినారో చెప్పండి. ఆమె యిష్టపడితేతప్ప ఆమెకు మాంసం ఇవ్వడానికి నేనంగీకరించను. మాంసం తీసుకోకపోతే ఆమె ప్రాణాలు దక్కక పోయినను చూకిష్టమే.” అన్నాను.

“మీ వేదాంతం బాగానే ఉన్నది. నా చికిత్సలో మీ భార్య నుంచినంతవరకు ఆమెకు నేనీయదలచిన ఆహారాన్ని ఇవ్వడానికి నాకు స్వతంత్రం ఉండాలి. మీకిది యిష్టంకాకపోతే ఆమెను మీరు తీసుకొనిపోవచ్చు. నా యింట ఆమె యీవిధంగా మరణిస్తూవుంటే నేను చూస్తూ ఉండలేను.”

“నేనామెను వెంటనే తీసుకొనిపోవలెననియీ మీ యాజ్ఞ?”

“ఆమాట నేనన్నానా? పూర్తిభాధ్యత నాకప్పగిస్తే నేను, నా భార్య మా శక్తిమేరకు ఆమెకు పరిచర్యచేస్తాము. మీరు నిశ్చింతగా ఆమెను వదిలి వెళ్ళిపోవచ్చు. ఈ స్వల్ప విషయం మీరర్థంచేసుకోకపోతే విధిలేక మీ భార్యను మాయంటినుండి తీసుకొనిపోండని చెప్పడం మాకు తప్పనిసరి అవుతుంది.”

ఆ సమయంలో మాకుమారుడొకడు మాతో ఉన్నాడనుకుంటాను. అతడు పూర్తిగా నాతో ఏజీభవించి తన తల్లికి గోమాంసరసం ఈయరాదన్నాడు. తర్వాత నేను

కస్తూరిబాతో మాట్లాడాను. అప్పుడామె చాల బలహీనంగా ఉన్నది. ఆ స్థితిలో ఆమెను పలుకరించడం వాడిగాదు. అయినప్పటికీ ఆమె సలహాను తీసుకొనడం ధర్మమని తోచింది. నాకును డాక్టరుకును జరిగిన సంభాషణను ఆమెకు తెలిపినాను. ఆమె గట్టిగా యిట్లన్నది : “నేను మాంసరసం పుచ్చుకోను. మానవజన్మం దుర్లభమైనది మీ చేతులలో ప్రాణములనైన వదలుదునుగాని యీ శరీరాన్ని యిట్టి నీచానికి ఒడిగట్టి అపవిత్రం చేసుకోను.”

ఆ వైన వెంటనే అక్కడనుండి వెళ్ళిపోవడానికి నిర్ణయించుకొన్నాము. ఆ సమయంలో సన్నని చినుకులు పడుతూ ఉన్నవి. స్టేషను దూరంగా ఉన్నది. దర్బాను నుండి ఫినిక్సుకు రైలులో వెళ్ళి, అక్కడనుండి 2½ మైళ్ళ దూరంలోనున్న మా డ్రైట్రానికి రోడ్డుపైపోవాలి. నేనప్పుడు నిజంగా చాలా సాహసకార్యానికి తలపడినాను దైవాన్ని నమ్మి యీ పనికి పూనుకొన్నాను. ఫినిక్సుకు ముందొకరిని పంపినాను. మిస్టర్ వెస్ట్ అనువారిని ఒక డోలీ, వేడినీళ్ళనీసా ఒకటి, కాచిన పాలనీసా ఒకటి, ఆరుగురు మనుష్యులతో ఫినిక్సు స్టేషనుకు రమ్మని కబురంపెనాను. రైలువద్దకు ఆమెను తీసుకొని పోవడానికి రిక్షాను మాట్లాడు కొన్నాను. ఆ అపాయకరస్థితిలో ఆమెను అందులో కూర్చుండబెట్టి బయలుదేరి పోయినాము.

కస్తూరిబాకు నేను ధైర్యం చెప్పవలసిన అవసరం కలుగలేదు. పైగా ఆమెయే నాకు ధైర్యం చెప్పింది.

“నాకేమీ భయంలేదు. మీరేమీ ఆతురత చెందవద్దు” అన్నది.

ఆమె శరీరంలో ఎముకలు, చర్మంతప్ప యేమీలేవు. ఎన్నో రోజులనుండి ఆహారం లోపలికి పోవడంలేదు, స్టేషన్ ప్లాటుఫారం చాలా పొడవైనది. రిక్తా లోపలికి పోయే పీలు లేదు. రైలువద్దకు పోవడానికి కొంతదూరం నడువవలసి వచ్చింది. అప్పుడు నేనామెను నా చేతులపై మోసుకొని పోయి రైలుపెట్టెలో యెక్కించినాను. ఫినిక్సు స్టేషనునుండి ఆమెను డోలీలో మోసుకొనిపోయినాము. అక్కడ జల చికిత్సతో ఆమె మెల్లగా కోలుకొన్నది.

వారు ఫినిక్సుకు చేరిన రెండు మూడు రోజులలో స్వాములవారొకరు అక్కడకు వచ్చినారు. వారు మాంసం తీసుకొమ్మని కస్తూరిబాకు నచ్చజెప్ప యత్నించినారు. మనుస్మృతిలోని శ్లోకములను చదివి మాంసం తినడం మత విరుద్ధం కాదని తెలిపినారు. కాని ‘బా’ విశ్వాసం అచంచల మైనది. ఆమె స్వామిజీతో అన్నమాటలను బాపు తన ఆత్మకథలో యిలా వాసినాడు :

“స్వామిజీ ! మీరు వేయిచెప్పండి. నేను మాంసంకో ఆరోగ్యవతిని కాగోరను. దయచేసి నన్ను విసిగించకండి. మీరేదైనా చర్పించదలిస్తే నా భర్తతోను, పిల్లలతోను చర్పించవచ్చు. నేనుమాత్రం నా నిర్ణయాన్ని మార్చుకునేది లేదు.”

బాపు విచక్షణ, బా నిర్ణయం

1913 వ సంవత్సరంలో దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వం ఒక చట్టంచేసింది. దాని ప్రకారం క్రైస్తవవాచారాన్ననుసరించి వివాహాల రిజిస్ట్రారు దగ్గర రిజిస్టరుచేసుకొన్న పెండ్లిండ్లు మాత్రమే చెల్లుతాయని నిర్ణయించేశారు. దీనితో శాస్త్ర ప్రకారం పెండ్లాడిన హిందువుల, ముస్లిముల, పార్సీల, ఇతర మతాల స్త్రీలందరినీ ఉంపుడుకత్తెలుగా పరిగణించే జుగుప్సాకరమైన పరిస్థితి యేర్పడుతుందన్నమాట. భార్యాభర్తల మధ్య యీ సంబంధం భరింపరానిది. అందుచేత బాపు ప్రభుత్వంతో రాయబారాలు నాగించాడు అవమానకరమైన యీ దాడిని ఆ పేటందుకు ఆయన ప్రయత్నించాడు. కాని ఫలితం లేకపోయింది. దానిపై ఆయన యీ చట్టానికి గురియైనవారికి జరిగే అవమానాన్ని నివారించి, వారికి న్యాయంచేకూర్చే నిమిత్తం అహింసాత్మక పోరాటాన్ని ప్రారంభించడానికి నిశ్చయించాడు. ఈ ధర్మయుద్ధంలో పాల్గొనడానికి యీతూరి స్త్రీలనుకూడ ఆహ్వానించాలని ఆయన అనుకొన్నాడు. అయితే ఇది తీవ్రమైన ప్రమాదాలకు దారితీస్తుందని ఆయనకు తెలుసు. ఫినిక్సు ఆశ్రమ వాసులలోని స్త్రీలలో పలువురు ఆయన చుట్టాలు. వారీ ఆందోళనలో పాల్గొనుటకు సమ్మతించవచ్చు అయితే ఉద్యమ పవిత్రతను మనసార గుర్తించికాక, తన అభిప్రాయాలపట్లగల గౌరవంతోనే వారీపని చేస్తారని ఆయన అభి

పాయం. ఇందులో ప్రవేశించిన తర్వాత వీరిని జైలులో
 పెడతారు. జైలులోని కఠినశిక్షకుగాని, అక్కడ లభించే
 ఆహారానికిగాని వారు అలవాటుపడినవారు కానందున వారు
 భీతిజెంది (పిరికివారి) అధికారులకు క్షమాపణ చెప్పవచ్చు.
 ఈ విషయమంతా బాపు తనలో తాను తర్కించుకొన్నాడు.
 ఈ విధంగా జరిగితే దీని ప్రభావం యీ యుద్ధమంలో పని
 చేసే యితరులపై నకూడ పడవచ్చు. దీనితో వారి మనో
 ధైర్యం చెడవచ్చు. అందుచేత 'బా'నుకూడ యీ పోరా
 టంలో ప్రవేశపెట్టడం ఆయనకిష్టంలేదు. ఇటువంటి విష
 యాలలో ఎవరికివారే తమ విధిని నిర్ణయించుకోవడం మంచి
 దని ఆయన విశ్వాసం. అందుచేత దీనిపై తుది నిర్ణయం
 స్త్రీలకే వదలినాడు. ఆపైన బాపు తన మనసులో నలుగు
 రున్న ఆలోచనను బాకు చెప్పడానికి అనుకూలమైన అవ
 కాశంకొరకు నిరీక్షించినాడు.

ఎక్కువకాలం గడవకుండానే అటువంటి అవకాశం
 లభించినది. ఒకనాడు బా రొట్టెకాలుస్తున్నది. శ్రీ రజ్వీ
 భాయిపటేల్ ఆమె ప్రక్కను కూర్చొని యీ పనిలో ఆమెకు
 సాయపడుతున్నాడు. ఆ సమయంలో బాపుకు అంత ముఖ్య
 మైన పని యేమీలేదు. మాటలధోరణిలో అకస్మాత్తుగ
 ఆయన బాతో "విన్నావా?" అన్నాడు.

"ఏమిటి?" అని ఆమె ప్రశ్నించినది.

బాపూ కొంచెంనవ్వి “ఈరోజువరకూ నీవు నన్ను శాస్త్రయుక్తంగా వివాహమాడిన ధర్మపత్నివి. ఇకపై నీకీ అవకాశంలేదు.” అన్నాడు.

“మీరెప్పుడూ ఏదో కొత్తవిషయాన్ని కనిపెడుతూ ఉంటారు. ఎవరంటారీమాట?” అని ఆమె ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

దీనికి బాపూ సమాధానం : “ఇది నేను కనిపెట్టిన సంగతికాదు; జనరల్ స్కట్టు చెప్పినమాట. క్రైస్తవ పద్ధతిలో వివాహములు చేసుకొన్న స్త్రీలుమాత్రమే భార్యలుగా పరిగణించబడతారనీ, ఇతర మతాలకు చెందిన భార్యలందరూ ఉంపుడుకత్తెలుగా ఎంచబడతారనీ ఆయన ప్రకటించాడు.

బా ఉగ్రురాలయింది. “ఏమి యీ వైపరీత్యం! అతని తలలో యీ వికృతమైన తలంపు యెలాకలిగింది?” అని అడిగింది. అప్పుడు నీచము, నీతిబాహ్యమునైన యీ శాసనంద్వారా అవమానితులైన తామిషరిస్థితిలో యేమి చేస్తారని బాపూ బాను అడిగినాడు.

“మేమేమి చేయగలం?”, అన్నది బా.

తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించడానికి అనుకూల సమయంకొరకు ఎదురుచూస్తున్న బాపూ, చిరునవ్వుతో ఆమెతో యిలా చెప్పినాడు : “పురుషులమైన మావలెనే మీరుకూడ ప్రభుత్వంతో పోరాడి, న్యాయమైన శాసనబద్ధమైన పరిస్థితిని మీరు నిలబెట్టుకోవాలి.”

దీనిపై బా “మీరెలాగూ అరెస్టుకు సిద్ధమవుతున్నారా! ఇది సరిపోదా?” అని అడిగింది.

“మీ ఆత్మగౌరవం నిలబెట్టుకొనడానికి మీరుకూడ యీ పనిచేయడం అవసరం” అని బాపు ఆమెకు నచ్చజెప్పినాడు.

దీనిపై బా ఆశ్చర్యపడి “జైలుకు వెళ్ళాలా? ఆడవాళ్ళం జైలుకు ఎలాపోతాం?” అని ప్రశ్నించింది.

దీనికి సమాధానంగా బాపు “తప్పదు. పురుషులు బాధపడడానికి, కష్టాలనుభవించడానికి సిద్ధపడుతున్నప్పుడు స్త్రీలుమాత్రం ఎందుకు సిద్ధంకాకూడదు? సీత రాముణ్ణి అనుసరించింది. చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుని వెంటపోయింది. దమయంతి నలునితో నడిచింది. వారంతా తమ పురుషులతోపాటు వర్ణనాతీతమైన బాధల ననుభవించడం ఎరుగుదువుగదా!” అన్నాడు.

దీనిపై బా “వారు దేవతలు, మేము మానవ మాత్రులం. వారివలె మేము ధైర్యశాలులంకాము” అన్నది.

అప్పుడు బాపు “మీరు భయపడవలసినపనిలేదు. వారివలె నడుచుకుంటే కొంత కాలానికి మనంకూడ వారివలె అయిపోతాం. సీత, సేను సీతారాముల వారసులం. సీత రాజభవనంలో ఉండిపోతే ఆమెను ‘పూజ్యమాత’గా భావించేవారమా? ‘చంద్రమతి’ తన అమ్మకానికి సందేహించియుంటే, ‘దమయంతి’ నలునివెంట అడవులకు పోకుంటే వారిని ఆదర్శనతులుగా చెప్పుకొందుమా? కాబట్టి

మీరుకూడ 'ఉంపుడుకత్తె' అని పించుకోగూడ దనుకుంటే, మీ మర్యాదను నిలబెట్టుకొనడానికి జైలుకుపోవడానికి సిద్ధపడక తప్పదు" అని చెప్పినాడు.

బా కొంతసేపూరకుండి తర్వాత యిట్లన్నది : "అయితే నన్ను జైలుకు పొమ్మంటారు. బహుశః ఇప్పుడు జరుగవలసిన పని యిదేననుకుంటా. సరే అలాగేపోతాను. అయితే బలహీనంగాఉన్న నాకు జైలుతిండి సరిపడుతుందా?"

దీనికి బాపు సమాధానం వినండి : "నిన్ను జైలుకు పొమ్మని నేను చెప్పడంలేదు నీ ఆత్మగౌరవాన్ని నిలబెట్టుకునేటందుకు యీ పనిని చేయడం అవసరమని అనుకుంటే నీవీపని చేయాలి. నీకనుకూలమైన తిండిలభించుకుంటే పండ్లయ్యమని నీవు కోరవచ్చు."

"అయితే వారు నాకు పండ్లిస్తారా?" అని బా అడిగింది.

"వారలా యివ్వకపోతే వారికి దయకలిగేవరకూ ఉపవాసం చెయ్యి" అన్నాడు బాపు.

దీనిపై బాకు నవ్వువచ్చింది. "నిజానికి మీరు నాకు మరణించేమార్గం చూపినారు. నేను జైలుకుపోవడం సంభవిస్తే బ్రతికి బయటకు వస్తాననుకోను" అన్నది.

బాపు ఆమెతోపాటు నవ్వుతూ యిలా అన్నాడు : "అలా జరగడం నాకుకూడ యిష్టమే. జైలులో ఉండగా నీవు మరణిస్తే నిన్ను జగన్మాతగా నేను కొలుస్తాను."

అప్పుడు బా దృఢనిశ్చయంతో తన నిర్ణయాన్ని ప్రకటించింది. “అయితే అరెస్టుకావడానికి నేను పూర్తిగా యిష్టపడుతున్నాను” అన్నది.

ఈ మాట బాపుకు ఎంతో సంతోషాన్ని కలిగించి నది. బా బయటికిపోగా శ్రీ రవిజీభాయితో ఆయన యిలా అన్నాడు: “ఆ మెకిషమున్నా లేకున్నా చివరకు నా కోరికను మన్నించడం ఆ మెకలవాటు. ఇది బా విశిష్టగుణం.”

౮

నీవు చాలా ముసలిదానవయినావు

ఒకప్పుడు దక్షిణాఫ్రికాలో అమలులోనున్న భారతీయుల వినాహసంబంధమైన శాసనాలకు వ్యతిరేకంగా శాంతియుతంగా సాగిన పోరాటసందర్భంలో బాతోపాటు ఇతర స్త్రీలు పలువురు అరెస్టయినారు. మొదట వారిని ‘వాలక్స రస్ట్’ జైలుకు పంపినారు. కాని అక్కడి భోజనపుటేర్పాట్లు సంతృప్తికరంగా లేనందున వారిని తర్వాత ‘మార్టిట్జ్ బర్గ్’ జైలుకు బదిలీచేశారు. అయితే ఈ బదిలీకిముందు బాకు పండ్లివ్వలేదని, దీనిమూలంగా ఆమె చాలా బాధపడినట్లును తెలిసింది. జైలులోఉండగా పండ్లుమాత్రమే తీసుకోవాలని ఆమె వ్రతంపట్టింది. అధికారు లామెకు పండ్లివ్వకపోతే మరణం సంభవించినాసరే పస్తుండడానికి సంకల్పించుకొన్నది. ఈవార్తప్రజలకు తెలిసింది. దానితో వారిలో ఆందోళన బయలుదేరింది. అధికారులు దీనిని లక్ష్యంచేయ

లేదు. వైగా ఆమెకు “ఇటువంటి యుక్తుల నవలంబించ దలచుకొన్న దానివి ఎందు కరెప్టయినావు?” అని ప్రశ్నించినారు. దీనిపై వేరేమార్గంలేక ఆమె ఉపవాసానికి పూనుకొన్నది. ఉపవాసం నాల్గవరోజున జైలు అధికారిణి కొంచెం దయాదృష్టితో ఇట్లన్నది : “ఎప్పుడైనా ఉదయం టీ కొంచెం ఆలస్యంగావస్తే ఎంతో చికాకుపడతాం. బలహీనమైన దేహంతో ఆహార పానీయాలు విసర్జించి మూడుదినాలెలా ఉండగలిగినావో బోధపడడంలేదు. ఈ విషయంలో మేము చేయగలిగినదిలేదు, కాబట్టి యిక్కడ మేమేమియిస్తే దానిని తీసుకోవలసినదిగ నిన్ను బ్రతిమాలుకోవడమే మేము చేయగలిగినపని.” మొత్తంమీద అయిదవరోజున ప్రభుత్వం ఆమెకు పండ్లనిచ్చుటకు సమ్మతించింది. కాని వీటిని స్వల్పంగామాత్రమే యివ్వడంచేత ఆమె జైలులో నున్న కి నెలలు దాదాపు పస్తున్నట్లే అయింది, జైలునుండి విడుదల అయినప్పుడు ఆమె ఎముకలగూడుగా మాత్రమే ఉన్నది. జైలుగేటువద్ద ఆమెకు బాపు కలుసుకొన్నాడు. ఆమె పరిస్థితికి చలించినాడు. “నీవు చాలా ముసలిదాన వైనావు” అని ఉద్వేగంతో అన్నాడు. అప్పుడామెకు చూచిన మరికొందరు ఆమెస్థితినిచూచి కన్నీరు కార్చినారు.

౯

బాపు ‘బా’ను ఎలా కాపాడినాడో!

దక్షిణాఫ్రికాలో ఒకసారి బా జైలునుండి విడుదల అయినప్పుడు ఆమె ఆరోగ్యం ఏమీబాగాలేదు. ఆమె జీర్ణ

శోశం బాగా దెబ్బతిన్నది. ఏదితీన్నా ఇమడడంలేదు.
 కాళ్ళు, చేతులు ఉబ్బించినవి. గృహవైద్యము, డాక్టరు
 చికిత్సకూడా ఉపయోగపడలేదు. అభివృద్ధి యేమీ కానరా
 లేదు. అప్పుడు బాపు ఆమెతో “నీకు నాలో విశ్వాసముంటే
 నేను నా స్వంత చికిత్సచేయాలనుకొంటున్నాను.” అన్నాడు.
 దీనికి బా సమ్మతించింది. దానిపై బాపు ఆమె 14 రోజులు
 ఉపవాసముండాలని, వేపాకురసం బోషధంగా సేవించాలని
 అన్నాడు. ఆ రోజులలో బాకు బాపు చేసిన సేవ వర్ణనాతీతం.
 ఆయన బా పట్ల చూపిన ప్రేమ, కరుణ ఆదర్శ పాయమైనవి.
 ఆయన చికిత్స సమర్థవంతమైనది. ప్రతి పనిని తాను
 స్వయంగా నిర్వహించినాడు. పండ్లుతో ముకొనుట, కాఫీ
 త్రాగుట, పగలు విశ్రాంతినిమిత్తం ఆమెను చెట్టుకింద
 మంచముపైకి చేర్చుట, ఒడలు పట్టుట మున్నగు ప్రతి పని
 లోను ఆమెకు తోడ్పడినాడు. అయితే తలదువ్వేపని ఆయ
 నకు తెలియనందున, యీ బాధ్యతను కాశీబాకు అప్పగించి
 నాడు. ఒకనాడామె ఆలస్యంగా వచ్చింది. అందుచేత బాపు
 తానే నూనెరాచి బా తల దుప్పినాడు. ఇంతలో కాశీబా*
 వచ్చింది. “మిగిలిన పని నీవుచెయ్యి. వెండ్రుకలు చుట్టచుట్టి
 జడవేయడం నాకు చేతకాదు.” అని ఆమెతో అన్నాడు.
 ప్రేమపూరితమైన బాపు చికిత్స, పోషణలమూలంగా చాల
 కాలం పట్టినప్పటికీ బా ఆరోగ్యం కుదుటపడింది.

* కాశీబా శ్రీ చగన్ చాల్ గాంధీ భార్య. శ్రీ ప్రభుదాస్ గాంధీ తల్లి

ఇంటిలో బాపు సత్యాగ్రహం

దక్షిణాఫ్రికాలో ఒకప్పుడు బా ర క్త సావంత్తో బాధ పడింది. అందుచేత ఆమెకు ఆపరేషన్ చేశారు. కాని యీ జబ్బు కొన్నాళ్ళకు మరల తిరుగబెట్టింది. బాపు ఆమెకు జలచికిత్స చేశాడు. దీనివల్లకూడా ప్రయోజనం కలుగలేదు. చివరకు భోజనంలో ఉప్పు, పప్పు విడిచిపెట్టమని ఆమెకు చెప్పినాడు. “ఈ సలహా మీకెవరైనా యిస్తే మీరే యీ పని చేయలేరనుకుంటా” నన్నది బా.

దీనికి బాపు తన సమాధానాన్ని తన ఆత్మకథలో ఇలా వివరించాడు : “నీవు పొరబడ్డావు. నాకు జబ్బుచేసి డాక్టరు ఉప్పు, పప్పులనుగాని, యింకా తినదగిన యితర పదార్థాలనుగాని మానవలసినదని చెప్పినట్లయితే నేను నిరభ్యంతరంగా ఆ పని చేస్తాను వైద్యుని సలహాతో నిమిత్తంలేకుండానే యీ రోజునుండి సంవత్సరంవరకు నేను ఉప్పు, పప్పులను విడిచిపెడుతున్నాను. నీవాపని చేసినా చేయకపోయినా నేను పట్టించుకోను.

ఈ నా నిర్ణయం ఆమెకు బాగా కలవరపెట్టింది “క్షమించండి. మీ సంగతి తెలిసియుండికూడ నేనీపని చేయడం పొరపాటు. నేనిక ఉప్పు, పప్పు మానుకుంటాను. నాయందు దయయుంచి మీ ప్రతిజ్ఞను ఉపసంహరించు కోండి నాపై యింత పంతాన్ని భరించలేను” అని వేడు కొన్నది.

“నీవీ వస్తువులను విడిచిపెట్టడం ఎంతో మంచిది. దీనిమూలంగా నీ ఆరోగ్యం బాగుపడుతుందనే విషయంలో నాకేమాత్రం సందేహంలేదు. నేను ఆలోచించి చేసుకొన్న నిర్ణయాన్ని మార్చుకొనే అవకాశంలేదు. ఇది నాకు తప్పక ఉపయోగపడుతుంది. నిగహమేదైనా అది దేనివలన సంభవించినప్పటికీ మనుష్యుల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుతుంది. కాబట్టి నీవు నన్నేమీ వారించవద్దు. ఇది నాకు పరీక్ష, నీకు నీ నిర్ణయాన్ని అమలుపరచేటందుకు నా నుండి లభించే నైతిక సహాయం అవుతుంది.”

ఇక లాభంలేదనుకొని బా “మీరు చాలా మొండి వారు. ఎవరిమాటా వినరు” అంటూ కంటనీరు కార్చింది.”

౧౧

బా అంటే బాపుకు భయం

దక్షిణాఫ్రికాలో ఉన్న పుడొకసారి ‘బా’కు చాలా జబ్బుచేసింది. ఆమె శరీరం అక్కడక్కడ వాచింది. అందు చేత బాపు వాచిన భాగాలను వేపనూనెతో మర్దనచేస్తూ ఉండేవాడు. ఇందుకొరకు ఒకనాడాయన ఒక యిత్రుడి సాసరులో యీ నూనెను పోసినాడు. మరునాడు ఇత్రుడికప్పు, సాసరులో బాకు ఇచ్చేటందుకై కాఫీనిపోస్తూ ఉండగా కాశీబా అక్కడకు వచ్చింది. బాపు వాసనాజ్ఞానం బాగా బలమైనది కానందున ఆమెను సాసరును వాసన చూడ మన్నాడు. ఆమె చూచి “సాసరు నూనెవాసన వస్తున్న”దని

చెప్పింది. దీనిపై ఆయన బాకు భయపడుతున్నట్లుగా కొంచెం కంకారుపడి పెద్దగా యిలా అన్నాడు! “నేనీ సాసరును ‘బా’కు ఇచ్చివుంటే నా విధులనిర్వహణంలో యింత అశక్తుడనుగా ఉన్నందుకు ఆమె నాపై గట్టిచర్య తీసుకొని ఉండేది”.

౧౨

పటాబోపంలేని బా సాదాజీవనం

బాపు సన్నిహిత సహచరులలో ‘బా’కు గల సామానులు రెండేరెండు - షక్కచుట్ట, ట్రంకుపెట్టె. ఎంత ప్రయత్నించినప్పటికీ అతితక్కువ అవసరాలతో ముచ్చటైన సాదా జీవనం సాగించడంలో ఆమెను జయించగలవారెవ్వరూ లేకుండిరి. ఆమె వ్యక్తిత్వానికి సంబంధించిన యీ విషయాన్ని ప్రస్తావనచేస్తూ బాపు ఒక పర్యాయం ఇలా అన్నాడు: “అత్యంత సాదా జీవనం గడుపవలెననే పట్టుదల గల నాకున్న వస్తువులు బా సామానులపై రెండురెట్లున్నవి.”

౧౩

పేదరికపు దీక్ష

బాపు సబర్బీ ఆశ్రమంలో ఉన్నప్పుడు, అప్పుడప్పుడు దొంగలుకొందరు ఆశ్రమంలో ప్రవేశించి ఆశ్రమవాసుల గుడ్డలు, కుండలు, పళ్ళెములు పట్టుకొనిపోతూ

ఉండేవారు. ఆశ్రమవాసులందరూ పేదరికపు దీక్షను తీసుకొన్నవా రవడంచేత వారివద్ద విలువగల వస్తువు లేమీ ఉండేవికావు. అయితే ఒకప్పుడు బా గుడ్డలపెట్టెలు రెంటిని దొంగలు పట్టుకొని పోయినారు. అందులోని వస్తువులను వారు తీసుకొని, ఖాళీపెట్టెలను సమీపంలోనున్న పొలంలో పారవేసి పోయినారు. ఈ సంఘటననుగురించి ప్రస్తావిస్తూ బాపు ఒక సందేహాన్ని వెలిబుచ్చినాడు. “బాకు రెండు పెట్టెల గుడ్డ లెట్లు వచ్చినవో నాకు బోధపడడంలేదు. ఆమె షోజుకొకరకం చీరె ధరించడం నేనెరుగను.” అన్నాడు. దీనిపై బా “హరిలాల్ (బాపు పెద్దకుమారుడు) కుమార్తెలు రామి, మను తల్లిలేని పిల్లలు ఎప్పుడైనా వారు వచ్చినాదగ్గర ఉంటుంటారు. బహుమతిగా నాకప్పుడు లభించిన చీరెలు, చీటీగుడ్డలు వీరికివ్వవచ్చునని నేను దాచియుంచినాను,” అని చెప్పింది.

అంతట బాపు “ఈషని మనం చేయరాదు. బహుమతులుగా లభించిన వస్తువులుకూడ, వెంటనే ఉపయోగించనివైనప్పుడు వానిని ఆశ్రమ కార్యాలయంలో అప్పగించా” అని చెప్పినాడు.

సాయంకాలం ప్రార్థనానంతర ప్రసంగంలో ఈ విషయమై “పేదరికపుదీక్షలోనున్న మనకు బహుమతులను పంచే అవకాశంలేదు. ఈ షని మనం చేయదగినదికాదు. మనం చేయదగినదల్లా ఆ బాలికలు మనతోవచ్చి ఉన్నప్పుడు ఆతిథ్యం ఇవ్వడం మాత్రమే” అని చెప్పినాడు.

ఆ రోజునుండి బా తన కుపయోగపడువానితో పూర్తిగా తృప్తిచెందినదై, తన అవసరానికిమించి అధనంగా రెండు ఉడుపులుకూడ సేకరించి ఉంచుకోలేదు.

౧౪

బా నిర్మమత

ఆశ్రమం స్థాపించినతర్వాత చాలకాలానికి అక్కడకు చేరిన ఒక ఆశ్రమవాసి టీ, కాఫీల నిషేధానికి సంబంధించిన నియమాన్ని గురించి ప్రస్తావిస్తూ (ఇవి ఆరోగ్యానికి భంగ కరములని అప్పుడు భావించబడినందున) తన సంభాషణలో “అయితే బా ఎందుకు కాఫీ తాగుతుంది?” అని బాపును ప్రశ్నించినాడు.

వెంటనే బాపు ఆయన కిలా ప్రత్యుత్తర మిచ్చినాడు : “అయితే ఆమె ఎన్నిటిని వదలివేసిందో మీకేమీ తెలియదు. ఆమెకున్న భోగముగాని, అలవాట్లుగాని ఇదొక్కటే. దీనినికూడ వదలుకొమ్మని ఆమెను నేను నిర్బంధించ వలసివస్తే నేను చాలా క్రూరంగా ప్రవర్తించినవాడ నవుతాను.” అయితే, చివరకామె తనకు ప్రియమైన కాఫీ తాగే అలవాటునుకూడ విడిచిపెట్టింది. బాపుతో ఆమె గడపిన దీర్ఘకాలపు సంసారంలో బా కళాత్మకంగా సాధించిన నిర్మమతను గురించి, అసంగ్రహ ప్రతాన్ని గురించి కొత్తగా వచ్చిన ఆ ఆశ్రమవాసి గ్రహించలేదు. అయితే ఆదర్శ ప్రాయమైన ఆమె నిర్మమత సంగతి బాపుకు బాగా తెలుసు.

౧౫ పేదల తల్లి

అది 1941 నాటి ముచ్చట. 'బా' మరోలీనుండి రావలసియున్నది. సేవాగ్రాం ఆశ్రమవాసులంతా ఆతుర తతో ఆమెకొరకు నిరీక్షిస్తున్నారు. ఆశ్రమాన్ని దర్శించడానికి వచ్చిన ఒక సోదరి ప్రత్యేకం ఆమెను కలుసుకొనడానికని ఆగిపోయింది. ఉదయపు రైలు వచ్చింది. దీనిలో బా రాలేదు. అప్పుడా సోదరి బాపును "బా సాయంత్రం రైలులో తప్పక వస్తుందనుకొంటున్నాను. ఏమంటా" రని అడిగింది.

దానికి బాపు సమాధానం : "బా భాగ్యవంతులతల్లి అయితే ఆమె సాయంత్రం రైలులో వస్తుంది. పేదల తల్లి అయితే ఆమె సూరత్ మీదుగా తపతీలోయ మార్గాన ప్రయాణంచేసి రేపుదయం ఇక్కడకు చేరుకొంటుంది "

బాపు చెప్పిన ప్రకారం బా మరునాడుదయం సేవా గ్రామానికి రానేవచ్చింది.

౧౬ బా : "ఆయనతో మనమున్నదారివేరు"

1932 వ సంవత్సరంలో యరవాడజైలులో బాపు హరిజనుల పక్షాన ఆమరణ నిరాహారదీక్షకు పూనినాడు. అప్పుడు బా సబర్జన్టీజైలులో ఉన్నది. అందువల్ల ఆయన

కఠిన విధానాలను అలవాటుపడినదైనప్పటికీ ఆమె చాలా బాధపడింది. ఇది సహజమే. ఒకప్పుడామె తనతోడి దీ లైన సోదరీమణులతో యిలా అన్నది : “మనం భారత, భాగవత, రామాయణాలను చదివినాము. వీటిలో ఎక్కడా బాపు అప్పుడప్పుడు చేస్తూవుండే ఉపవాసాల వంటివి మనకు తగులవు. వీరిది విశిష్టవ్యక్తిత్వం. అయితే యీసారి తన ఉపవాసాన్ని విజయవంతంగా నిర్వహించగలుగుతారా? ఆనే సందేహం నన్ను బాధిస్తున్నది.”

ఆమెకా సోదరీమణులు ధైర్యం చెప్పారు. వారికి కావలసిన అనుకూలాలు, సౌకర్యాలు ప్రభుత్వంవారి రేర్పాటు చేస్తారని వారన్నారు.

అప్పుడొక నిమిషమాగి ఆమె యిట్లన్నది : “మహా దేవ్, వల్లభభాయి, సరోజినీదేవి ఆయనతో ఉన్నారు గనుక ఆయననుగురించి నేను అనవసరంగా ఆందోళన పడ నక్కరలేదనుకోండి. అయినప్పటికీ మనమక్కడ ఉంటే ఆ దారి వేరు.”

౧౭

అనుక్షణం కనుపెట్టిఉండే ‘బా’

1932 వ సంవత్సరంలో ప్రభుత్వం హిందూ సమాజం నుండి హరిజనులను వేరుచేసే ఉద్దేశంతో ‘కమ్యూనల్ అవార్డు’ను ప్రకటించినప్పుడు బాపు యరవాడజైలులో ఉన్నాడు. హరిజనులపక్షాన ఆయన ఆమరణ నిరాహార

దీక్షకు పూనుకున్నాడు. ఆ సమయంలో బా సబర్కత్తీ జైలులో ఉన్నది. ఆమె ఆయన ఆరోగ్యాన్ని గురించి చాలా బాధపడింది. ఆయన అవసరాలు, విధానాలు ఆమెకంటే తెలిసినవారు లేకపోవడం మూలంగా తాను ఆయనచేత నుండి సేవచేయాలని గాఢంగా వాంఛించింది. ఎలాగైతే నేమి ఆమెను వెంటనే యరవాడజైలుకు మార్చారు. అక్కడకు చేరుతూనే ఆమె బాపుతో తమాషాగా “మళ్ళీ ఆ పాతకధేనా?” అన్నది. వెంటనే ఆయన సేవకు పూను కొన్నది. అహర్నిశలు మానంగాను, భక్తితోను ఆయన రక్షణకు కృషిసల్పినది.

౧౨

బా, బాపుల పరివ్రాజక జంట

1937 వ సంవత్సరంలో బాపు కలకత్తాకు పోయినాడు. అక్కడ ఆయనకు అకస్మాత్తుగా జబ్బుచేసింది. అందువల్ల ఆయనను సేవాగ్రాం తీసుకొని వచ్చినారు. ఆ రోజులలో మరికొందరితో కలసి ఆయన ఒక గదిలో ఉన్నాడు. కనీసం సున్నీగా ఉన్నప్పడైనా ఆయనకు కావలసిన సౌకర్యం, విశ్రాంతి కల్పించడానికి ఆయనను ప్రత్యేకం ఒక గదిలో ఉంచడం మంచిదనుకున్నారు. ఇందుకొరకు మీరాబెహన్ తన గది ఖాళీచేసింది. ఆ గది ప్రత్యేకం ఆమెకొరకు, ఖాదీ పనినిమిత్తం నిర్మించినారని చెప్పి, ఆయన దానిలో ప్రవేశించ లేదు. అందుచేత ఆయన తానున్నచోటు - గదిలోని ఒక

మూలనుండి కదలనన్నాడు. ఆయన అక్కడ ఉంటే తోడి ఆశ్రమవాసులకిబ్బంది కలుగుతుంది. దీనికి వారిష్టపడరు. అందుమీదట బా తన గదిని ఆయనకిచ్చింది. ఆయనతో పాటు ఆయనకు పరిచర్యచేస్తున్నవారుకూడ అందులో ఉన్నారు. అందుచేత బా, ఆమె మనుమడు కహనా వరండాలో పండుకొన్నారు. బాపుకు తప్ప యితరులెవ్వరికీ తననుకాదని తన గదిలో ఉండేటందుకు హక్కుండదను విషయమే ఆమె మనసుకు తట్టలేదు.

మరునాడుదయం భోజనసమయంలో అక్కడ ఉన్న వారిలో బాపు “ఈ గది ప్రత్యేకం బా నిమిత్తం నిర్మింప బడినది. ఇప్పుడు దీనిని నేనాక్రమించినాను. ఇంతకుముందే న్నడూ ఆమె ప్రత్యేకంగా ఒక గదిలో ఉండలేదు. ఎప్పుడూ ఆమెకున్న దానిని యితరులతోకలిసి అనుభవించడం ఆమె అలవాటు. పెద్దతనంలో మరికొంత సౌకర్యం, విశ్రాంతి ఉంటాయని యీ గదిని కట్టించి ఆమెకిస్తే, దీనిలోకూడ ఆమె అదేపని చేస్తూవుంది. బా సంరక్షణలోనున్న పలువురు బాలికలు ఇందులో ఉన్నారు. నేనిందులో వుంటే ఆమె వెళ్ళిపోవలసిందే. ఎందుకంటే నేనెక్కడకు వెళ్ళినప్పటికీ ఆ స్థలం దారిప్రక్కనున్న సత్రంలాగా తయారవుతుంది. ఇది నాకు బాధాకరంగా వుంటుంది. అయితే యీ విషయమై ఆమె యెన్నడూ ఫిర్యాదు చేయలేదు. కాబట్టి నాకేది కావలసినప్పటికీ బా యిస్తుంది. నిజాని కీమె మాటాడకుండ నా కోరికలను నెరవేరుస్తూ, ఎవరిని తన

వద్దకు పంపినప్పటికీ తనగదిలో ఉంచుకొంటుంది.” అని చెప్పి నవ్వినాడు.

ఆ సమయంలో బా ఆయన దగ్గర కూర్చొని యున్నది. బాపు తన సంభాషణను యీవిధంగా సాగించి నాడు : “ఇదంతా జరుగవలసిందేకదా ! భర్తమాటవేరు భార్యమాట వేరుగావుంటే వారిజీవితం సుఖంగా నడవదు. అయితే ప్రస్తుత విషయంలో భర్త చెప్పిన ప్రతిదానికీ భార్య ఎప్పుడూ సమ్మతిస్తూనే వుంది.”

ఈ మాటలు విని బా కూడ పకపక నవ్వింది.

౧౯

బాపు అడుగుజాడలలో బా

1929 వ సంవత్సరంలో బాపు కాశీకిపోయినాడు. అచ్చటి సనాతన హిందువులు ఆయనపై కత్తికట్టి కూర్చున్నారు. ఆయన ఉపన్యసించవలసిన బహిరంగసభలో గండరగోళం, అలజడి బయలుదేరినవి. ఈ విషయం బాకు తెలిసింది. ఆమె వెంటనే లేచి సభకు పోవడానికి బయలుదేరింది. దేవదాసు గాంధీ, జవహర్‌లాల్ ఆమెతోపాటు కారులో ఎక్కారు. దారిలో అల్లరిమూక కారును అడ్డగించింది. అప్పుడు జవహర్‌లాల్ కారుదిగి వారిలో కొందరిని దారికడ్డంలేకుండా తన చేతులతో అటూ ఇటూ త్రోసినాడు. దానిపై వారు వెళ్ళిపోయినారు. కాని రోడ్డుంతా జనసమూహంతో క్రిక్కిరిసి ఉండడంతో బా తన సహ

సహచరులనుండి విడివడిపోయింది. ఇంతలో సభపైన రాళ్ళు
రువ్వుతున్నారని ఎవరో చెప్పినారు. అప్పుడు బా “బాపు
ఉన్న సభపై ప్రజలు రాళ్ళు రువ్వుతూవుంటే నేను సభకు
దూరంగా ఎలా ఉండిపోగలను?” అని కేకపెట్టింది. ఈ
మాటలంటూ ఆమె తక్షణం సమావేశం జరుగుతున్న
స్థలానికి వేగంగా చేరుకొన్నది. అక్కడ ఆమె బాపు
ప్రక్కన నిలబడిపోయింది.

౨౦

బాపు కష్టాలలో భాగస్వామిని బా

1929 వ సంవత్సరంలో బాపు హిమాలయ పర్వతంపై
నున్న కొనానికి పోయినాడు. అప్పుడక్కడ విపరీతమైన
చలి, మంచుపొగ ఉన్నవి. అయినప్పటికీ బాపు తన అలవాటు
ప్రకారం రాత్రి ఆరుబయట పడుకున్నాడు. ఒకనాడొక
సింహపుష్పిల్ల ఆస్థలానికివచ్చింది. అది బాపు మంచంచుట్టూ
ప్రదక్షిణంచేసింది. బాపు పరిచర్యకై అక్కడనున్న నైని
టాలు కార్యకర్తలు కొందరిది చూచినారు. మరునాడు
వారు బాపును లోపల పండుకొనమని సూచనచేసినారు.
బాపు వారిభయానికి నవ్వుకొన్నాడు. వారిమాటను ఆయన
పాటించలేదు. ఆపైన మామూలుగా లోపలపండుకునే బా,
తన మంచాన్నికూడ బయటవేసుకొని ఆయన ప్రక్కనే
పండుకొన్నది.

౨౦ బాపు వైరాగ్యం

సబర్మతీ ఆశ్రమంలో ఒకనాడు బాపు అకస్మాత్తుగా లేచి ఆశ్రమంనుండి దూరంగా నడచిపోతున్నాడు. అక్కడకు ఎదురుగానున్న గదిలో నిద్రపోయిన బా, మరియొక సోదరి దీనినిచూచినారు. వారుభయము చప్పుడు చేయకుండా ముని వేళ్ళపై నడుస్తూ బాపును వెంటాడారు. తమ నందరినీ విడచి ఆయన బుద్ధుని మోస్తరుగా వెళ్ళిపోతున్నాడేమో? ఈ పయన మెక్కడికో? అని వారాశ్చర్యపడినారు. కొంతసేపటి కాయన వెనుకకు తిరిగినప్పుడు బా, ఆమె స్నేహితురాలు బాపు కంటబడ్డారు. ఆయన నవ్వి “నేను పారిపోతున్నానని మీరనుకున్నారా?” అని అడిగినాడు.

జరిగిన విషయమేమంటే రోడ్డుపై ఎవరినో అకస్మాత్తుగా తేలుకుట్టినది. బాధతో అతడు చెట్టిన కేకనువిని బాపు నిద్రనుండిలేచి ఆవైపుకు పోయినాడు.

౨౧ బాకు తన పిల్లలపైగల ప్రేమకు అగ్నిపరీక్ష

బాకు తన పిల్లలపట్ల, మనుమలు మనుమరాండ్రపట్ల గాఢమైనప్రేమ. ఇదిసహజమే. అయితే యిప్పుడుతాను, బాపు తమజీవితాలను ఆశ్రమానికి అంకితంచేశారు. ఆశ్రమం ప్రజలిచ్చే విరాళాలతో నడుస్తూవుంది. తరచుగా తమను కలుసుకొనడానికి ఆశ్రమానికి వస్తూవుండే తమసంతానానికి,

వారి సంతానానికి అయ్యేఖర్చును ఎలా వాయడం? అనే సమస్య ఒకపర్యాయం ఉత్పన్నమయింది. ఆశ్రమానికి వచ్చే వారంతా ఎవరిఖర్చులువారే భరించుకోవాలని నిర్ణయించి బాపు యీ సమస్యను పరిష్కరించాడు. అయితే తన స్వంత బంధు మిత్రులపట్ల బాకుగల ప్రేమకిది గట్టిపరీక్షయే. అయినప్పటికీ దీనిప్రకారం బాపు నిర్ణయాని కామె కట్టుబడింది. అప్పటినుండి ఆశ్రమానికి తన బంధువులెవరైనా వచ్చినప్పుడు, వారు తిరిగిపోయేముందు ఆమె ఆశ్రమం మేనేజరు వద్దకుపోయి-బాధతోనే అనుకోండి-“ఫలానివారు వెళ్ళిపోతున్నారు. వాటిల్లునిచ్చి వైకం వసూలు చేయండి” అని చెప్పేది.

౨౩

ఆశ్రమంలో ఒక గొప్ప ఆకర్షణ బా

ఆశ్రమంలోని ఒక ముఖ్యమైన ఆకర్షణ బా. ఆశ్రమానికి వచ్చే అతిథులను, ఆశ్రమవాసులను ప్రేమతో ఆదరిస్తూ, ఒక్కొక్కరికికావలసిన ప్రత్యేక, వ్యక్తిగత సౌకర్యాలను వారికి సమకూరుస్తూ వుండేది. ఆమెలో మరొకసుగుణం కూడఉన్నది. కొద్దిసేపటికే తనను కలుసుకొన్న వారిని గురించి తగిన సమాచారం సేకరించి, వారు తనను ఆత్మబంధువుగా తలచేటట్టు చేస్తుంది. అతిథుల సౌకర్యంనిమిత్తం తరచు ఆశ్రమ నిబంధనలు కొన్నింటిని ఉల్లంఘించడంకూడ ఆమెకు పరిపాటి. టీ కాఫీలు ఆశ్రమంలో సమీధ్యాలైనప్పటికీ ఆమె సి. ఎఫ్. ఆండ్రూసుకు, జవహర్‌లాల్ నెహ్రూకు టీ, రాజాజీకి కాఫీ యిస్తూవుంటుంది. దీనిమూలంగా తాను వారిని

పాడుచేస్తున్నట్లు ఎప్పుడైనా బాపు తనను మందలిస్తే, వెంటనే ఆమె “మీరునున్న బాసించవచ్చునుగాని యితరులపై మీ కేమి అధికారమున్నది?” అని అడిగేది.

రాజేంద్రుని సాదా, మాలానా ఆజాద్ మున్నగు నాయకులు బాపుతో తమపని ముగించుకున్న తర్వాత బా వద్దకుపోయి కలసాగా మాట్లాడుతూ ఉండేవారు. వల్లభ భాయిమా తం బా బాపుల మనుమడు కహనాతో కాలక్షేపం చేసేవాడు మాలానానా హెబ్ బా ఆరోగ్యాన్ని గురించి అడుగుతూవుండేవాడు. జవహర్ లాల్ విప్లవకరమైన సంగతులు వినిపిస్తూ ఉండేవాడు. ఆయన ఎప్పుడైనా కలసాగా మాట్లాడకుండా చేతులుజోడించి సెలవుతీసుకొనిపోతే ఆమె కలవరపడేది. వెంటనే బాపును “ఇవ్వాలమీరు జవహర్ కు కష్టంకలిగించేమాట ఏమైన అన్నారా?” అని అడిగేది. దానిపై బాపు నవ్వి, “నీకుకూడ జవహర్ కువలె విచారం పట్టుకున్నట్లుంది. ఈతూరి మామధ్య యే విధమైన భేదాభిప్రాయాలుగాని లేవు” అని జవాబు చెప్పేవాడు.

ఈవిధంగా బా ప్రతివారి ప్రేమను, మైత్రిని చూరగొంటూ ఉండేది.

౨౪

అశ్రమ జీవితంలోకి బా ప్రవేశం

1924 వసంవత్సరంలో సబర్కతి సత్యాగ్రహ శ్రమంలో బాపు తలకు చమరు మర్దనచేయడానికి ‘బా’ ఆయనగదికి ఆల

స్వంగాపోయింది. మామూలు వంటపని పూర్తిచేసి తర్వాత, ఆరాత్రికి ప్రయాణమై వెళ్లిపోతున్న ఆమె కుమారుడు రామ దాసుకు దారిలో తినేటందుకు కుషయోగించే తినుబండారం చేయడంలో ఆమెకు వేళమించిపోయింది. ఆమె ఆలస్యానికి బాపు కారణ మడిగినాడు. ఈసంగతిని ఆమె బాపుకు చెప్పింది. ఆసమయంలో అక్కడ పని నప్పగించడానికి మరెవ్వరూ లేరనికూడఅన్నది. అప్పుడు బాపు ఆమెతో యిలా అన్నాడు: “ఇప్పుటికే నీపని చాలాభారంగా ఉంటున్నది. వంటపని, అతిథులపరామర్శ, నూలువడకడం మున్నగు పనులన్నో చేస్తున్నావు. ఇవిచాలక ఇప్పుడు రామదాసు ప్రయాణంలో తినేటందుకు ప్రత్యేకం తినుబండారం తయారు చేయాలా? ఈ విధంగా నీవు పనులు పెంచుకుంటూ పోతే వీటికి అంతూ పొంతూ ఉండదు. మాటవరుచుకు చెప్పుతాను. రేపు తులసీ నేపాలుకు, సురేంద్ర ఫిల్లికి ప్రయాణ మవుతారనుకో. వారికికూడా యిలాగే చేస్తావన్నమాట.”

దానికామె “అలా యెందుకుచేస్తాను? రామదాసు నాకుమారుడు గనుక మీ తలకు చమరు మర్దనచేయడానికి ఆలస్యమైనా ప్రార్థలేదనుకొన్నాను. అంతేగాని ప్రతివారి ప్రత్యేకావసరాలను చూచేటందుకు నాకవకాశముండదు. మీరు మహాత్ములుగనుక యిక్కడనున్న వారందరూ మీకు కన్న కుమారులవంటివారే. కాని నేనింకా మహాత్మురాలనుకాదు. అంతమాత్రంచేతి ఇతరులపట్ల నా ప్రేమ తక్కువగా ఉంటుందనుకో నక్కరలేదు. నిజం చెప్పవలసివస్తే వారునాకు రామదాసువంటివారు కాదు. అందు

చేత అప్పుడప్పుడు అతనికి ప్రత్యేకాహారం నేను తయారు చేయకూడదా? ఇటువంటి స్వల్పవిషయాలలో మీరుకూడ నాపట్ల ఇంతకఠినంగా ప్రవర్తించడం న్యాయమా?" అని అడిగింది.

“మంచిది. ఇదంతా ఆలోచించదగినదే. కాని ప్రస్తుతం మనమెక్కడ ఉన్నామో చెప్పగలవా?” అని అడిగినాడు బాపు.

“సత్యాగ్రహశ్రమంలో” అని ఆమె జవాబుచెప్పింది.

“ఇక్కడ మనమెందుకున్నట్లు? రాజకోటలోని మన యింటి నమ్మివేసి యీ ఆశ్రమానికి యెందుకు వచ్చినట్లు?” అని ఆయన ప్రశ్నించినాడు.

“సోదరీ సోదరుల మందరముకలసి దేశసేవచేసే సంకల్పంతో యిక్కడకు చేరుకున్నా” మని ఆమె చెప్పింది.

“అయితే దూరప్రాంతాలనుండి యిక్కడకు వచ్చిన వారు వారి తల్లిదండ్రులకంటే మనను తక్కువగా భావిస్తారా?” అని ఆయన అడిగినాడు.

“అలా ఎందుకుచేస్తారు? వారు మనపట్ల భక్తి విశ్వాసాలు చూపుతారు. ముఖ్యంగా మీపట్ల వారికిగల ప్రేమ విస్తారమైనది. తాము తమ సర్వస్వాన్ని పరిత్యజించి మీ ప్రోత్సాహంతో, సలహాతో భారతదేశాన్ని తమతమ శక్తి ననుసరించి వివేకంతోను, చక్కగాను సేవించడం నేర్చుకునే నిమిత్తం వారిక్కడకు వచ్చా” రని ఆమె అన్నది.

ఆపైన బాపు “ఈపరిస్థితిలో వారిపట్ల మనమెలా ప్రవర్తించాలో ఆలోచించు. ఇతరులకంటె తన బిడ్డలనెక్కువగా ప్రేమించడం తల్లికి సహజమే. అందుచేత నీవు రామదాసును అధికంగా ప్రేమించడం ఒకవిధంగా తప్పుకాదు. మనం రాజకోటలోనే ఉండి రామదాసు, దేవదాసు, తక్కిన మనపిల్లలు మన పితౄత్వానికి వారసులుగా ఉన్నట్లయితే యిది సబబుగానే ఉంటుంది. అయితే యీ ఆశ్రమం సత్యాగ్రహ కార్యకర్తలనిమిత్తం ఏర్పాటయినది. అందుచేత రామదాసుకూడ ఇతరులవలెనే జీవించాలి. అయినప్పుడు నిన్ను తమతల్లికంటె యెక్కువగా చూచుకునే వారిని రామదాసు కంటె తక్కువగా నీవెలా భావిస్తావు? నీవొక విషయం జ్ఞాపకముంచుకోవాలి. ప్రపంచయాత్రా మనసు కనిపెట్టి చూస్తున్నది. మనమేదో ఉద్ధరిస్తామని అనుకొంటున్నది.” అని చెప్పినాడు.

ఈమాటలను బా అత్యంత శ్రద్ధతో విన్నది. బాపు వాదం ఆమెకు నచ్చినందున ఏమీ బదులు చెప్పలేదు.

౨౫

ఆశ్రమ మహిళల శిక్షణ

సబర్బరీ ఆశ్రమంలో బాపు ఆహారవిషయంలో అనేక పెరిశోధనలు చేశాడు. అందరూ ఆశ్రమవంటశాల భోజనాన్నే చేయాలనీ, ఆశ్రమ ఉద్యానంనుండి కూరగాయలు సప్లయికావాలనీ ఆయన ఉద్దేశించాడు. ఒక పర్యాయం

గుమ్మడికాయలు ఎక్కువగా వచ్చినవి. ఇతర కూరగాయల వలెనే దీనికికూడ ఉప్పులేకుండా ఉడకబెట్టి (కావలసినవారు ప్రత్యేకం ఉప్పువేసుకోవచ్చు) వడ్డించేవారు. అయితే, మణిబెహన్*, దుర్గాబెహన్†, మరికొందరు దీనిని జీర్ణం చేసుకోలేక పోయారు. ఇందుమూలంగా చాలా యిబ్బంది పడ్డారు. అయితే, బాపుకు ఇటువంటి పరిశోధనలలో గల ఉత్సాహాన్ని యెరిగినవారైనందున, యీ విషయం వారికి చెప్పడానికి ఎవరూ ముందుకురాలేదు. బాకు యీ సంగతి తెలిసింది. ఆమె వెంటనే బాపు వద్దకుపోయి జరిగిన విషయం మంతా చెప్పివేసింది. “గుమ్మడికాయ జీర్ణంకావడానికి దీనిలో కొన్ని సంబారములుచేర్చి ఉడికించాలి. దీనిని ఊరక ఉడకబెట్టి ఎవ్వరూతినరు. అందువల్లనే దుర్గాబెహన్, ఇతర సోదరీమణులు బాధపడడం సంభవిస్తున్నది.” అని అన్నది.

మరునాడు సాయంకాలపు ప్రార్థనానంతరం బాపు “మన ఆశ్రమంలో నూతనకవి యొక్కరు ఆవిర్భవించినట్లు విన్నాను” అన్నాడు. మణిబెహన్ ను గుమ్మడికాయపై తన పాటను వినిపించగోరినాడు.

ఆమె మాటలు బాపు నవ్వుతూ విన్నాడు. గుమ్మడికాయలను సంబారములతోచేర్చి వండి తీసుకోవాలనుకునే వారు తమ పేర్లు చెప్పినట్లయితే వ్రాసుకుంటానన్నాడు. వారు తమ పేర్లనివ్వడానికి వెనుకాడతారని ఆయన అనుకు

* శ్రీ మహదేవ్ ఛామ్ డేకామ్ ఛార్య

† శ్రీ నరహరిఛామ్ పరీష్ ఛార్య

న్నాడు. ఇంతలో బా “మేము మా పేర్ల నివ్వము. మహిళలం
మాలో మేము ఈవిషయం తేల్చుకుంటాము” అన్నది.

“అలాగే కానివ్వండి. అయితే మీ సంప్రదింపులలో
బాల బాలికలను చేర్చుకోకండి. వారు మసాలాలులేని భోజన
నాన్నే కోరుకుంటారని నాకు తెలుసు” నన్నాడు బాపు.

బా దీనికి తన ఆక్షేపణను తెలిపింది. “మీరు వారి నీ
విధంగా ఉద్బించి మోసగించలేరు. వారిలో ఎంతమంది
మితోడంటారో చూస్తాం” అన్నది.

తర్వాత ఆశ్రమ సోదరీమణులలో మార్పుకోలే వారి
పేర్లు వ్రాసుకొని, మసాలాచేర్చిన భోజనానికి అనుమతిని
సంపాదించినారు.

బాపు తన అభిప్రాయాన్ని మార్పుకోలేదు. భోజన
సమయంలో తన కెదురుగాకూర్చున్న మహిళలను “మసాలా
వేసినకూర బాగాఉన్నదా?” అని తరచు అడుగుతూ వారిని
ఇరకాటాన పెట్టేవాడు

బా ఆయనకేమీ తీసిపోలేదు. “ఈ విషయమై
మీ రేమీ మాట్లాడకండి. పూర్వం ప్రతి ఆదివారంనాడు
రుచికరమైన పదార్థాలు తయారుచేయమని ఎంతో ఆశతో
లోట్టలు వేసుకుంటూ, వాటినిమీరు గుటుక్కున మింగుతూ
ఉండినరోజులు మరచినారా?” అని ఎదురుప్రశ్న వేసేది.

దీనిపై అంతా పకపక నవ్వుకునేవారు.

౨౬

నేతి దీపం

బాపు జన్మదిన సందర్భంలో ఒకసారి “సేవాగ్రాంలో సాయం ప్రార్థనా సమయంలో, బా ఒకచిన్న మట్టిప్రమిదలో దీపం వెలిగించి దానిలో నేయిపోసింది. అప్పుడు ఆశ్రమవాసు లతోపాటు చాలామంది ప్రజ లక్కడ హాజరై నారు. వారం తా బాపు ప్రసంగం వినాలని ఆతురతతో వేచియున్నారు. కాని బాపు చాలాసేపు మాట్లాడలేదు. పనిగట్టుకొని ఆ ప్రమిదవంకచూస్తూ కూర్చున్నాడు. బా ఆయనకు సమీపంలో కూర్చొనియున్నది. అప్పుడాయన తన ప్రసంగం ప్రారంభించడానికి ముందు “ఈ దీపాన్ని ఇక్కడ కెవ్వరు తెచ్చినా” రని అడిగినాడు.

‘నేనే’ నన్నది బా.

‘ఎక్కడనుండి తెచ్చినా’ వని మరల ప్రశ్నించినాడు.

‘ఊరినుండి తెచ్చినాను. నేడు మీ జన్మదినంకదా!’

అని ఆమె జవాబుచెప్పింది.

బాపు కొంతసేపు మాట్లాడలేదు. ఆపైన తీవ్రమైన ధోరణిలో “ఈ సమయంలో దీపం వెలిగించి, దీనిలో నేయి పోయడంకంటే నికృష్టమైనపని ఉండియుండదు. మనచుట్టు ప్రక్కల ప్రజలు ఏరకమైనజీవితం గడుపుతున్నదీ నేను నిత్యం చూస్తూ ఉన్నాను. వారికి తినడానికి చమురులేని ఎండురొట్టె కూడలేదు. ఆశ్రమంలోమాత్రం నేతిదీపం వెలుగుతున్నది.” అని ప్రసంగించాడు.

తర్వాత ఆయన బావైపుతిరిగి యిలాఅన్నాడు.
 “ఇంతకాలం మనంకలసి సంసారంచేసిన తర్వాత నానుండి
 నీవు నేర్చుకొన్నదిదేనా ! ఈదినం సత్కార్యాల నిర్వహణకు
 అనికితం కావలసియుండగా, దీనికిబదులు ఇటువంటి పాపానికి
 ఒడిగట్టడమా ? దేశంలోని పెదరైతుకు అందుబాటులోలేని
 యే వస్తువునుగాని దుర్వినియోగం చేయడానికి మనం సాహ
 సింపవచ్చునా ?”

౨౨

బా : “బాపు ఎటువంటివాడో మీ కిప్పుడు తెలుస్తుంది”

ఎవ్వరుగాని తమ పనిని శ్రద్ధగా చేయకపోతే బాపు ఏ
 మాత్రం సహించలేడు. ఇంతేగాదు, అతిచిన్న విషయాలలో
 కూడ అప్రధానమైన వినరాలను సహితం ఆయన చాలా
 శ్రద్ధగా పాటించేవాడు. అందుచేత ఎవరైనా తన పనిని అశ్ర
 ద్ధగా నిర్వర్తిస్తూవుంటే వెంటనే మందలించేవాడు. ఒక
 పర్యాయం ఒకాయన కొన్నాళ్లు బాపుతో గడిపేనిమిత్రం
 వచ్చినాడు.

ఒకనాటిరాత్రి బాపు ఆయనను తన పాదాలను
 మర్దన చేయవలసినదిగ కోరినాడు. అతనికి బాపు పద్ధతులు
 తెలియనందున “ఈరకంపనికి ఎవరైనా నిపుణుని వర్పాటు
 చేయడం బాగుంటుం” దని సూచించినాడు.

దీనిపై బాపు “అలాకాదు, నా చెలికాడో, చుట్టమో
 యీ పనిచేయడం నాకిష్టం” అన్నాడు.

“మర్దన అంటే యేమో నాకుబాత్తిగా తెలియదు.
దీని నెలా చేయాలో మీరు నాకు నేర్పితే నేను ప్రయత్నిస్తా”
నని అతిడిన్నాడు.

బాపు చెప్పిన ప్రకారం అనుభవంలేని యీ న్యక్తిచేసి
నాడు. కాని బాపు సంతృప్తిచెందలేదు. “నాకు, సవ్యంగా
మర్దనచేయడం బాకు తప్ప మరెవ్వరికీ తెలియదు”
అన్నాడు బాపు.

తదుపరి ఒకనారి బాపు దగ్గర పనిచేసే విషయంలో
ఆయాసకరమైన తన అనుభవాన్ని గురించి అతడు బాబో
చెప్పడం తటస్థించింది “అమ్మా! ఇన్ని సంవత్సరాలనుండి
మీరు బాపుతో ఎలా కాలంగడుపుతున్నారు?” అని అత
డిగినాడు.

బా నవ్వి అతనికిలా సమాధానం చెప్పింది : “బాపు
పనులుచేయించడంలో చాలా కఠినమైనది. ప్రజలు తరచు అను
కునేటట్లు ఆయన క్రింద పనిచేయడం అంత సులభమైన
విషయంకాదు.”

౨౨

బా : “అబ్బా, నేనంటే మీకంతభయమా!”

సబర్బతిలో ఆశ్రమవంటశాల బా అధీనంలో ఉండేది.
ఆశ్రమవాసులతోపాటు, ప్రతిరోజూ అతిథులూ, అభ్యాగ
తులూ ఎక్కువగా వస్తూవుండేవారు. ఆమె వారినందరినీ
చక్కగా ఆదరించి, వారి అవసరాలు తీరుస్తూ వుండేది. ఒకప్పు

డామెకు సహాయంగా తిరువాన్మూరునుండి వచ్చిన ఒక
 యువకుడుండినాడు. ఒకనాటి మధ్యాహ్నం భోజనాలయినవి.
 వంటశాలను శుభ్రంగా కడిగివేసినాడు. అప్పుడు అకస్మాత్తుగా
 మోతీలాల్ నెహ్రూ, మరికొందరు అతిథులు వచ్చినారు.
 అంతకుముందే బాప్తిశాంతినిమిత్తం తన గదికిపోయింది.
 బాపు నెమ్మదిగా ఆ యువకుని పిలిచినాడు. కుసుంబెహన్
 సహాయంతో అతిథులకు భోజనం తయారుచేయవలసినదిగ
 ఆ దేశించినాడు. అవసరమైతేనే బాను పిలువమన్నాడు. ఆ
 పిల్లవానితో వంటశాలలోని ప్రతివస్తువును జాగ్రత్తగా
 ఉపయోగించి, పని తీరినవానిని యథాస్థానంలో భద్రపరచ
 వలసినదిగా చెప్పినాడు. ఆ పిల్లవాడు, కుసుంబెహన్ పనిలో
 ఉండగా పొరపాటున పళ్ళెమొకటిజారి క్రిందపడి పెద్ద శబ్ద
 మయింది. దీనితో కస్తూరిబాకు నిద్రాభంగమయింది. పాల
 కుండను పిల్లి దొర్లించిందేమోనని ఆమె భయపడింది.
 అయితే వంటయింట్లో తిరిగి వంటపని సాగుతున్నట్లు ఆమె
 చూచింది. కారణమడిగి సంగతి తెలుసుకొన్నది. దీనిపై
 ఆమెకు కోపంవచ్చింది. “అయితే మీరు నన్నెందుకు లేప
 లేకు?” అని అడిగింది. ఆ పిల్లవాడు తెలివిగా “మీరు
 బ్రాహ్మణ తీసుకొంటున్నారు గనుక ముందు జరుగవలసిన
 పనులు పూర్తిచేసిన తదుపరి మిమ్ము లేపవచ్చుననుకున్నా”
 మని చెప్పినాడు. “అయితే మీరుకూడ నావలెనే అలసిపోయి
 నారుగదా! వెంటనే మీరు పనికి పూనుకోగలిగినప్పుడు
 నేనుమాత్రం దానికిసిద్ధంకాలేనా?” అని తక్షణమే వారితో
 పాటు పనిలో ప్రవేశించినది. సాయంత్రం అతిథులు వెళ్ళి

పోయిన తర్వాత బాపును “అతిథులకు మధ్యాహ్న భోజనం తయారు చేసే పనిని మీరాపసివాళ్ళకు అప్పగించినారేమి? నేను సోమరినా?” అని నిలదీసి అడిగింది. “నిజంచెప్పాలంటే ఇటువంటి సమయాలలో నిన్ను చూస్తే నాకు భయంగా వుంటుంది. ఈ సంగతి నీకు తెలుసు” అన్నాడు బాపు.

దీనిపై బా పెద్దపెట్టున నవ్వుతూ “అయితే మీకు నేనంటే అంత భయమన్నమాట” అన్నది.

౨౯

‘బా’ వివాహదినం

బాపు, ఆయన సహచరులు పూనాలోని ఆగ్రాను మందిరంలో డిసెంబర్ లో ఉండగా ఒకనాడు డాక్టరుగిల్డరుకు ఆయన వివాహపు 29 వ వార్షిక సందర్భంగా మామిడిపండ్ల బుట్ట ఒకటి బహుమతిగా లభించింది. ఈ సంతోష సమయాన సహజంగా లభించే అభినందన సందేశాలు అన్నివైపులనుండి ఆయనకందినవి. అప్పుడు తలవనితలంపుగా “మన పెండ్లిజరిగి ఎన్నిదినాలయింది?” అని బా బాపు నడిగింది.

బాపు చకచక నవ్వుడమేగాక, ఆమెను కలతపెట్టేటందుకు అక్కడనున్నవారితో “బా కూడ తన వివాహ దినోత్సవాన్ని జరుపుకోవా లనుకొంటున్నట్లున్నది” అన్నాడు.

దీనిపై అంతానవ్వడం మొదలుపెట్టారు. బాపు మాటలకు బా మొదట కొంచెం నొచ్చుకున్నప్పటికీ, అందరితోపాటు తానుకూడా వారి నవ్వులలో పాలు పంచుకొన్నది.

30 'బా' సహజగుణం

ఒకప్పుడు శాంతినికేతనవాసి యొక్కాయన సేవాగ్రాం దర్శించినాడు. ఆయన బాపు వద్ద సెలవుతీసుకొని తిరిగి పోబోతున్నాడు. బాపు ఆయనను ఆశ్రమ ప్రవేశద్వారందగ్గరకు సాగనంపినాడు. ఆ సమయంలో తన నెవ్వరో పిలవడం ఆ అతిథిగమనించి వెనుదిరిగి చూచినాడు. ఆయనకు బా ప్రత్యక్షమయింది. అంతట తాను బాను సమీపించి ఆమె తనకేమి చెప్పదలచినదీ తెలియగోరినాడు. దీనికి జవాబుగా ఆమె ఒక పొట్లమును ఆయనచేతికిచ్చింది. “శాంతినికేతనానికి మీరుచేసే దూరప్రయాణంలో ఆది మీకుషయోగపడుతుంది. కొంతకాలంనుండి బాపు కొత్తరకం నాన్ రొట్టెను తయారుచేయడానికి పరిశోధనచేస్తున్న విషయం మీకు తెలిసేవుంటుంది. మీ నిమిత్తం నేనొక రొట్టెను స్వయంగా కాల్చినాను. అయితే మీరు శాంతినికేతనానికి చేరుకున్న తర్వాత యీ రొట్టె మీ కెలాఉన్నదో నాకు వ్రాయాలి” అన్నది. దీనికి సమాధానంగా ఆయన బాకు కన్నతల్లివలె తన పట్లపూసిన పేమకు హృదయపూర్వకమైన కృతజ్ఞతను వెల్లడించు ఉద్దేశంతో గౌరవపురస్కరంగా వంగి ఆమెకు నమస్కరించినాడు.

బా: “మీ కేమైనా మతిపోయిందా?”

1932 వ సంవత్సరంలో బాపు నిరశనవ్రతంలో ఉండగా బా ఆయనను చూడవచ్చినది తానీవ్రతాన్ని పూనినందుకు ఏమంటుందోనని ఆయన భయపడినాడు. దీనికి అవకాశంలేకుండా చేయాలనే తలంపుతో ఆమె వస్తూనే చేతితో గట్టిగాపట్టుకొని తన పక్కకులాగుకొన్నాడు. దీనిపై ఆమె “మీ కేమైనా మతిపోయిందా?” అని గట్టిగా మందలించింది.

అప్పుడు బాపు ఆమెను “నీవు నాతోపాటు మరణించడానికి సిద్ధంగాలేవా?” అని అడిగినాడు.

దానికామె “నేనెందుకు సిద్ధంకావాలి? మీరు నాతో ఏవిషయంగాని మాట్లాడేముందు మీ నిరశనవ్రతాన్ని విరమించండి. ఈ పనిచేయడానికి మీకుద్దేవం తోడ్పడుగాక!” అని జవాబుచెప్పింది.

అప్పుడు బాపు నవ్వి ఇలా అన్నాడు: “నీ చప్పి దవు డలను చూడు మీ సూపరింటెండెంటు శ్రీ అద్వాని నీ విషయమై తీసుకునే శ్రద్ధకంటే మా సూపరింటెండెంటు శ్రీ భండారి నా విషయమై చూపే శ్రద్ధ హెచ్చుగాఉన్నట్లు కనబడుతుంది.”

అప్పుడు బా భండారివైపు దృష్టిసారించి నవ్వి తమాషాగా యిలాఅన్నది: “లేదు. ఎప్పుడైనా పంజాబీలకంటే సింధీలే మంచివారు.”

ఈ తమాషాలో భాండారికూడ పాల్గొన్నాడు. ఆమె తనకు చాల అన్యాయం చేస్తున్నదని ఆయన బాతో అన్నాడు.

ఈ విధంగా అక్కడి వాతావరణమంతా ఉల్లాసంగా మారిపోయింది.

32

హృదయాన్ని కదిలించే 'డా' వీడ్కోలు

హరిజనులు హిందూమతంలోని వారేనని భ్రువపరచడానికై 1932 వ సంవత్సరంలో బాపు జైలులో ఉపవాసం చేసినప్పుడు ప్రభుత్వం బాను ఆయనతో ఉండడానికి అనుమతించింది. కాని ఉపవాసం ముగిసినవెంటనే ఆమె వెళ్ళి పోవలసివచ్చింది. ఆ వియోగానికి బా చాలా బాధపడింది. బాపును వదలిపోయేముందు ఆయన సాయంకాల భోజనం సిద్ధంచేయాలని ఆమె అభిలాషపడింది. కాని బాపు “వద్దు. వెంటనే వెళ్ళిపో. జైలరు నీ కొరకు వేచియుండడం కుదురదు” అన్నాడు.

బా బాధతో “సరే, అయితే మీరు త్వరగా యింటికిరండి. నేను పోయివస్తా” నని చెప్పింది. ఆమె నేత్రాలు బాష్పపూరితాలై నవి.

బాపు ప్రేమతో ఆమె చెక్కిళ్ళపై చరచి ఇలా అన్నాడు: “ఇన్నాళ్ళు మనం కలసిఉండడానికి తోడ్పడిన

దైవానికి మనం కృతజ్ఞులం. నీ వేమీ ఆతురత చెందవద్దు. నేనింటికివచ్చే విషయమంటావా, నీ విక్కడికి వస్తావో నేను నీ వద్దకు వస్తానో చెప్పలేను.”

అప్పుడు బా, బాపు పాదాలను కన్నులకద్దుకొని ఆయనవద్ద సెలవుగైకొన్నది.

33

బా విశాల హృదయం

1932 వ సంవత్సరంలో బాపు జైలులోచేసిన ఉపనాసానికి తర్వాత కూడ ప్రభుత్వం అప్పుడప్పుడు బాపును దర్శించుటకు బాకు అనుమతి నిచ్చింది. అయితే ఆమె కిది అంతగా రుచించలేదు. కారణం ఒకనాడామె చెప్పిన దిగువ మాటలలో వెల్లడవుతుంది: “ఇకపైన నేనిక్కడికి రావడం మానివేస్తాను. ఈ జైలులో ఇంకా ఎందరో ఉన్నారు. అయినప్పటికీ వారి బంధువులు వారిని చూచేటందుకు అవకాశంలేదు. తరచు నేను రామదాసును గురించి, బాపును గురించి బాధపడుతుంటాను. అప్పుడు వెంటనే వేలాది భార్యలు, తల్లులు నాకు స్ఫురణకు వస్తారు. నేను నా భర్త, కుమారులకొరకు ఎలాతల్లడిల్లుతానో వారు కూడ తమ భర్తలు, కుమారులకొరకు అట్లే బాధపడడం సహజం. దైవమే అందరినీ రక్షిస్తాడు. అయితే ప్రభుత్వం బాపు దర్శనానికి నాకీ అవకాశమిచ్చింది. కాని యీ మంచితనాన్ని ఆసరా చేసుకొని యికపైన నేను దీనిని వినియోగించుకోగూడదు.

బాపై బాపుకు గలప్రేమ

1932 వ సంవత్సరం ఉపవాసానంతరం, బా బాపును దర్శించినప్పుడంతా ఆయన ఆమె సేవను సాధ్యమైనంత ఎక్కువగా పొందగోరేవాడు. ఆమె తనకు దూరంగా ఉన్న సమయాన్ని కూడదీసుకోవాలనే ఉద్దేశంతో ఆయన యీ పని చేస్తున్నాడా అనిపించేది. ఒకనా డీవిధంగా విశ్రాంతి లేకుండా పనిచేసి బా అలసియున్న తరుణంలో సర్దార్ పటేల్ బాపుతో “ఆమెకు నిద్రవస్తున్నట్లున్నది. విశ్రాంతి తీసుకో నివ్వండి” అన్నాడు.

దానికి బాపు “ఆమె సంగతి నీ వెరుగవు. నేను నిద్రపోయిన తర్వాతనే ఆమె విశ్రాంతి తీసుకొంటుంది.” అని చెప్పినాడు. ఆతర్వాత ఆమె బాపుకాళ్లు పిసికింది. ఆమె చేతి స్పర్శ ఆయన కెంతో ఉపశమనాన్ని కలుగ జేసింది.

మరొక పర్యాయం ఒకరు బాపుకు బూడిద గుమ్మడి కాయ హల్వా తెచ్చి యిచ్చారు. అప్పుడే బా కూడ ఆయన కేదో యిచ్చింది. వెంటనే ఆయన బా తెచ్చిన పదార్థాన్ని ముందు తినివేశాడు.

బాపు : “బాది అంతులేని ధైర్యం”

పూనాలోని యరవాడ జైలులో 1933కి వ సంవత్సర ఉపవాస సమయంలో ఒక పర్యాయం బాకు 15 నిమిషాల పాటు బాపును చూచేటందుకు అనుమతి లభించింది. ఆమె అక్కడకు వెళ్ళినప్పుడు ఆయన ఒక మంచముపై నిద్రపోతూ ఉన్నాడు. ఆమె ఆయనను సమీపించినది. ఆయన పాదాలు స్పృశించినది. చిరునవ్వుతో ఆమె నెమ్మదిగా కిందివిధంగా నిందారోపణ చేసినది. “మళ్ళీ మీరు మామూలు ఆట ఆడుతున్నాను. ప్రభుత్వంవారు మిమ్ము కలుసుకొనడానికి నా కనుమతినిచ్చినప్పుడు దీనిని వినియోగించుకోరాదని మొదట అనుకున్నాను. అలాచేయడం మొండితనంగా ఉంటుందని తర్వాత తోచింది. నా స్నానమైనతర్వాత, నేను మీతో ఉండటానికి ప్రభుత్వం అనుమతి అప్పటివరకు తనకు చేరలేదని జైలు సూపరింటెండెంటు చెప్పినాడు. మీరు యూర పియన్ వార్డులో ఉంటున్నందున 15 నిమిషాలపాటు నన్ను మీ వద్దకు తీసుకొనిరాగలనని సూచించినాడు. ‘అయినప్పుడు మీరసలు నన్నక్కడికి తీసుకొనిరాకుండ ఉండవలసిన’దని అన్నాను”.

ఆమె సూపరింటెండెంటుకు చెప్పిన జవాబుకు బాపు తన సమ్మతిని తెలిపినాడు. ఆ నాడు తన మానదినం కావడంచేత తల ఊపడంద్వారా యీ పని చేసినాడు.

తర్వాత బాపు ప్రేమబెహన్, దుర్గాబెహన్ మున్నగు వివిధ మహిళా కార్యకర్తల క్షేమసమాచార మడిగినాడు.

బా వారందరిసంగతీ వివరంగా చెప్పింది. “మమ్ము విడుదల చేసినప్పుడు అహమ్మదాబాదు చేరుతూనే శాసనధికారం చేసి తిరిగి అరెస్టవుదామను కున్నాము. కాని నా సహచరులలో పలువురు వారి కుటుంబాలను కలుసుకోవాలనే ఆతురతతో ఉన్నందున వారికి ఆలోచన రుచించలేదు.” ఈవిధంగా మరికొన్నిసంగతుల నామె బాపుకు చెప్పింది.

వారి ఇంటర్వ్యూ సమయం ముగియనుండగా బాపు ఒక కాగితంముక్కపై “ధైర్యంగాఉండు. 15 నిమిషాలు మాత్రమే సమయమిచ్చేపక్షంలో మరల రావద్దు. మన మహిళాకార్యకర్తలందరినీ అడిగినాననిచెప్పి. దైవం నన్ను కాపాడుతాడు. నీ వేమీ ఆతురతచెందవద్దు” అని వ్రాసినాడు.

దీనికి సమాధానంగా బా “మనలనందరినీ, మిమ్ము కూడ దైవం రక్షించేమాట నిజమే. కాని మీరు దయచేసి త్వరలో మీ ఉపవాసాన్ని విరమించండి.” అని వేడుకొని బాపు వద్ద సెలవు తీసుకొన్నది.

ఆమె వెళ్లిపోయిన తర్వాత బాపు చిన్న చీటీపై దిగువమాటలు వ్రాసి తనదగ్గరనున్న మహాదేవభాయి చేతికిచ్చినాడు.

“నిజానికి బా ధైర్యం అంతులేనిది.”

బా : “అయితే మీరెందుకు కంగారుపడుతున్నారు?”

ఒక నాడు బా, బాపు బయట పికారుకు వెళ్ళినారు. అకస్మాత్తుగా బాపు కాలివేలు ఒకదానికి దెబ్బతగిలి, కొంత నెత్తురు కారింది. దానిపై వెంటనే ఆ వేలికి కట్టుకట్టు మని బాను ఆదేశించినాడు. ఆయన కొంచెం కంగారు పడి నట్లు కనిపించినాడు. దీనిపై బా “మరణానికికూడ భయ పడనని మీరు చెపుతూవుంటారు. మరి, యీ కాస్త నెత్తురు కారేసరికి మీరెందుకు కంగారుపడుతున్నా” రని అడిగింది.

దీనికి బాపు జవాబు : “ఈ శరీరం ప్రజలది. కాబట్టి నేను అజాగ్రత్తగా ఉన్నట్లయితే యీ పుండు పెద్దదై నేను కొన్నిదినాలు కదలలేనిస్థితి సంభవించవచ్చు. అప్పుడు నా పనికి భంగం కలుగుతుంది. దీని కవకాశమిస్తే నన్ను నమ్ము కొన్న ప్రజలకు దోహదచేసినవాడ నవుతాను.”

బాపు : “అవును. అదే బా విశిష్టత”

రామ నారాయణచౌదరి మొదట సబర్బరీ ఆ శమానికి వచ్చినప్పుడు ఆయన యేదో చర్మవ్యాధితో బాధ పడుతూ ఉండినాడు. దానికి బాపు చికిత్స నారంభించినాడు. ఒకనాడు రోగికి ఆయన ఒక సలహా యిచ్చినాడు. నిత్యమూ ఆహారంలో ఎండుద్రాక్ష తీసుకోవలసినదిగా చెప్పినాడు, వీటికొరకు చౌదరిని బా వద్దకు పంపినాడు. అతడు కొద్ది

అడుగులు వేసినాడో లేదో, వెనుకకుపిలచి “నీకక్కడ బాధాకరమైన అనుభవం కలుగవచ్చు. దానికి సిద్ధమై ఆమె వద్దకుపోవా” అని చెప్పినాడు.

బా చౌదరిని బాగా ఎరుగదు. అందుచేత అతడు ఎండుద్రాక్ష కావాలని అడిగినప్పుడు ఆమె చౌదరిని ప్యారే లాల్ జీకిచూపి “ఈ యనను మీరెరుగుదురా? బాపు కొరకు అట్టిపెట్టిన ఎండుద్రాక్షపండ్లు ఈయనకు కావాలంట” అన్నది.

ప్యారేలాల్ జీ సమాధానం ఇవ్వకముందే చౌదరి మొగమోటంటేని బామూలకు సిద్ధపడి వెళ్లినవాడు కావడంచేత “అమ్మా! నేనిక్కడకు కొత్తగావచ్చినాను. నా ఆరోగ్యం బాగాలేదు. అందుచేత నాకిష్టంలేనప్పటికీ బాపు నన్ను మీ వద్దకు ఎండుద్రాక్ష అడిగి తెచ్చుకొమ్మని పంపినాడు” అని చెప్పినాడు.

దీనిపై బాహృదయం కరుణచే కరిగింది. “అయితే సరే. ఇంతకుముందు నావద్ద ఎండుద్రాక్ష ఎక్కువగా నిల్వ ఉండినది. ఇప్పుడిది దాదాపు అయిపోవచ్చినది. దీనిలో చాలాభాగం బాపు జబ్బుగాఉన్నవారి కిప్పించినాడు. అయినప్పటికీ ఆయన కొరకు కొంత ఉంచినాను. ఇప్పుడు నీ అవసరం ఎక్కువగా కనబడుతుంది. కాబట్టి వీటినితీసుకో” అన్నది.

బాపుకొర కుంచిన ద్రాక్షను తీసుకొనడానికి చౌదరి ఇంకా వెనుకాడినాడు. అయితే బా అతనికి నచ్చజెప్పి

వానిని పుచ్చుకునేటట్లు చేసింది. ఆపైన ప్రేమతో అతని విషయం, అతని కుటుంబసంగతి వివరాలడగడం ఆరంభించింది. తర్వాత అతడు బాపువద్దకు పోయినాడు. అతడు బిక్కమొగం వేయకుండా సంతోషంగా ఉండడం చూచి బాపు ఆశ్చర్యపడినాడు. జరిగినకథ సంతంగా విన్నమీదట ఆయన యిలా అన్నాడు: “అదే బా విశిష్టత. అప్పుడప్పుడు ముఖ్యంగా నాకొరకుంచిన వానిలో ఎవరికైనా ఏదైనా ఇవ్వవలసివస్తే ఆమెకు కోపంవస్తుంది. కాని ఆమె హృదయం కరుణతో నిండిన సముద్రంవంటిది. ఇతరులబాధ విన్నంతనే ఆమె దయామయిగా మారిపోతుంది. అప్పుడామె నాపై గల అత్యధికమైన ప్రేమను, నా అవసరాలపట్ల చూపు మిక్కుటమైన శ్రద్ధను సహితం విస్మరిస్తుంది.

౩౮

బాపు : “నీకుకూడ నేను మహాత్ముడనేనా బా ?”

ఒకప్పుడు సేవాగ్రాంలో బాకు జబ్బుచేసింది. బాపు ఉదయం, సాయంత్రం ఆమె కుటీరానికి వచ్చిపోతూ ఉండేవాడు. కార్యభారం మూలంగా ఒకనాటి సాయంత్రం ఆయన బాను చూడలేదు. దీనికామె చాలా బాధపడినదట. మరునాడుదయం ఆయన బాను “ఇవ్వాలే ఎలావుంది?” అని అడుగగా కొంచెం కోపంతో “నా విషయం మీకేమీ పట్టినట్లులేదు. మీరు మహాత్ములుగాదా! మీకెందుకు పడుతుంది? ప్రపంచాన్నంతా మీరు చూచుకోవాలిగాదా!

అయినప్పుడు అభాగ్యురాలినైన నా పిషయం మీరెందు
కాలోచించాలి?" అన్నది.

దీనికి జవాబుగ బాపు నిండుప్రేమతో ఆమె తలను
నిమిరి, నవ్వుతూ “నీకుకూడ నేను గొప్పవాడను, మహా
త్ముడనా?” అన్నాడు.

దీనితో ఆమె కోపం చల్లారింది. మరిమాటాడలేదు.

3౯

బాపు : “బా మాటను శిరసావహించక తప్పదు”

క్రొత్తగా ప్రారంభించిన అఖిలభారత గ్రామపరిశ్ర
మల సంఘ కార్యక్రమాన్ని సరియైనదారిలో పెట్టేటందుకు
బాపు కొంతకాలం వార్ధాలోని మగన్ వాడిలో మకాం
పెట్టినాడు. ఇంటిపనులన్నీ ఆశ్రమవాసులే వంతులప్రకారం
చేసుకోవాలనేది అప్పటి సమాజ నియమం. ఒకనాడు వంట
పాత్రలు తోమేపని బాపు, కుమారప్పలవంతుకు వచ్చింది.
ఈ సంగతి బాకు తెలియగానే ఆమె వారివద్దకు పరుగు
పరుగున పోయింది. “వెద్దమనుష్యులుమీరు. మీకు వేరేపనే
మీ లేదా? మీరు చేయవలసిన ముఖ్యమైన పనులన్నీ
ఉన్నవి. ఈ పని యితరులెవరికైనా అప్పగించి వానిని
మీ రెండుకు చేయరు?” అని వారిని గట్టిగా మందలించింది.

బాపు నవ్వి తనపనినిచేస్తూ ఉన్నాడు. దీనిపై బాకు
కోపంపెచ్చింది. అందుచేత ఆమె తటాలున ఆయన

చేతిలోని పాత్రను లాగుకొన్నది. కొబ్బరిపీచుముక్క
మాత్రం ఆయన చేతిలో మిగిలిపోయినది !

అప్పుడు బాపు యిలా చతురోక్తిని విసరినాడు :
“కుమారప్పా ! నీవు నిజంగా అదృష్టవంతుడవు. నీపై పెత్త
నం చేయడానికి నీకు భార్యలేదు. గృహంలో సామరస్యం
కొరకు నేను విధిగా ఈమె మాటను శిరసావహించక తప్పదు.
కాబట్టి ఈ పనిలో నీకు సహాయంగా బాను అప్పగిస్తున్నం
దుకు నీవు నన్ను ఊమించాలి.”

౪౦

“ఈమె మా దంపతులమధ్య తగవునుకూడ కల్పించినది”

సబర్బతీ ఆశ్రమంలో ఆశ్రమవాసులంతా వారి
వంతుకు వచ్చిన సబ్బుతో తమ బట్టలను స్వయంగా ఉతుక్కో
వాలి. అయితే స్త్రీలకు నిర్ణయించిన కోటా వారికి సరిపో
యేదికాదు. ఈ విషయం వారు ఫిర్యాదు చేసినట్లయితే
ఆశ్రమ నిబంధనలకు అసమ్మతిని ప్రకటించినట్లవుతుంది.
అందుచేత వారు తమ కిస్తున్న సబ్బుకోటాను పెంచవలసి
నదిగా కోరుతూ బాపుకు విజ్ఞప్తిపత్రం పంపుదామని నిర్ణయం
చేసుకొన్నారు. ఈ నిర్ణయంతో వారు బాను కలుసు
కొన్నారు. ఆమె వెంటనే ఆ పత్రంపై సంతకంపెట్టింది. ఈ
పత్రాన్ని బాపుకు ఇచ్చినప్పుడాయన దానిలోని బా సంత
కాన్ని చూచి యీ రాయబారానికి నాయకత్వం వహించి
తనకు దరఖాస్తునందజేసిన సోదరిని వ్రేలుపెట్టిచూపి “ఈమె

మా దంపతులమధ్య తగవునుకూడ కల్పించిన"దని అన్నాడు.

ఆపైన బాపు వారికిచ్చే నెలసరి సబ్బుకోటాను పెంచినాడు.

౪౦

చేదు, తీపి

బావి గద్దకన్నులు వంటయింట్లో ఏ వస్తువుగాని ఉండవలసినచోట లేకుంటేగాని, ఏదైన పండుగాని కాయ గూరగాని చెడిపోయేలాగుంటేగాని, తినుబండారం దేనిపైన నైనా మూతలేకుంటేగాని దీనికి బాధ్యులైన వారిని చీవాట్లు పెట్టడమేగాక, ఆమెకు కనుపించిన లోపాన్ని వెంటనే సరిదిద్దుతూ ఉండేది. ఆమె యెప్పుడూ దాపరికంలేకుండా నిక్కచ్చిగా మాట్లాడుతూ ఉండేది అందుచేత కొత్తవారికి ఆమె ప్రవర్తన నచ్చేదికాదు. ఈ విషయంలో ఎవరైనా ఆమెను గురించి బాపుకు చెపితే ఆయన "కావచ్చు. బాలో కొంత చేదు - అనగా లోపం ఉన్నమాట కాదనను. కాని ఆమెలో తీపి-అనగా మంచితనంకూడ కావలసినంతఉన్నది"అనేవాడు.

౪౧

బా కరుణాదృష్టి

ఒకనాటి మధ్యాహ్నం బాగా వేడిగాఉన్న సమయం లో సబర్బన్ ఆశ్రమంలో బా వంటయింటివైపుకు పోతూ

ఉన్నది. ఆమె ప్యారేలాల్ కోసం వెదకుతూఉన్నది. అతడు నిత్యమూ మధ్యాహ్నం తాను విశ్రాంతి తీసుకునేముందు బాపు పాదాలను నేతితో మర్దనచేస్తూ ఉండేవాడు. బాహడావిడిని చూచి సుశీలాబెహన్ ఏదైనా అవసరమైన పనివుంటే తాను చేస్తానన్నది.

దీనికామె “లేదు. బాపుకు మర్దనచేసే అవకాశాన్ని పోగొట్టుకొనడానికి ప్యారేలాల్ బిష్పుకోడు. అయినా అతడెక్కడున్నాడో చూడు. అతడింకా భోజనం చేస్తూవుంటే మాత్రం పిలువవద్దు” అని చెప్పినది.

౪౩

బాపు ఖాదీ ఉద్యమం, బా

బాపు ప్రారంభించిన ఖాదీ ఉద్యమపు తొలిరోజుల్లో వడకి నేసిన వస్త్రం ముతకగాను, కురుచగాను ఉండేది. దీని మూలంగా ధోవతిగాని, చీరగాని కావాలంటే రెండు ముక్కలుకలిపి కుట్టవలసివచ్చేది. అందువల్ల ముఖ్యంగా చీర బరువు పెరిగి దీనిని మోయడం కష్టంగా ఉండేది. అందుచేత కొందరు స్త్రీలు ఈ విషయం బాపుతో చర్చించారు. “9 నెలలపాటు బిడ్డల భారాన్ని మోసే మీకు చీరను మోయడం కష్టంగావుందా? దేశంకోసం, పేదస్త్రీల మర్యాదను కాపాడడంకోసం యీ పనిని చేయలేరా?” అని బాపు అడిగినాడు.

వారు మరొక సమస్యను లేవనెత్తారు. “చీర భారంగా వుండడం మూలాన నిత్యమూ దీనిని ఉత్తకడం కట్టమవు తున్నది” అన్నారు.

దీనిపై బాపు నవ్వి “అయితే పురుషులం మీ చీరలు ఉతికివెడతాలే” అని వారికి చెప్పినాడు.

ఈ వాదనచేసినవారికి నాయకత్వం వహించినది బా కావడంచేత ఆయన యింకా యిలా అన్నాడు : “దక్షిణాఫ్రి కాలో ఉండగా మేజోట్లు, బూట్లు ధరింపజేయడానికి బాను నే నెంతో బ్రతిమాలవలసి వచ్చేది. కొన్ని సంవత్సరాలు గడచిన తర్వాత వాటినుపయోగించకుండా చేయడానికి కొంచెం తక్కువ శ్రమతో ఆ పని పూర్తయ్యేది. అయితే యీసారి యీమెను ఖాదీచీరే ధరించేటట్లు చేయడానికి నేను ఇంకా యెక్కువగా బ్రతిమాలవలసి వచ్చేలాగుంది.”

అయితే త్వరలోనే ఆమెకూడ నిత్య ఖద్దరుధారిగా మారిపోయింది.

౪౪

ఖాదీపట్ల బాకుగల ప్రేమ

ఒకపర్యాయం బా కాలివేలొకదానికి దెబ్బతగిలింది. అందుచేత తిరిగి దానికి దెబ్బ తగులకుండా రక్షణకై ఆమె గుడ్డతో కట్టు కట్టాలనుకొన్నది. ఈపనినామె చేయబోతూ ఉండగా ఒక సోదరి సన్నని మిల్లుగుడ్డతో తయారుచేసిన కట్టును తెచ్చి “అమ్మా! యీ కట్టు మెత్తగా ఉంటుంది.

ఎక్కువకాలం నిలుస్తుందికూడ. కాబట్టి ఖాదీగుడ్డ కట్టుకు
బదులుగ దీని నుపయోగించండి” అన్నది.

“నేను ఖాదీకట్టునే ఉపయోగిస్తాను. ఇది ఎంత ముత
కగా ఉన్నప్పటికీ నాకేమీ హానిచేయ” దని బా సమాధానం
చెప్పింది.

ఎంతచిత్రం! చాలాకాలం క్రితమేననుకోండి, ఒక
ప్పుడు బాకు ఖాదీ అంటే యిష్టమే లేకుండేది. అయితే
యితర అనేక విషయాలలోవలెనే ఆమెకు బాపుపట్లగల
విస్తారమైన ప్రేమవల్లను, భక్తిమూలకంగాను చివరకు
ఖాదీధారణకు సమ్మతించినది.

౪౫

బాపు : “నా కుమారులు నీ కుమారులకూడ”

ఒకప్పుడు మధ్యప్రదేశ్ కాంగ్రెసు కమిటీకి హరిజనుని
అధ్యక్షుడుగా ఎన్నుకోనందుకు అసమ్మతిగా సత్యాగ్రహం
చేయడానికి నాగపూర్లోని హరిజనులు కొందరు నిర్ణ
యించుకొన్నారు. సేవాగ్రాంలో బాపుకు ఎదురుగా ప్రతి
24 గంటలకు 5 గురు చొప్పున నిరాహారులై మానంగా
కూర్చోనడానికి వారు పథకం వేసుకొన్నారు. వారు సేవా
గ్రాంతు రాగా బాపు వారికి స్వాగతంచెప్పి వారాశ్రమంలో
ఉండడానికి సకల సదుపాయాలు చేశాడు. ఈ సందర్భంలో
బాపు కస్తూరిబా ఉంటున్న ఒక గదిని ఖాళీచేయమన్నాడు.
ఆమె పెద్దగదిని ఖాళీచేసి చిన్నగదిలో ఉండవలసి వచ్చింది.

నివాసానికి స్నానానికికూడ ఒకేగది కావడంతో ఆమె తన కిబ్బంది అపుతుందని అనుకొన్నది. అందుచేత బాపుతో ఆమె “వారంతా మీ సంతానంగా! అయినప్పుడు మీ గదిని వారికెందుకీయ్యగూడ”దని వెటకారంగా అడిగింది.

బాపు నవ్వి “వారు నాకెంతో నీకూ అంతేకదా?” అని జవాబు చెప్పినాడు.

దీనిపై ఆమె తిరిగి నోరెత్తలేదు. చివరకు తన పెద్ద గదిని ఖాళీచేసి యివ్వడమేగాక, వారి అవసరాలన్నీ స్వయంగా తీర్చింది.

౪౬

బా - హరిజనుల తల్లి

హరిజనులపట్ల బాకుగల పాతకాలపు అభిప్రాయాన్ని మార్చడానికి సమయం పట్టింది. కాని బాపు పట్టుదలగా ఆమెకు నచ్చజెప్పినమీదట ఆమె మనసు మార్చుకొన్నది. హరిజనులను అపారమైన ప్రేమతోను, దయతోను ఆదరించి నది. బాపు హరిజన బాలిక లక్ష్మీని తన కుమార్తెగా స్వీకరించినప్పుడు బా ఆమెపై మాత్రమే ప్రేమను కురిపించినది. ఈ విషయం దిగువ సంఘటనద్వారా తెలుస్తుంది.

1930 వ సంవత్సరంలో మొదటిపర్యాయం సుశీలా బెహన్ ఆశ్రమానికి వెళ్ళినప్పుడు లక్ష్మీ అక్కడ ఉన్నది. కొన్నిరోజులుండి సుశీలాబెహన్ యింటికి తిరిగిపోయింది.

ఒకనాడామె స్నేహితురాండ్రు “ఆశ్రమంలోని ఆ హరిజన బాలిక నీతో స్నేహంచేసిందా?” అని వ్యంగ్యంగా అడిగినారు.

ఆశ్చర్యంతో ఆమె “ఏ హరిజనబాలిక?” అని వారిని ప్రశ్నించింది.

“మహాత్ముడు తన కుమార్తెగా స్వీకరించిన ఆమె” అని వారు జవాబు చెప్పినారు.

అప్పుడే లక్ష్మీ హరిజనబాలికయన్న సంగతి సుశీలా బెహన్ కు తెలిసింది. ఏమాత్రమూ భేదబుద్ధి లేకుండా బాలక్ష్మీని సాకింది. మణిబాయ్, ఖండూమామ మున్నగు హరిజన సేవకులపట్ల బా ప్రత్యేక ప్రేమను, దయను చూపేట్టేది. ఆమె ఆగాఖాన్ మందిరంలో నిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడుకూడ వారినామె తరచు జ్ఞాపకంచేసుకొంటూ ఉండేది. సంభాషణలలోగాని, చర్చలలోగాని హరిజనుల ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు “మనలనందరినీ దేవుడు సృష్టించినాడు. అందుచేత మనలో హెచ్చుతగ్గు భావాలుండడం భావ్యంకా”దని అంటూ ఉండేది.

౪౭

బ్రాహ్మణులంటే బాకు అమితభక్తి

బ్రాహ్మణుడైన మహాదేవభాయి ఆకస్మికమరణం రాబోయే ఊడును సూచించే అపశకునంగా బా భావించింది. ఇది

పూర్వాచారం మూలంగా ఏర్పడిన అభిప్రాయం. ఆగాఢాను
మందిరంలోని కాషలాదారులలో ఒక బ్రాహ్మణుడుండి
నాడు. అతడు బా, బాపులకు వంటచేస్తూ ఉండేవాడు.
బా తనవంతుకు వచ్చేపాలు, పండ్లు కొంత తరచు ఆయన
కిస్తూ ఉండేది. దీనిమూలంగా ఇతర కాషలాదారులు
అసూయపడినారు, ఒకపర్యాయం యీ విషయం వారు
జైలు సూపరింటెండెంటుకు ఫిర్యాదుచేసినారు. ఆ పైన ఆ
అధికారి కస్తూరిబాతో ఇకపైన ఆ పని చేయవద్దని చెప్పి
నాడు. “నా భాగంలోనుండి వంట బ్రాహ్మణుని కిచ్చేదానికి
అభ్యంతరం చెప్పడానికి ఇతరుల కేమి అధికార మున్నది?”
అని ఆమె అన్నది. బ్రాహ్మణులంటే ఆమెకు అమితభక్తి.
ఒకనాడామె ఆ వంటబ్రాహ్మణునితో “అయ్యా! మీరు
బ్రాహ్మణులు. మేమెప్పుడు విడుదల అవుతామో చెప్పగ
లరా?” అని అమాయకంగా అడిగింది. దానిపై అతడు
“అమ్మా! నేను జ్యోతిశ్చక్రం, పంచాంగంనూచి తరువాత
చెపుతా”నన్నాడు.

౪౮

బాపు : “కహనా ! మీ నాయనమ్మ పేరు జపంచెయ్యి”

1938 వ సంవత్సరంలో సత్యాగ్రహ సమరంలో
పాల్గొనేటందుకు బా రాజకోటకు పోయినప్పుడు, ఆమె
ముద్దుల మనుమడైన కహనాను సంబాళించడం బాపుకు
కష్టమయింది. దీనిపై ఒకనాడాయన ఆ అబ్బాయితో

“బాబూ! మీ నాయనమ్మపేరు తలుచుకుంటూ జపం చెయ్యి. వెంటనే ఆమెవచ్చి నీ ముందు నిలబడుతుంది”దని చెప్పినాడు.

దానికాబాటుడు “అయితే నాకొక జపమాల ఇవ్వు” అని అడిగినాడు.

ఆపైన బాపు అతనికి జపమాల నిచ్చినాడు. అతడు జపంచేయడం ఆరంభించినాడు. ఒకటి రెండు దినాలతర్వాత “బా ఇంకా రాలే”దని యేడుస్తూ ఆ పిల్లవాడు బాపుకు మొరపెట్టుకున్నాడు. అప్పుడు బాపు అతనిని తల్లివద్దకు పంపివేసినాడు.

౪౯

ఆటలపట్ల బా అభిలాష

పూనాలోని ఆగాఖాను మందిరంలో బా నిర్భంధంలో ఉన్న సమయంలో ‘బా’ ఆరోగ్యం బాగా క్షీణించింది. ఆ స్థితిలో ఆమె తరచు సుశీలాబెహన్, మీరా బెహన్, డాక్టరు గిల్దరు, ప్యారేలాల్ జీ, తదితరులు బాడ్ మింటన్ ఆడుతూవుంటే చూస్తూ వుండేది. ఎవరైనా ఆటలో యుక్తిగా బంతినికొడితే వారిని మందలించేది. ఒక పర్యాయం ఆమె, బాపు పింగ్-పాంగ్ ఆడుతూ ఉన్నారు. బాపు విసరివేసిన బంతిని ఆమె అందుకోలేకపోయింది. దీనిపై అంతా విరగబడి నవ్వారు. ఆ తర్వాతకూడ అప్పుడప్పుడు ఆమె యీ ఆట ఆడుతూవుండేది. కాని ఉబ్బసం

జబ్బు మూలంగా కొద్దిరోజులకే దీని నామె వదలిపెట్టవలసి వచ్చింది.

రాత్రివేళ మీరాబెహన్, డాక్టరు గిల్డరు, మరి కొందరు కేరం ఆడుతూ ఉండేవారు. ఈ ఆటలోకూడ బా అసక్తిచూపడమేగాక తానుకూడ దీని నాడడం ప్రారంభించింది. సాధారణంగా యీమె, మీరాబెహన్ యీ ఆటలో భాగస్వాములుగా ఉండేవారు. మీరాబెహన్ ప్రణీతురాలు కావడంతో ఎక్కువగా వీరు గెలుస్తూ ఉండేవారు. ఎప్పుడైనా వీరు ఓడితే బా కొంచెం బాధపడేది. అందుచేత తక్కిన ఆటగాళ్లు రహస్యంగా నిర్ణయించుకొని ప్రతిసారి బాకు విజయం చేకూరుస్తూ ఉండేవారు. విచారానికి గురియైతే ఆమె ఆరోగ్యం దెబ్బతింటుందనే ఉద్దేశంతో వారి పని చేసేవారు. ఈ ఆటపై ఆమెకు అమితమైన మక్కువ ఏర్పడింది. అందుచేత చివరిదినాలలో ఆమెకు పెద్దగా జబ్బు చేసినప్పుడు కూడ కేరంబోర్డును ఆమె మంచానికి దగ్గరగా ఆడుతూవుంటే చూస్తూవుండేది. మీరాబెహన్ గెలిచినప్పుడంతా ఆమె తన భాగస్వామినిగా వుండేది గనుక, ఆమె గెలుపును తన గెలుపుగా భావించేది. ఆమె ఓడితే తా నోడి నట్లు తలంచేది.

౫౦

‘మనమంతా కలిసిపోదాం’

1931 వ సంవత్సరంలో ఒకసారి బా వెచ్చి ఆశ్రమానికి వెళ్లింది. ఆమె అక్కడకు చేరుతూనే ఆమె కూర్చోన

డానికి, తదుపరి ఆమె కేర్పాటుచేసిన సభకు హాజరుకావ
డానికి ఆశ్రమ నిర్వాహకుడు ఒక మంచాన్ని ఏర్పాటు
చేశాడు బా ఆ మంచంపై కూర్చొనడానికి నిరాకరించింది.
వంటపనిలో సహాయపడే నిమిత్తం తిన్నగా వంటయింట్లో
ప్రవేశించింది. ఇది చూచిన ఆశ్రమ నిర్వాహకుని గృహిణి
బాతో “అమ్మా! మీరెందుకు శ్రమపడతారు? వంటపని
త్వరలోనే పూర్తవుతుంది” అన్నది.

డానికి బా “త్వరగా సరదాగా వంటపని పూర్తి
చేద్దాం, తర్వాత మనమంతా కలిసి సభకు పోదాం” అని
జవాబు చెప్పింది.

౧౦

బా అందరికీ తల్లి

బా ఆశ్రమవాసు లందరినీ తన కన్నబిడ్డలవలె
చూస్తూ, వారి అవసరాలను తీరుస్తూ, వారిలోపాలు పని
చేస్తూ ఉండేది. అప్పుడప్పుడు ఏదో సభ జరుగుతూ ఉండేది.
వంట సమయంలో ఎవరైనా అతిథులు వస్తూ ఉండేవారు.
ఆశ్రమ వాసులు సభకు హాజరు కావాలని, అతిథుల ప్రసం
గాలు వినాలని ఆతురతగా ఉండేవారు. అప్పుడు బా వంట
పనిలో నున్న వారితో “మీరంతా వెళ్ళవచ్చు. సభకు
హాజరు కావాలనే మీ ఆతురత నా కెరుకయే. ఇక్కడ
మనంతా నేను పూర్తి చేస్తాను. సంతోషంగా వెళ్ళండి”
అనేది.

స్వయం సహాయంపై బా విశ్వాసం

1928 వ సంవత్సరంలో సబర్బన్ ఆశ్రమానికి కొంచెం దూరంలో తోళ్ళ పరిశ్రమాలయూన్ని నెలకొల్పినారు. ఆశ్రమ వాసులొకరు, మరికొందరు శ్రామికులు అక్కడ పని చేస్తూ ఉండేవారు. ఒకనాడు బందిపోటు దొంగలు కొందరు దీనిపై దాడిచేసి అచ్చటి వస్తువులను ఎత్తుకొని పోయినారు. అంతటితో ఊరుకోక కొంతమంది కార్యకర్తలను వారు చావమోదినారు. అందుచేత కార్యకర్తలు అక్కడ ఉండి పని చేయడానికి నిరాకరించినారు. అప్పుడు తమ వివిధ కార్యకలాపాలను బయటి శ్రామికుల సహాయం లేకుండా, ఆశ్రమ వాసులే నిర్వహించాలని బాపు నిర్ణయం చేసినాడు. దీని ననుసరించి అక్కడనున్న మేనేజరుతో కలసి పనిచేయడానికి కొందరు పాలకేంద్రానికి పోయినారు వారిలో బా కూడ ఉన్నది. ఆ మెకు పని చెప్పడానికి మేనేజరు సంకోచించినాడు. ఈ సంగతి నామె గ్రహించినది. “మీరు నాకు కొంతపని నెండు కప్పగించరు? ఆవులకు మేత సిద్ధంచేయవలసి యున్నదిగదా!” అన్నది.

“నిజమే. అయితే” అని మేనేజరు ఏమి చెప్పవలెనో తోచక తికమక పడినాడు.

దానిపై ఆమె షకషక నవ్వివది. తిన్నగా పనిలో ప్రవేశించినది.

ఒక పర్యాయం గోషిబెహన్ కేప్టెన్ ఆశ్రమాన్ని దర్శించినది. ఒకనాడు అందరూ భోజనంచేసిన తర్వాత, ఆశ్రమ నిబంధనల ననుసరించి ప్రతివారూ తాము భోజనం చేసిన కంచమాలను, గ్లాసులను కడగడానికి చేతబట్టినారు. ఇంతకు పూర్వం యీ పని చేసియెరుగని గోషిబెహన్ కొంచెం తికమక పడింది. ఆమె పరిస్థితిని బా గమనించింది. ఆమె పాత్రలను బా గవ్చిప్ గాతీసి పరిశుభ్రంచేసింది. “అక్కా! మీ కీపని అలవాటులేదు. నాకో ఇది రోజూ చేసేపనే. అందుచేత ఇది నాకు కష్టమైన పనేమీకాదు” అని ఆమె అన్నది.

బా నిరంతర కార్యతత్పరత

రోజంతా పనిలో మునిగి ఉండడం బాకు ఇష్టం. అందుచేత యింటిపనులన్నీ ఆమె స్వయంగా చేస్తూ వుండేది. ఆమె మరణానికిపూర్వం 5 సంవత్సరాలలో ఆమె ఆరోగ్యం క్షీణించనారంభించినది. అందుచేత ఇద్దరు ముగ్గురు బాలికలు ఆమెకు సహాయంచేసేటందుకు ఆమె గదిలో ఉండేవారు. ఆమె తన పనులేమీ వారిని చేయనిచ్చేదికాదు. ఇంతేకాదు, ఎప్పుడైనా వారిలో ఎవరైనా

ఆలస్యంగా వస్తే వారి పనులు కూడా ఆమె చేసేది. అనవసరంగా ప్రయాసపడుతున్నందుకు తరచు బాపు ఆమెను మందలిస్తూ వుండేవాడు. ఈ మందలింపులను ఆమె పట్టించుకునేదికాదు.

౫౫

ఆచరణద్వారా బా ఇతరులకు బోధించేది

ఒకపర్యాయం సేవాగ్రాంలో ఒక బాలిక జబ్బు పడింది. ఆమె పరిచర్యకు ఆశ్రమంలోని సోదరీమణి ఒకామెను నియమించినారు. ఒకనాడు ఏకారణంచేతనో ఆ రోగి మలపాత్ర నెవ్వరూ శుభ్రంచేయలేదు. ఆమెను చూడబోయిన బా యీ సంగతి కనిపెట్టింది. రోగికి పరిచర్య చేస్తున్న సోదరీమణిని ఆమె యేమీ అనలేదు. మాట్లాడకుండా ఆ మలపాత్రను తీసుకొనిపోయి ఆమె పరిశుభ్రం చేసింది.

౫౬

బా అప్రమత్తత

1942 వ సంవత్సరంలో మహాదేవభాయి ప్రథమ వర్ధంతి సందర్భంలో 'బా' 30 మంది ఖైదీలను విందుకు ఆహ్వానించింది. తన ఆరోగ్యం ఏమీ బాగాలేదు. అయినప్పటికీ వణకుతున్న చేతులతో అందరికీ ఆమె క్షీరాన్నం

స్వయంగా వడ్డించింది. తక్కిన వంటకాలను డాక్టరు గిల్డరు, మీరాబెహన్, మనూబెహన్, ప్యారేలాల్ జీ వడ్డించారు. మనూబెహన్ వడ్డనలో పొరపాటున ఒకరిని విడిచిపెట్టింది. బా దీనిని గమనించి వెంటనే ఆమె కీవిషయం జ్ఞాపకంచేసింది. వడ్డనచేసేటప్పుడు మెలకువ, శ్రద్ధగలిగి ఉండాలని ఆమెను చీవాట్లు పెట్టింది.

౫౭

బా అందరి అమ్మ

బా మరణానికి రెండు మూడు దినాలకుముందు బా విరేచనానికి ఆముదం ఇవ్వవలసిందని డాక్టరు గిల్డరు నడిగింది. ఇది ఆమె బలహీనతను ఎక్కువ చేస్తుందని చెప్పి ఆయన ఆమెను వారించినాడు. “అయితే కానీ, ఎటుదిరిగీ నేను త్వరలో చితికి సిద్ధమవుతా”నని ఆమె అన్నది.

“అలా ఎందుకంటారు? ఈ దినం మీ కుమారులు రామదాసు, దేవదాసు మిమ్ము చూడడానికి వస్తున్నారు. మీరు వాళ్ళను చూడగోరరా?” అని డాక్టరు అడిగినాడు.

దీనిపై ముందు బా ముఖం కొంచెం వికసించింది. తర్వాత ఆమె డాక్టరుతో అందరూ తన బిడ్డలవంటివారేనని, అందుచేత ఆమె చనిపోవడం సంభవిస్తే, వారిలో ఎవ్వరైనా తన అంత్యక్రియలను నిర్వర్తించ వచ్చునని అన్నది.

౮

బా జాగ్రత్త

1937 వ సంవత్సరంలో సుశీలానయ్యర్ బాపు వద్ద ఉండేటందుకై సేవాగ్రాంకు పోయింది. ఒకనాడామె బా పెట్టెలోనుండి ఏదోవస్తువును తీసింది. ఆ పెట్టెకున్న రెండు లాకర్లలో ఆమె ఒక దానిని మూసివేసి రెండవది సరిగా లేనందున దానిని వదలివేసింది. బా దీనిని చూచింది. తాను లేచి దానిని మూసింది. మరొకపర్యాయం అదే పెట్టెలో మరొక వస్తువును సుశీలాబెహన్ తీసింది. అప్పుడు పెట్టెను తనకిస్తే దానిని సరిగా మూస్తానన్నది. సుశీలా బెహన్ తా నాపని చేస్తానన్నది. దానిపై బా కొంచెం విసుగుతో “నీవు మరచిపోతావేమో!” అన్నది.

గృహ

బా కరుణాస్వభావము

1942 న సంవత్సరంలో సుశీలానయ్యర్ పూనాలో నిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడు ఆమె వదిన 7 దినముల పసిపాపను వదలి చనిపోయినట్లు వర్తమానం వచ్చింది. అందుచేత ఆమె అన్నగారు, తల్లి కొలది దినాలపాటు షెరోలుపై ఆమెను విడుదల చేయవలసినదిగ ప్రభుత్వానికి దరఖాస్తు పెట్టుకొన్నారు. ప్రభుత్వం వారి దరఖాస్తును మంజూరుచేయ లేదు. ఈ సంగతి బా విన్నది. బాపుతో “ఈ సమయంలో

సుశీల తల్లిదగ్గర ఉండడం అవసరమనుకుంటూ"నన్నది.
 "ఆమెపోతే నిన్ను చూచేవారెవరు? నీ ఆరోగ్యం బాగా
 లేదుగదా!" అని బాపు బదులు చెప్పినాడు.

దీనిపై బా "ఆమెపోతే నా కిబ్బందియని యెరుగు
 దును. అయితే నేను ఇతరుల దుఃఖాన్ని గురించి ఆలోచించ
 నంతటి స్వార్థపరురాలను కా"నన్నది. తర్వాత సుశీలా
 బెహన్ కు పరిస్థితిని వివరిస్తూ కనీసం యింటికి సానుతాప లేఖ
 నైనా వ్రాయవలసినదిగా సూచనచేసింది. అంతకుపూర్వం
 సుశీలా బెహన్, ఆమె సోదరుడు ప్యారేలాల్ ప్రభుత్వానికి
 వారి కుటుంబంతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరుపబోమని
 చెప్పియున్నారు.

బా వారిద్దరికీ నచ్చజెప్పి యింటికి జాబు వ్రాయునట్లు
 చూడవలసినదిగ బా పును కోరింది. దీనిపై బాపు "నా
 సలహాపై నగదా మీరు ఇంటికి జాబులు వ్రాయమని ప్రభు
 త్వానికి తెలియజేసినారు. కాని ప్రస్తుతపరిస్థితిలో మీరు
 వ్రాయడం అవసరమని నేను భావిస్తున్నాను" అని బాపు
 వారితో అన్నాడు. అంతటవారాపని చేసినారు. దీనితో
 బా మనసులోని చింత తొలగి ఆమె కుదుటపడింది.

౬౦

నేవాగ్రాంలో ఇద్దరుమాత్రమే సజ్జనులు, వివేకులు

బాపు తరచుగా "నాతోను, బాతోను సంబంధం
 పెట్టుకొన్న వారిలో హెచ్చుమంది నాపైకంటే బాపై

యెక్కువ నమ్మకం, ప్రేమ కలిగి ఉంటా” రని అంటూ ఉండే వాడు. ఈవిషయం ఋజువుచేసిన సంఘటన యొకటి దిగువ యిస్తున్నాను. ఒకపర్యాయం ఘనశ్యామ్ దాస్ బిర్లా సర హరిభాయి షరీఫ్ ను కలుసుకొనడానికి సేవాగ్రాంతు పోయి నాడు. సరహరిభాయితో మాట్లాడుతూ ఆయన తమాషాగా యిట్లన్నాడు: “దాదాపు మీ ఆశ్రమంలోని వాళ్లందరూ మతిలేని వాళ్లనుకుంటా.”

సరహరిభాయి ఆశ్చర్యంతో “బాపు కూడానా?” అని ప్రశ్నించాడు.

దీనికి బిర్లా “ఆవును, ఇక్కడనున్నవారిలో ఆయన మొదటివాడు. అయితే సబర్గతీ ఆశ్రమ వాసులను గురించి నేనేమీ చెప్పలేను. సేవాగ్రాంలోమాత్రం బాను, దుర్గా బెహన్ ను మినహాయస్తే నాకు సజ్జనత్వం, వివేకంగల మరొకవ్యక్తి కానరా”డని జవాబు చెప్పినాడు.

౬౦

అహింసాత్మకమైన ధైర్యానికి ప్రతిరూపం బా

1952 వ సంవత్సరంలో బాగ్దాద్ లో పోరాటంలో బాను అరెస్టుచేసి శిక్షవిధించి సిక్లాసుఇచ్చినారు. ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ ప్రభుత్వంవారి అమానుషత్వాన్ని గురించి లీడర్ పత్రికలో శ్రీ పోలక్ కఠినంగా విమర్శించినాడు. అలా కఠినంగా వ్రాయడం ఆయన కలవాటులేదు. ఈ సందర్భంలో బాపు ఒకవిషయం జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు. కొన్ని

సంవత్సరాల క్రితం దక్షిణాఫ్రికాలో బాను అరెస్టు చేసినప్పుడు బొంబాయిలోని టౌన్ హాలులో సర్ ఫిరోజ్ షా మెహతా మండిపడి గర్జనచేశాడు. “ఇదే విధమైన పరిస్థితికి మన మిత్రుడు పోలీస్ గురియైనా” డని బాపు వ్యాఖ్యానించాడు. దీనిపై వల్లభభాయి “నిజం! బా అహింసామూర్తి. స్త్రీలలో ఆమె వంటివారు లేరు. ఆమె వినయవతి. సరళస్వభావ. డాబు దర్పములులేనిది. అందుచేత ఆమెను ప్రభుత్వం యింత కఠినంగా చూడడం ఎవరికైనా ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇది సహజం” అన్నాడు.

“అది నిజమే. అయితే నా ఉద్దేశంలో ఆమె ధైర్యం మెచ్చదగినది. మానవమాత్రు లందరివలెనే ఆమె కూడ ఎప్పుడైనా కోపానికి, అసూయకు గురియైనప్పటికీ, దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహం నాటినుండి నేటివరకూ ఆమె ధైర్యాన్ని విడిచిపెట్టలేదు” అని బాపు పతులుకు వంత పలికినాడు.

౬౨

బా ఆత్మగౌరవం

దక్షిణాఫ్రికాలో జోహాన్స్ బర్గ్ లో బాపు వకీలు వృత్తిలో ఉన్న సమయంలో పోలీస్, యూరోపియన్ మిత్రులు కొందరు భోజనానికి వచ్చారు. అప్పుడు పోలీస్, ఆయన భార్య బాపు ఉన్న యింటిలోనే ఉన్నారు. బాపు వారిని బాగా ఎరుగడు. బా అసలే యెరుగడు. వారి సంభాషణలో అతిథులు బాపును చిత్ర విచిత్రములైన ప్రశ్నల నడిగినారు.

అందులో కొన్ని అసభ్యంగా కూడ ఉన్నవి. వారి ప్రశ్నలన్నింటికి బాపు తోణకకుండా జవాబులు చెప్పినాడు. భారతదేశానికి, భారతీయులకు సంబంధించి వారికిగల అపోహలకు సంబంధించిన కొన్ని ప్రశ్నలకుమాత్రం - అవి చాలా పిచ్చితనంగా ఉన్నందున - ఆయన జవాబుచెప్పక గట్టిగా నవ్వి ఊరకున్నాడు. మధ్య మధ్య వారడిగే వ్యక్తి గతమైన ప్రశ్నలమూలంగా అతిథుల ప్రవర్తనను బా సహించలేకపోయింది. అందుచేత ఆమె మిద్దెపైకి వెళ్లిపోయింది. బాపు యీ పనిని అతిథుల నవమానించడంగా భావించాడు. అందుచేత తాను పైకివెళ్లి బానుక్రిందికి రమ్మని కోరినాడు. అది మర్యాదగా ఉండదని వారించాడు. ఆమె రానంటే రానన్నది. ఆపైన అతిథుల కాయన ఏదో సమాధానం చెప్పకొన్నాడు. తర్వాత వారు భోజనంచేశారు. ఆ మరునాడు పోలీస్ భార్య బా భోజనానికి రాని కారణం అడిగింది. బా తనకు వచ్చేరాని యింగ్లీషులో “అతిథులు నన్ను, నా యింటిని నవ్వులపాలు చేస్తారా?” అన్నది. తమ పద్ధతులను హేళనచేసినందుకు, వ్యక్తిగతమైన ప్రశ్నల నడిగినందుకు తాను సహించలేక వెళ్లిపోయినట్లు చెప్పింది.

౯౩

బా : “బాపు ఎప్పుడూ చిలిపే”

1922-24 సంవత్సరాలలో బాపు పూనాలోని ఎరవాడ జైలులో ఉన్నప్పుడు, ఒక ఖైదీకి ఏదో సాకర్యం

చేయమని సూపరింటెండెంటును అడిగినాడు. ఆయన దానికి సమ్మతించలేదు. అందుచేత ఆయన కేవలం పాలుమాత్రమే సేవించడానికి నిర్ణయించుకొన్నాడు. నాలుగు వారాలు ఈ విధంగా చేసినాడు. దీనితో ఆయన బరువు 104 నుండి 90 పౌనులకు తగ్గిపోయింది. ఒకనాడు బా, మరికొందరు ఆయనను చూడడానికి వచ్చినారు. బాపు మెల్లెక్కుతుంటే ఆయన కాళ్లు తడబడడం బా గమనించింది. ఆమె దానికి కారణం అడిగింది. సంగతి తెలుసుకొని వారంతా ఆయనను పండ్లు తీసుకోవలసినదిగ అర్థించినారు. సూపరింటెండెంటు తన బాధ్యతను తప్పించుకొనుటకై “గాంధీగారు చేసేపనులకు నన్ను నిందించి ప్రయోజనంలే” దని అన్నాడు. ఇలాంటి విషయాలలో బాపు విధానాలను ఎంతో కాలంనుండి ఎరిగియున్న బా వచ్చీరాని యింగ్లీషులో “అవునవును. మా ఆయన సంగతి నాకు తెలుసు. ఆయన ఎప్పుడూ చిలిపే” అన్నది.

౬౪

బా : “బాపుకు శాస్త్ర జరుగవలసిందే”

ఒక సందర్భంలో ఏదో విషయంలో పోలకుకు బాపుపై కొంచెం కోపంవచ్చింది. అందుచేత ఆయన బాధతో యింట్లో అటూ యిటూ పచార్లు చేస్తూఉన్నాడు. బా యిది గ్రహించింది. దక్షిణాఫ్రికాలో ఉండగా వారి యింటికివచ్చే వారంతా యింగ్లీషు మాట్లాడుతూ వుండేవారు. వినికిడి

జ్ఞానంతో ఆమె అక్కడ నేర్చిన వచ్చీరాని పచ్చి యింగ్లీషుతో ఆమె పోలకు భార్యతో “పోలకుగారి సంగతి ఏమిటి? కోపంగా ఉన్నట్లున్నారు” అన్నది.

ఆమె తన భర్త కోపానికి కారణాన్ని బాకు చెప్పింది.

“బాపుపై కోపమా? ఆయన యేమి చేశాడు?” అని బా అడిగింది. జరిగిన సంగతి ఆమె బాకు వివరించింది. దానిపై బా “అట్లనా అట్లనా” అన్నది. తనతోపాటు ఇంకా ఇంకొకరు కూడా బాపు బాధకు గురియైనవా రున్నందుకు ఆమె లోపల సంతోషించినట్లు కనపడింది.

౬గో

బా ఇంగ్లీషు భాషణ

ఒక పర్యాయం బా, బాపులు భోపాల్ నవాబుకు అతిథులుగా ఉన్నారు. ఒక నాడు బాపుకు తేనె కావలసి వచ్చింది. అప్పుడామె తమ అవసరాలు చూస్తున్న ఉద్యోగిని “మీకు హిందీ తెలుసునా?” అని అడిగింది. హిందీ అంటే సంస్కృతం పాలు ఎక్కువగానున్న హిందూ స్థానీ అని అత డనుకున్నాడు. అందుచేత తనకు హిందీ తెలియదని చెప్పినాడు. అప్పుడు “మీకు ఇంగ్లీషు తెలుసునా?” అని అడిగింది. అతడు తెలుసు నన్నాడు. ఆ పైన తేనె అనే మాటను సూటిగా చెప్పడానికి బదులు ఈగలు, పూలు, తేనె అని ఆమె తడబాటుతో అన్నది.

అయితే ఆ ఉద్యోగి అమె భావాన్ని గ్రహించినాడు. వెంటనే తేనె సీసా తెచ్చి యిచ్చినాడు.

౬౬

అరవయ్యోయేట బా ఇంగ్లీషు వ్రాయుట నేర్చుకొన్నది

1930వ సంవత్సరంలో జైలులో ఉండగా తన తోడి ఖైదీ ఒకామెకు ఇంగ్లీషువస్తుందని బాకు తెలిసింది. అందు చేత ఆమె దగ్గర ఇంగ్లీషు నేర్వడానికి ఆరంభం చేసింది. అప్పుడామె వయస్సు అరవైసంవత్సరాలు. అక్షరాలు నేర్వడానికి ఆమెకు చాల రోజులు పట్టింది. అయినప్పటికీ యీ పనిలో ఆమె ఆసక్తి, ఉత్సాహం తగ్గలేదు. న్యూనతాభావం ఆమెకు కలుగలేదు. బాపుకు వ్రాసే లేఖలపై చిరునామా వ్రాయడానికి ఇతరులపై ఆధారపడ కుండా ఆ పనిని తాను స్వయంగా చేయగలగడం, వారికి నిత్యం వస్తూవుండే అసంఖ్యాకమగు లేఖల నుండి తన లేఖలను తీసుకోవడం ఆమెకు గల ఏకైక వాంఛ.

౬౭

బా పసిపాపవలె సరళస్వభావ

1939వ సంవత్సరంలో బాపు గాంధీ సేవా సంఘ సమావేశంలో పాల్గొనేటందుకు కటక్ కు పోయినాడు. పూరీ లోని జగన్నాథ దేవాలయం అక్కడకు దగ్గరలోఉన్నందున

బా, దుర్గాబెహన్, మరి కొందరు ఒక నాడు పూరీకి యాత్రగా వెళ్లి, సాయంత్రానికి తిరిగి కటక్ చేరుకున్నారు. ఈ సంగతి బాపుకు తెలిసింది. ఆయన దీని కెంతో బాధపడి నాడు. “హరిజనులకు ప్రవేశంలేని దేవాలయంలో మనమెలా ప్రవేశించగలం?” అన్నాడు. తర్వాత సాయంత్రం వాహ్య శికి పోయినప్పుడు యీ విషయమై బాపు బాబో మాట్లాడి నాడు. పసిపాపవలె ఆమె వెంటనే తన తప్పిదాన్ని ఒప్పు కొన్నది. క్షమాపణ చెప్పు కొన్నది. దీనితో బాపు కోపం చల్లారింది. “ఈ దోషం నాది. నేను మీకు ఉపాధ్యాయునిగా ఉండినాడే పూర్తిగా చదువు చెప్పలేదు. అందుచేత ఈ విషయంలో మిమ్ము తప్పు పట్టవలసిన పని లేదని ఆయన అన్నాడు.

౬౮

బా మర్మ మెరుగని శిశువు వంటిది

1945వ సంవత్సరంలో మార్చి 31వ తేదీన బాపు ఉపవాసం విరమించిన తర్వాత ఒకనాడు బా, సుశీలాబెహన్ వార్తాపత్రికలో ‘భారత్ మిలాప్’ అనే సినిమా ప్రకటన చూచినారు. దానిని గురించి వారు సంభాషణ సాగించినారు. ఆ పైన సుశీలాబెహన్ మరునాడు వారు ఢిల్లీకిపోయినప్పుడు దేవదాసుగాంధీ పిల్లలు తారా, రాము వగైరాలను తీసుకొని ఆ సినిమాను చూద్దామన్నది. “అయితే బాపు చూడని సినిమా నే నెలా చూస్తాను?” అన్నది బా. “ఇది ధార్మిక

చిత్రము గనుక దీనిని మీరు చూడడానికి బాపు అభ్యంతర పెట్ట"రని సుశీలా బెహన్ చెప్పింది.

తన మనుమలు, మనుమరాండ్రు పేర్లు విన్నప్పుడు బా ముఖం సంతోషంతో వికసించింది. దానిపై చిరునవ్వు చిందులాడింది. అప్పుడామె "అయితే సరే" నని అన్నది.

౬౯

బా సదా పసిపాప ఆసక్తిని ప్రదర్శించేది

బా యే క్రొత్త సంగతి విన్నా, చదివినా దానిని గురించి యితరులతో ప్రస్తావించడానికి ఆతురతపడేది. 1942వ సంవత్సరంలో నిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడొకసారి ఆమె పార్టీల చరిత్ర చదివింది. ఒకనాడు జైలు సూపరింటెండెంటు శ్రీ కటేలి అమె వద్దకురాగా "కటేలిగారూ! భారతదేశం లోకి పార్టీలు ఎలా వచ్చారో మీకు తెలుసునా?" అని అడిగింది.

కటేలి పార్టీవాడు. చాలా పెద్ద మనిషి. పార్టీల కథ తనకు తెలిసినప్పటికీ, ఆ సమయంలో బా తన ప్రియ జననిని జ్ఞాపకం చేయడంతో వెంటనే కూర్చొని బా చెప్పే దానిని సావధానంగా విన్నాడు.

బాపు తల్లి

ఇది సత్యాగ్రహ పోరాట సమయంలో దక్షిణాఫ్రికాలో ఒక రైల్వేస్టేషను వద్ద జరిగిన సంఘటన. బాపు నెరిగిన ఐరోపీయ డౌకాయన అరెస్టులో నుండి చాల జబ్బుగా నున్న బాను చూచి “గాంధీజీ! యీమె మీ తల్లియో?” అని అడిగినాడు.

దీనిపై బాపు విరగబడి నవ్వి నాడు.

బా పట్ల బాపు దృష్టి

ఒక పర్యాయం బాపు బాతో కలసి శ్రీలంక (సింహళ దేశం)కు పోయినప్పుడు కొందరు పొరపాటున బాను ఆయన తల్లియని అనుకొన్నారు. పజల పక్షాన వారికి స్వాగతం చెప్పిన పెద్ద మనిషి కూడ అదే అభిప్రాయంతో ఒక సమావేశంలో బాను బాపు తల్లిగా సభికులకు పరిచయం చేశాడు. ఆ పిమ్మట బాపును “మీరు కస్తూరిబాయిని ఎందుకు వెంట తీసుకొని రాలే?”దని అడిగినాడు.

బాపు తన ఉపన్యాసంలో “నన్ను మీకు పరిచయం చేసిన మిత్రుడొక చిన్న పొరపాటు చేశాడు. నాతో నున్న యీమె నా తల్లి యని చెప్పినాడు. ఈమె నా భార్య. అయితే ఒక విధంగా ఆయన చెప్పినది కూడ సత్యమే. పర

స్వర అంగీకారంతో ఎన్నో సంవత్సరాలనుండి మేము
భార్యాభర్తలుగా ఉండడంలేదు. ఆనాటినుండి నేనీమెను
తల్లిగానే చూస్తున్నాను. మన జీవితాలు భోగానికిగాక, నాటి
జీవులకు సేవ చేయడానికి ప్రసాదించబడినవి. కనుక స్త్రీ పురు
షులు దీని అర్థం గ్రహించి చట్టయితే వారెంతో హాయిగా
ఉండగలరని నా విశ్వాసం

౭౨

జాలి గొలుపు తల్లి హృదయా వేదన

బా, బాపుల పెద్ద కుమారుడు హరిలాల్ బాయి దుర
దృష్టవశాత్తు జీవితంలో చేయరాని పనులకు తలపడినాడు.
కొంత కాలానికి ముస్లింగా మారినాడు అందుచేత తల్లి
దండ్రులు ఆయన శ్రేయస్సును గురించి చాలా కలత
జెందినారు. తమ ప్రథమ పుత్రుని యీ చేష్టలన్నిం
టికీ బాపు తానే బాధ్యుడనని తరచు అంటూ ఉండేవాడు.
తానేవో కొన్ని భ్రమలకు లోనైన తరుణంలో పుట్టడమే
కాక అతడు పెరిగే వయస్సులో తాను సందేహస్పదమైన
మాటలు చెబుతూ, క్రియల నాచరిస్తూ ఉండేనాడనని ఆయన
అనే వాడు ఇవన్నీ హరిలాల్ మనస్సుపై మాయని ముద్రను
వేసి అతని నీవిధంగా మార్చివేసినవి. అయితే బా మాతృ
హృదయం ఎంతో బాధపడింది. ఆమె తన బాధను
మనసును కరగించే ఒక లేఖ ద్వారా వ్యక్తంచేసింది. ఆమె
తన కుమారునికి ఈ విధంగా లేఖ వ్రాసింది !

“పియ కుమారా, హరిలాల్ !

ఇటీవల నాకు నీ సంగతి తెలిసింది. అర్ధరాత్రివేళ నీవు చేసిన ఒక చేరానికిగాను మదరాసులో నిన్ను మేజిస్ట్రేటుకోర్టులో హాజరుపెట్టగా, ఆయన నీకు జరిమానా విధించి నట్లు విన్నాను. మేజిస్ట్రేటు ఒక్క రూపాయి మాత్రమే జరిమానా వేయడం ఆయనకు నీపట్లగల జాలిని, నీ తండ్రి పట్లగల గౌరవాన్ని సూచిస్తున్నవి. కాని నీవు చేసిన పనికి నేనెంతో బాధపడినాను. ఆ సమయంలో నీవు ఒంటరిగా ఉన్నావో, కీతో మరెవ్వరైతే నా మిత్రులున్నారో తెలియలేదు. నీకు నేనేమి చెప్పవలెనోకూడా బాధపడడంలేదు. సంవత్సరాలతరబడి నిన్ను మంచి మార్గంలో పెట్టడానికి నీ కెన్నో బుద్ధులు చెప్పినాను. కాని నీవు బాగు పడడానికి బదులుగా ఇంకా చెడుమార్గాల ననుసరిస్తున్నావు. ఈ అపరవయస్సులో నీ మూలంగా మీ నాయన, నేను ఎంతో బాధకు గురికావలసివచ్చింది మా జ్యేష్ఠపుత్రుడవైన నీవు మాకు శత్రువుగా మారడం విచారకరం. ఇటీవల నీవు నీ తండ్రిపై సాగిస్తున్న విమర్శ నన్ను మరింతగా బాధిస్తున్నది. ఆయన దీనికేమీ బదులు చెప్పకుండా నిశ్చలంగా ఉన్నాడు. ఆయన హృదయంలో నీపైగల నిండు ప్రేమను నీవు గ్రహించలేకున్నావు. అందుచేత ఆయన నిన్ను నాతోగాని తనతోగాని ఉంచుకొని సుఖపెట్టాలని ఎన్నో పర్యాయాలు అంటూ వుంటారు. నీ ప్రస్తుత పద్ధతులను మార్చుకున్నప్పుడే యీ పని కాయన అంగీకరిస్తారు. నీవు బొత్తిగా కృతఘ్నుడవుగా తయారై నావు. నీ తండ్రి దీనినంతటినీ ధైర్యంగా భరి

స్పన్నాడు. నేను ముసలిదానను, బలహీనను కావడం చేత నీ దుశ్చేష్టలద్వారా కలిగే మానసిక వేదనను భరించలేను. మిత్రులు, పరిచయులమధ్య తల యెత్తుకొని తిరుగలేకన్నాను, నీ తండ్రి నిన్నెప్పుడూ ఊమిస్తూనే ఉన్నాడు. కాని భగవంతుడు నిన్ను ఊమించడు. నీ దుశ్చేష్టలకు సంబంధించిన కొత్త వార్తలేవైనా వుంటాయేమోనని ప్రతిరోజూ ఉదయం ప్రతిక తెరిచేటప్పుడు నాకు భయం కలుగుతూ వుంటుంది. రాత్రులు నిద్రపట్టనప్పుడు తరచు నాకు నీ చింతయే. నీ వెక్కడున్నావో, ఏమి తింటున్నావో, ఎలా ఉన్నావో నని నేను గాఢ పడుతూ ఉంటాను. ఒక్కొక్క పర్యాయం నిన్ను కలుసుకోవాలనే ఆ కాంక్ష నాలో తీవ్రంగా ఉంటుంది. అయితే నీవుండే తావులు నాకు తెలియవు. ఒక వేళ నిన్నెప్పుడైనా నేను కలియడం తటస్థమైతే నీవు నన్ను అవమానిస్తావేమోననే భయంకూడ నాకున్నది.

నీ పెద్దల మతాన్ని నీ వెందుకు మార్చుకున్నావో కూడ నాకు బోధపడడంలేదు. అది నీ వ్యక్తిగత విషయం అనుకొందాం. కాని నీ తండ్రిపై గల గౌరవభావంతో నిన్నను సరించదలచే అమాయకలను నీ వెందుకు పాడు చేస్తావు? నీ తాగుడుకు డబ్బిచ్చేవారినే నీవు మిత్రులుగా భావిస్తున్నావు. నిన్నను సరించవలసినదిగా ప్రజలకు ప్రబోధం చేయడం చాలా అన్యాయం. ఇంతకంటే ఆత్మవంచన యేముంటుంది? అయితే నీ మాటలను ప్రజల లెక్కువకాలం నమ్మరు. కాబట్టి నీ పద్ధతులను ధైర్యంగాను, శాంతంగాను మార్చుకోవలసినదిగా నిన్ను వేడుకొంటున్నాను. ఇస్తాం

మతం స్వీకరించినప్పుడు నీవు నాకు వ్రాసిన లేఖలో ఆహ్వానిత
రణకై యీపని చేసినట్లు తెలిపినావు. ఇట్టమున్నా లేకున్నా
నే నెట్లో సరిపెట్టుకున్నాను. ఇటీవల నిన్ను బొంబాయిలో
కలసిన మిత్రులు కొందరు నీ ప్రస్తుతస్థితి పూర్వకంపె
అధ్యాన్నంగా ఉన్నదని చెబుతున్నారు”.

హరిలాల్ భాయీ దుష్టచేష్టలను ప్రోత్సహిస్తున్న
కొందరు ముస్లిం మిత్రులకుకూడ ఆమె ఒక జాబు వ్రాసింది.
దానిలో ఆమె ఇలా చెప్పింది :

“మా పెద్ద కుమారుని విషయంలో మీరు చూపుతున్న
ఆసక్తిని నేనర్థంచేసుకోలేకుండా ఉన్నాను. మీ మతాన్ని
అపకీర్తిపాలు చేస్తున్న అతనిపై మీరు చర్యకై కొనటానికి
బదులుగా మీరతనిని మాల్వీయని సంబోధిస్తున్నారు. అతని
యోగ్యతకు మించిన గౌరవంతో మీరతనిని స్టేషనులో
రైలెక్కించి సాగనంపుతున్నారు. అతని తల్లిదండ్రులను
నవ్వులపాలు చేయాలని మీరు భావిస్తూ ఉండవచ్చు. అదే
మీ భావమైతే మీకు నేను చెప్పవలసిన దేమీలేదు. దేవుని
దృష్టిలో మీరు చేసేపని అత్యంత నింద్యమైనదని మాత్రం
చెప్పవలసి యున్నది. దుఃఖంలోనున్న యీ తల్లి ఆర్తనాదం
మీలో ఏ ఒక్క మనస్సులోనైనా దూరి నా కుమారుని
జీవితంలో మార్పు తెచ్చేటందుకు తోడ్పడగలదనే ఆశయే నే
నీ జాబు వ్రాయడానికి కారణం. ముస్లిములలో మాకు,
మా కుమారుని కుచేష్టల సంగీకరించని ఆజన్మమిత్రులు
పలువురున్నారు. ప్రస్తుతానికి యీ విషయమే నాకు కొంత

ఊరటను కలిగిస్తున్నది. ఈ సమయంలో మా ఆప్తమిత్రుడు
డాక్టరు అన్నారియే బ్రతికియుంటే మా కుమారునికి చక్కని
సలహాలు ఇచ్చి యుండేవాడు”.

23

హృదయాన్ని కదిలించే బా, హరిలాల్

భాయిల సమాగమం

ఒక పర్యాయం బా, బాపు జబల్ పూర్ మెయిలులో
ప్రయాణం చేస్తూ ఉన్నారు. రైలు కట్టి చేరింది. “మాతా
కస్తూరిబాకు” అనే నినాదం వారి చెవుల బడింది. సర్వ
సాధారణంగావారు “గాంధీకి జై” అనే నినాదం స్టేషన్లలో
వింటూ వుండేవారు ఈ నినాదం దీనికి విరుద్ధంగావుంది.
అందుచేత బా రైలు కిటికీనుండి ఆతురతతో తొంగి
చూచింది. పాపం, హరిలాల్ భాయి ఊరించిన ఆరోగ్యంతో,
పూర్తిగా ఊడిపోయిన పండ్లతో, చింకిగుడ్డలతో ఆమెకు
ప్రత్యక్షమైనాడు. అత డామెను సమీపించి తన జేబులో
నుండి నారింజపండ్లొకటి తీసి “అమ్మా! ఇది నీకు” అన్నాడు.
“మరి నాకేమీ లేదా?” అని బాపు అడిగినాడు.

దీని కతడు “లేదు. దీనిని నేను అమ్మకోసమే
తెచ్చాను. నీకు నే నొకమాట చెప్పాలి. నీ వింత గొప్ప
పాడివై నది అమ్మమూలంగానే” అన్నాడు.

బాపు “అది నిజమే. అయితే నీవిప్పుడు మాతో
వస్తున్నావా? చెప్పు” అని అడిగినాడు.

“లేదు. నేను అమ్మను కలుసుకునేందుకే వచ్చాను.”
అని హరిలాల్ భాయి చెప్పినాడు.

తర్వాత తాను యాచించి తెచ్చిన నారింజపండును తల్లిపై తనకుగల ప్రేమకు చిహ్నంగా యిస్తున్నానని చెప్పినాడు. దీనిని ఆమె మూత్రమే తినాలన్నాడు. ఆమె దానిని తింటూ కుమారునికి తన విచారాన్ని యీ విధంగా వెలిబుచ్చింది: “నాయనా! ఇప్పటి నీ పరిస్థితి చూడు. మాతోరా. నీ వెవరి కుమారుడవో తెలుసుకో. ఈ సీతి నుండి నీవు బయటపడేందుకు అవకాశం లేదేమో?” ఈ మాటలంటూనే ఆమె కన్నులలో నీరు గిరున తిరిగినవి. రైలు కదిలింది. “అమ్మా! నారింజపండు తిను” మన్న హరిలాల్ భాయి కేకను ఆమె విన్నది.

౭౪

బా మా తృ హృ ద యం

తమ పెద్దకుమారుడు హరిలాల్ భాయి తన తండ్రి అభీష్టానికి వ్యతిరేకంగా సంచరించినప్పటికీ బా అతనిపట్ల ప్రేమను చూపుతూ అతనినిగురించి బాధపడుతూ వుండేది. సంస్కృతంలో “కుపు తో జాయేత్ క్వచిదసి కుమాతా నభవతి” అనేసూక్తి ఉన్నది. “కుమారు డెప్పుడైనా చెడ్డవాడు కావచ్చును. కాని తల్లి యెప్పుడూ చెడ్డదిగా ఉండదు.” అని దీనిభావం. చివరిపర్యాయం ఆమెకు పెద్దజబ్బు చేసినప్పుడు కూడ ఆమెను కలుసుకోడానికి పభుత్వం హరిలాల్ భాయికి

అనుమతి నిచ్చింది. దీనికామె చాలా సంతోషించింది. ఒక్కసారికి మాత్రమే యీ అనుమతి లభించినట్లు తెలుసుకొని ఆమె బాధపడింది. ఆపైన ఆమె హృదయాన్ని కదిలించే ఉద్దేశ్యంతో బాపుతో యిట్లన్నది: “ఇదేమి అన్యాయమండీ. దేవదాసు నన్ను రోజూ కలుసుకోవచ్చా? హరిలాల్ కు ఒక్కసారికిమాత్రమే అవకాశం యిచ్చారా? జైలుసూపరింటెం డెంటు భండారీని కలసినప్పుడు ఈభేదానికి కారణం అడుగుతాను. హరిలాల్ నన్ను రోజూ చూడటానికి ఎందు కనుమతించగూడదో తెలుసుకుంటాను.”

“హరిలాల్ కు అనుమతి సంపాదించేటందుకు నేను ప్రయత్నం చేస్తానులే. నీవేమీ బాధపడకు” మని బాపు ఆమెను అనునయించాడు.

అయితే బాపు హరిలాల్ విషయమై తరువాత విచారించగా అతడెక్కడకో పోయినట్లు తెలిసినది. మరల అతని జాడ బాపుకు తెలియలేదు.

౭౫

బాపు అడుగుబాడలలో బా

1930వ సంవత్సరపు స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో బాపు కరడీలో అరెస్టయిన తర్వాత బా. ఆయన ఉద్యమాన్ని సాగించినది. గ్రామాలలో వరుసగా పర్యటించినది. దీనితో ఆమె బాగా అలసిపోయినది. అందుచేత వనమాలాబెహన్ తో కలిసి విశ్రాంతినిమిత్తం ఆమె మరోలి ఆశ్రమానికి పోయింది. ప్రార్థనానంతరం ఒకనాటి ఉదయం వారు

పలహారం తీసుకోబోయే సమయంలో బోర్నద్ నుండి తెలి
 గ్రాం ఒకటి వచ్చింది అందులో బాను వెంటనే అక్కడకు
 రావలసినదిగా కోరినారు. స్త్రీవాలంటీర్లు కొందరు రైతులను
 పన్నుల నిరాకరణోద్యమానికి ప్రోత్సహించగా, వారిని పోలీ
 సులు దయాదాక్షిణ్యాలు లేకుండా చితికగొట్టినారు. దీనిపై
 ప్రజలు రెచ్చిపోయారు. అందుచేత యీ ఉద్యమాన్ని సాగిం
 చేయకుండా బోర్నదుకు పోయే మొదటిరైతును అందుకో
 వాలని రైల్వేస్టేషనుకు పోవడానికి సామాన్లు సర్దుకోవడం
 ప్రారంభించింది. ఆమె ఆరోగ్యం సరిగాలేనందున వసమాలా
 బెహన్ ఆమెను వారించింది. తానాభాధ్యతను తీసుకుంటా
 నని చెప్పింది బా ఆమె మాటలను పట్టించుకోక వెంటనే
 బోర్నదుకు బయలుదేరి పోయింది. అక్కడకు చేరుతూనే
 దెబ్బలుతిని ఆస్పత్రిలోనున్న వారిని చూచింది ఆపైన ప్రజలను
 కలుసుకొన్నది. ఆమె దుర్భరస్థితిని, ప్రయాసను గమనించిన
 డాక్టర్లు విశ్రాంతి తీసుకొమ్మని సలహాయించినారు. దీనికామె
 అంగీకరించలేదు. “బాపూలేని సమయంలో నేను ప్రజల
 పక్షాన పనిచేయా”లని అన్నది.

౭౬

బా పు అభీష్ట మే బా అభీష్టం

1942 ఆగస్టు 9వ తేదీన ప్రాతఃకాలంలో బాపు, మహా
 దేవభాయీ, మీరాబెహనులను అరెస్టు చేయడానికి ఒక

పోలీసు అధికారి వచ్చినాడు. ఆయన ఆసమయంలో అక్కడ నున్న బాతో “అమ్మా! ఖిరుకూడా వీరితో రావాలనుకుంటే రావచ్చు” నన్నాడు.

దీనినివిన్న బాపు తాను అక్కడ వుండలేకపోతే తమతో రావచ్చునని, అయితే ఆమె బయటవుండి తనకార్యకమాన్ని సాగించడం తన అభిమతమని బాతో చెప్పినాడు.

బాపు సూచనను బా గ్రహించినది. అప్పటికప్పుడే స్వాతంత్ర్యపోరాటాన్ని సాగించడానికి ఆమె నిర్ణయించుకొన్నది.

౭౭

నియమ నిబంధనలను గట్టిగా పాటించవలెనని

బాపు నిర్బంధం

రాజకోట సత్యాగ్రహ సమయంలో 1939వ సంవత్సరములో, బాపు అరెస్టుకు కొంచెం ముందుగా బాను సమీప గ్రామం దాటి బయటికి పోరాదని నిర్బంధించారు. అక్కడి వాతావరణం ఏమీ సంతృప్తికరంగా లేదు. ఇది ఆమె ఆరోగ్యాన్ని పూర్తిగా పాడుచేసింది. అంతదూరాన ఆమెనుంచడంలో ఆమె ప్రాణానికే ముప్పు తెచ్చే పరిస్థితి యేర్పడింది. ఆమె తన బాధను గురించి బాపుతో సహా యెవ్వరికీ చెప్పకోక పోయినప్పటికీ ప్రజలీవిషయాన్ని పసిపట్టి ఆమెను వేరే తావుకు మార్చాలని ఆందోళన చేశారు. చివరకు రాష్ట్ర

ప్రభుత్వం ఆమెను మరొక గ్రామానికి తరలించినారు. ఇది రాజకోటకు 10,12 మైళ్ళలో ఉన్నది. ఆసమయములో ఆమె వెంట మణిబెహన్ పటేల్, మృదులాబెహన్ సారాభాయి ఉన్నారు. ఇక్కడకూడా ఆమె ఆరోగ్యం బాగుండలేదు. అయితే ఆమె తననుగురించి యెన్నడూ బాధపడలేదు. ఎంత సేపటికీ బాపు ఆరోగ్యాన్ని గురించి, రామదాసు కుమారుడు కహనానుగురించి ఆలోచిస్తూ వుండేది.

ఒకపర్యాయం బాపు ఆమె నిర్బంధంలోనున్న గ్రామానికి ఆమెను చూడటానికి వచ్చినాడు. ప్రభుత్వం ఆమెకు అనేక సౌకర్యాలు, అనుకూలాలు ఏర్పరచినప్పటికీ ఆమె బలహీనంగా, రక్తంలేక తెల్లగా పాలిపోయి ఉండటం చూచినాడు. దీనికంతటికీ కారణం ఆమె బాపుకు దూరంగా వుండడమే.

ఇంతలో అకస్మాత్తుగా బాపు ఉపవాసం మొదలుపెట్టినాడు. దీనిమూలంగా బా,తదితరులు గాభరా పడినారు. కలత పెట్టు, ఈ వార్త తెలిపిన సుశీల బెహన్ తో “బాపు ఉపవాసం చేయాలనుకుంటున్నాడని నీవు నాకు ముందుగా చెప్పియుండవలసింది.” అని బా అన్నది.

దీనిపై ఆమె “అమ్మా! దీనిసూచన మాకేమీ పొడగిట్టలే”దని సమాధానం చెప్పింది.

వెంటనే బా తనకు వంటచేసే పడుచును పిలిచింది. బాపు ఉపవాసంలో ఉన్నంతకాలమూ తానుపండ్లుమాత్రమే అవికూడ రోజు కొకపర్యాయం తీసుకుంటానని చెప్పివేసింది.

బాపు ఎప్పుడు ఉపవాసానికి పూనుకున్నా యిలా చేయడం ఆమెకు పరిపాటి.

ఉపవాసం ప్రారంభమైన 2,3 దినాలకు బావచ్చి బాపు ముందు నిలబడింది. “నీవిక్కడకు ఎలావచ్చినా” వని బాపు అడిగినాడు. తాను బాపును చూడదలచుకుంటే వెళ్ళి చూడ వచ్చని తనకు ప్రభుత్వం చెప్పినదని ఆమె చెప్పింది

చీకటి పడేవరకు ఆమె నిర్బంధంలో ఉన్న స్థలానికి పోవడానికి అక్కడకు ఎవ్వరూ రాలేదు ఈ విధంగా ఆమెను విడుదల చేయాలని ప్రభుత్వం సంకల్పించి యుండవచ్చు నని యెంచి బాపు ఇలా అన్నాడు: “ప్రభుత్వం నిన్ను విడిచి పెట్టాలనుకుంటే మణిబెహన్ ను, మృదు లా బెహన్ ను, తక్కినవారిని కూడ సవ్యంగా విడిచిపెట్టాలి.” రాత్రి 10ంటే వరకు ఆమెను పిలచుకొని పోవడానికి రక్షక పరివారం రానందున బాపు అప్పుడామెను వెనుకకు పంపివేసినాడు. ఆ అపరాధివేళ రోడ్డుపై ఎవ్వరినీ ప్రయాణం చేయ నీయరని అక్కడ నున్నవా రొకరన్నారు. పైగా అనుమతి పత్రం లేకుండా ఆమెను గ్రామంలోనికి రానివ్వరని, అందు చేత దారిలోనే ఎవ్వరైనా ఆమెను ఆటంకపరచవచ్చు నని కూడ చెప్పినారు. “వారా పని చేసే సే రాతంతా అక్కడ ఉండి పోవలసివచ్చినా సరే నీవు సత్యాగ్రహం చేసి రోడ్డు మీద పడుకో” అని బాకు బాపు సలహాయించినాడు.

బాపునువిడిచి పెట్టిపోవడం తనకేమీ యిష్టం లేకున్నా బా వెళ్ళిపోయింది. అయితే దారిలో ఆమె నెవ్వరూ ఆటంక

పరచలేదు. ఆవిధంగా ఆమె తాను నిర్బంధంలో నున్న గ్రామానికి చేరుకొన్నది. తర్వాత బాపు లేఖ ననుసరించి ప్రభుత్వంవారు బాను, తక్కినవారిని సవ్యంగా విడుదల చేశారు. వెంటనే బా బాపు వద్దకు వెళ్ళి తన అవసరాలను గురించి పట్టించుకోకుండా ఆయన సేవలో నిమగ్నమయింది.

౭౮

బాపును బా మాత్రమే తట్టుకోగలుగుతుంది

1942 ఆగస్టు 9వ తేదీ ఉదయం బాపు అరెస్టయిన తర్వాత సాయంత్రం బాను, సుశీలాబెహన్ ను కూడ అరెస్టు చేసి జైలులోని ఆరర్ రోడ్డు జైలుకు తీసుకొనిపోయినారు. బా నుంచిన గదిలోకి గాలి బాగారాదు. పైగా అది చెమ్మగాకూడ ఉండినది. మరుగుదొడ్డి సరిగలేనందున వాసన కొడుతూవుంది.

అకస్మాత్తుగా బాకు నెత్తురు విరేచనాలు పట్టుకొన్నవి. దీనితో ఆమె చాలా బలహీనయైనది. బాపును, మరికొందరినీ అకస్మాత్తుగా అరెస్టుచేయడం మూలంగా కూడ ఆమె మనసు దెబ్బతిని యుండవచ్చు. ఆపైన ఆమెకు జ్వరంకూడ వచ్చింది. అందుచేత ఆమెను, సుశీలాబెహన్ ను పూనాలోని ఆగాఖాను మందిరానికి మార్చివేశారు.

రైలుబండి పూనా చేరేటప్పటికి దారిలో విడువకుండా విరేచనా లయినందున బా చాలా బలహీనయైనది. ఆమె ప్రయాణంచేసిన రైలుబండిలోనుండి దిగడానికి సహా

యంగా ఆమె ఉన్నరైలుపై టైకు దగ్గరగా స్లాట్ ఫారంమీద
ఒక కుర్చీని ఉంచినారు. అయితే కుర్చీ అక్కరలేదని ఆమె
నెమ్మదిగా స్లాటుఫారంమీద దిగింది.

తన యెదుట వచ్చి నిల్చిన బాను చూచి బాపు ఆశ్చర్య
పడినాడు. తనకు దూరంగా ఉండలేక ఆమె తన విధిని మరచి
అక్కడకు వచ్చిందేమో నని ఆయన అభిప్రాయపడినాడు.
“నాదగ్గర ఉంచవలసినదిగా ప్రభుత్వాన్ని కోరినావా?
ప్రభుత్వం తనంతట తానే నిన్నిక్కడకు పంపినదా?” అని
అడిగినాడు.

బాపు ప్రశ్నించడంలో ఆయన అభిప్రాయ మేమిటో
బాకు సరిగా తెలియలేదు. అందుచేత ఏమిచెప్పాలో తోచక
ఆమె కొంతతడవూరకొన్నది.

అప్పుడు సుశీలా బెహన్ ప్రభుత్వమే ఆమెను
బాంబాయినుండి పూనాకు బదిలీ చేసిందని చెప్పినది.
అప్పుడు బా బాపు భావాన్ని అర్థంచేసుకొని యిలా
అన్నది: “నన్నిక్కడకు మార్చమని నేను ప్రభుత్వాన్నేమీ
కోరలేదు. ప్రభుత్వమే నన్నిక్కడకు పంపినది.”

దీనితో బాపు పూర్తిగా సంతృప్తి చెందినాడు.

౭౯

బా: “బాపు మొండితనం నాకు బాగా తెలుసు”

బాపు మొండిపట్టుదలను గురించి చెపుతూ ఒకనాడు
బా యిలా అన్నది:

“బాపు మొండితనం విషయమై మనం ఎంత తక్కువగా చెప్పుకుంటే అంతమంచిది. ఆయన మెప్పుడూ తనపంతమే నెగ్గాలంటాడు. ఎప్పుడూ ఆయన పద్ధతి ఆయనదే. జోహాన్స్ బర్గ్ లో నున్న పుడొకసారి ఆయన యింటికి వచ్చినప్పుడు నేనింకా వంటయింట్లో పనిచేస్తూ వున్నాను. అప్పటికి వంట తయారుకానందున ఆలస్యానికి కారణం అడిగినాడు. బిర్జితవేళకు పొయ్యిలోని నిప్పును ఆర్పివేసి ఉండవలసిందన్నాడు. అంతటితో తృప్తిచెందక పొయ్యిలో నీళ్ళు పోసి నన్ను వంటచేయకుండా ఆటంకపరచినాడు. బాపు యేపనిగాని పూర్తిచేయడంలో ఒక్కక్షణం ఆలస్యమైనా సహించడు. ఎక్కడనైనా మురికి మచ్చగాని, మాసికగాని కనపడితే ఊరుకోడు. అందుచేత ఆయన విషయంలో మన మెప్పుడూ బాగరూకులమై మెలగవలసి వుంటుంది.”

౮౦

బా యావజ్జీవ సహచరుడు

1933వ సంవత్సరంలో బాపు ఆత్మపారిశుధ్యంకోసం ఉపవాసం చేశాడు. అందుచేత ఆయన ఆరోగ్యాన్ని గురించి బా మామూలుగానే చాలా బాధపడింది. ఈవిషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ మీరాబెహన్ బాపుకు జాబువ్రాసింది: “మీరు చేస్తున్న ఉపవాసం సంగతి నేడే మాకు తెలిసింది. అందుచేత బా మీవిషయమై చాల ఆతురతగా వున్నది. ఈఉపవాసం అనవసరమని యీమె భావిస్తున్నది. అయితే తనమాట

మీరు వినరని యీమెకు తెలుసు. అందుచేత యేలాటి దుర
దృష్టకరమైన సంఘటన జరుగకుండా మీ ఉపవాసం ముగి
సేటట్టు అనుగ్రహించవలసినదిగ భగవంతుని వేడుకొను
టాక్కటియే ఆమె చేయగల పని. “దీనికి బాపు ఇలా సమా
ధానం వ్రాసినాడు: “ఏప్రిల్ నై నను చితుకగొట్టు యావజ్జీవ
సహచారుని ఆమెతండ్రి తనకిచ్చినాడని బాకు చెప్పి. అయిన
ప్పటికీ నేనామె ప్రేమను సంపాదించుటకే తీవ్రంగా ప్రయ
త్నిస్తున్నాను.”

౮౧

“ఫలితం చూశావా?”

ఒకపర్యాయం బాపు అలిఘర్ కు పోయినాడు. ఆయన
ఆహార విషయమై శ్రద్ధ తీసుకొని ఆయనకు కావలసినవి బా
సిద్ధంచేస్తూ వుంటుంది. ఒకనాడు ఒకమిత్రుడు బాకు బదులుగ
తానే పాలు వడియగట్టి బాపుకు ఇవ్వాలని పట్టుబట్టినాడు.
బాపు పాలు త్రాగబోయే ముందు దానిలో వెండ్రుక యొకటి
కనపడింది, ఇది ఎలా జరిగిందని బాపు అడిగినాడు. జరిగిన
విషయం బాచెప్పింది. “ఫలితం చూశావా?” అనికోపపడి బాపు
పాలు త్రాగడానికి నిరాకరించాడు. దీనికామె యెంతో బాధ
పడింది. దుఃఖంతో కంటనీరుపెట్టి యిలా అన్నది: “ఎవరినైనా
కాదంటే వారు బాధపడతారు. సరేనంటే అనుభవంలేని
కారణంచేత పనిని సరిగా చేయలేరు. రేయింబవళ్ళు బాపు
క్లిష్ట సమస్యలలో మునిగివుంటాడు. ఆయనప్పటికీ పాలు

తీసుకోనని పస్తుంటాడు. అప్పటికి తానేమీ చేయలేకపోయింది. కాని తన విధినిర్వహణలో ఇంకా అప్రమత్తతగా ఉండటాని కామె నిశ్చయించుకొన్నది.

౮౨

బాపు: “బా- ఆమె కామెయే సాటి”

బా మరణానంతరం ఒకనాడు పాలుత్రాగుతూ ఉండగా బాపుకు వెండుక ఒకటి కనపడింది. వెంటనే దానిని తీసివేసి ఆయన పాలను త్రాగినాడు. అక్కడనున్న వారిలో ఒకరు దీనిని చూచి “బాడన్నప్పుడు పాలలో వెంట్రుకగాని, మరేదైనా కనబడితే ఆమెపై మీరు విరుచుకొని పడేవారు. అంతేకాదు, మీరాపాలను నిరాకరించేవారు. ఈనాడు మీరు నోరు మెదపకుండా వెంట్రుకను తీసివేసి పాలుత్రాగుతూ ఉన్నారు, ఈమార్పుకు కారణం ఏమంటారు?” అని అడిగినారు.

బాపు హృదయావేదనతో “బా విషయం వేరు. ఆమెతో సాటి రాగలవా రెవ్వరు?” అని బదులు చెప్పినాడు.

౮౩

బా: “బాపు భోజనం చేసిన తర్వాత నేను పోతాను”

కట్టకడపటిసారి బాకు జబ్బుచేసినప్పుడు ఒకనాడమ్మ వరండాలో పండుకొని యున్నది. బాపు భోజనం చేస్తున్నాడు. ఆమెకు గదిలోనికి తీసుకుపోవడానికి మీరాబెహన్

చేతులున్న చక్రకాలకుర్చీతో అక్కడకు వచ్చింది. “లోపలికి పోదాం” అన్నది. “కొంచెమాగు. బాపు భోజనం ముగియని. తర్వాత లోపలికి వెడదాం” అని బా నెమ్మదిగా చెప్పింది.

బాపు భోజనం, ఇతర సౌకర్యాల విషయంలో బా ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకొంటూ వుండేది.

౧౪

చివరివరకూ బాపుపై బా చూపిన

ప్రేమ పూర్వకమైన శ్రద్ధ

జీవిత పర్యంతమూ బాపు ఆహారవిషయంలో పాత్రలను పరిశుభ్రంగా ఉంచడం, రొట్టె కూరలు వగైరాలను సరిగా తయారు చేయడంవంటి పనులలో బా ఎంతో శ్రద్ధ వహిస్తూ వుండేది. ఆమె చివరిసారి తీవ్రంగా జబ్బు పడి నప్పుడుకూడ ఆమె మరణానికి కొలది దినాలకు ముందు మను బెహన్ తో “బాపు తేనెపాకం సీసా ఖాళీయైనది. మరి కొంత సిద్ధంచేసినావా?” అని అడిగింది.

దీనికి మనుబెహన్ “చేస్తున్నాను నాయనమ్మా! పొయ్యిమీదవుంది. త్వరలో. తేనెపాకం తయారవుతుంది. అప్పుడు సీసాలో పోస్తా”నని చెప్పింది.

దీనిపై వెంటనే కావాలంటే నాదగ్గర చాలావుందని బా అన్నది.

బాపు: “బా యెప్పుడూ యీస్థలంలో

కూర్చునే ఉన్నది”

“బా” గతించిన కొలది దినాలకు ఒకనాటి ఉదయం బాపుకు భోజనం వడ్డించారు. ఆయన భోజనసమయం సరిగ్గా గ 11. 30 ని.లకు. అందుచేత బాపు తనకు భోజనం తెచ్చిన సోదరితో ఇలా అన్నాడు: “బా యెప్పుడూ యిక్కడనే కూర్చోని యున్నదని మనమంతా అనుకోవాలి. ఆమె యెన్నడుగాని ఒక్క నిమిషమైనా ఆలస్యంగా భోజనం వడ్డించేదికాదు. ఆసమయంలో తనకు వేరే యేదైనా పనివుంటే మరెవ్వరికైనా యీపని నప్పగించి వారు సరిగా సమయానికి దీనిని నిర్వర్తించేటట్లు శ్రద్ధ వహించేది. ఎప్పుడైనా వారాపనిని క్రమంగా నెరవేర్చుకుంటే వారిని చీవాట్లుపెట్టేది. ఆగాఘాను మందిరంలో చివరి పర్యాయం ఆమె బాగా జబ్బుగా ఉన్నప్పుడుకూడ, ఆమె ఏమీ పనిచేయలేని స్థితిలోపైతం, సకాలంలో నాకు భోజనం అంగేటట్లు కనుపెట్టి చూస్తూవుండేది. ఒకనాడు నే నామెతో యథాలాపంగా ‘ఇక్కడ నేను టైంప్రకారం నడువ వలసిన పనిలేదు. అందుచేత ఎప్పుడైనా కొంచెం ఆలస్యమైతే వచ్చే యిబ్బంది లేదుగదా!’ అన్నాను. దీనిపై ఆమె ‘మీరు ఇక్కడకూడా సమయపాలన చేస్తారని నాకు తెలుసు. అందుచేత మీ వ్యక్తిగత అవసరాలను తీర్చే దానిలో ఆలస్య మెందుకు జరగాలి! అన్నది.”

“బాపు : బా సంగతి నాకు బాగా తెలుసు”

1942వ సంవత్సరంలో బాపు ఉపవాసం చేయాలనుకొంటున్న సమయంలో బా చాలా బలహీనంగా ఉన్నది. అందుచేత ఆయన దానికి పూనుకునేటట్లయితే యీ కఠిన పరీక్షను తట్టుకోలేనని సరోజినీదేవి, సుశీలా బెహన్, ప్యారే లాల్ జీ, తదితరులు భావించినారు. బాపు అప్పుడప్పుడు బా పల్ల చాలా కఠినంగా ప్రవర్తిస్తాడని సరోజినీదేవి తరచుగా అంటూ ఉండేది. అందుచేత ఆమె బాపుతో “బాపు! మీ యీ ఉపవాసాలు బా ప్రాణం తీస్తా”యని గట్టిగా అన్నది.

దీనిపై బాపు నవ్వి “బా విషయం మీ అందరికంటె నాకు బాగా తెలుసు. ఆమె ధైర్యం సంగతి మీకేమీ తెలియదు. కొన్ని సంవత్సరాల క్రితం హిందూమతం నుండి హరిజనులను వేరు చేయడానికి జరిగిన ప్రయత్నాన్ని నివారించేటందుకు నేను ఉపవాసానికి పూను కొన్నాను. నే నప్పుడు బ్రతికి బయటపడతాననే ఆశ లేదు. అప్పుడు నా కోరికపై నా వస్తువుల నన్నింటినీ బా ఆస్పత్రిలోని సిబ్బందికి పంచిపెట్టింది. ఆ పరిస్థితిలో కూడ ఆమె కంటినుండి ఒక నీటిబొట్టు కూడ వెలువడలే”దని చెప్పినాడు.

ఆ రాత్రి బాపు బాతో మాట్లాడినాడు. తాను తల పెట్టిన పని మంచిదేనని ఆమెకు నచ్చజెప్పినాడు. మరునాడు బా సరోజినీదేవికి, తక్కిన వారికి ప్రభుత్వం వారు దుష్ప్రచారాన్ని అరికట్టేటందుకు బాపు ఉపవాసం చేయక తప్పదని చెప్పింది. ఆమె ధైర్యానికి అందరూ అశ్చర్యపడినారు.

౮౭ పవిత్ర సన్నివేశం

బా మరణానికి ముందు కొన్నాళ్లు ఆయుర్వేద చికిత్స ఫలితంగా, అకస్మాత్తుగా ఆమె ఆరోగ్యం కొంత మెరుగు పడినట్లు కనపడింది కాని ఇది చివరకు భ్రమగా మారింది. ఒక నాడు బా తన చక్రాలకుర్చీలో కూర్చొని మీరాబెహన్ గదికి పోయింది. అక్కడ బాలకృష్ణుని బొమ్మ ఒకటున్నది. ఆ సమయంలో దిగువను నడయాడు తున్న బాపు దీనిని గమనించినాడు. వెంటనే ఆయన మేడ పైకిపోయినాడు. అక్కడ బా ప్రార్థనలో లీనమైయున్నది. కొంతసేపటి కామె కండ్లు తెరువగా బాపు తన యెదుట ప్రత్యక్షమైనాడు. అప్పుడామె ముఖముపై చిరునవ్వు చెంగ లించినది. “మీరిక్కడ యేమి చేస్తున్నారు? మీరు వెళ్ళి మీ నడకను సాగించండి” అన్నది. దానికి బాపు నవ్వు కొన్నాడు. ఆ పైన తాను పికారుకు వెళ్ళినాడు.

౮౮ పవిత్ర స్మృతి

చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన దండయాత్రకు బయలుదేరడానికి పూర్వం ఒకనాడు బాపు ‘సబర్బత్రి’ ఆశ్రమం సమీపం లోని ఏరబంగళా నుండి తన గదికి వస్తున్నాడు. అక్కడ ఆయన ఒక పెండ్లికి హాజరైనాడు. ప్రేమ బెహన్ కంటక్ “మహాత్మాజీ! మీరు పెండ్లి చూస్తున్న సమయంలో మీ

పెండ్లి సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చిందా?" అని తమాషాగా ప్రశ్నించింది.

బాపు చాల చిన్నవాడుగ ఉన్నప్పుడే ఆయనకు పెండ్లయింది. ఆయన నవ్వి యిలా అన్నాడు: "ఎవ్వరై నా తమ పెండ్లిసంగతి ఎలా మరచిపోగలరు? అందుచేత పురో హితుడు మంత్రాలు చెపుతూ ఉన్నప్పుడు బాకు, నాకు అవ కాశం లభించినప్పుడంతా మేము చాలాసేపు ఎంతో ప్రేమతో మా చేతులను పరస్పరం ఒత్తుతూ ఉండిన సంగతి యిప్పుడుకూడ నాకు బాగా జ్ఞాపకముంది."

౮౯

"బా దానిని తినకపోతే నేను తింటాను"

బా కట్టకడపటి జబ్బు సమయంలో బా మను బెహన్ తో "ఈ దినం తీపి రొట్టె కొంచెం తయారు చెయ్యి. నా కది తినాలని వుంది. బాపుకూడ తింటాడేమో అడుగు" అన్నది. బా వంటలో ప్రవీణురాలు. ఆమె తయారు చేసే తీపి వంటకాలను ఇతరులకు పంచిపెట్టడం ఆమెకు సరదా. అయితే బాపు అస్వాదువ్రతం అవలంబించిన కారణంగా ఆమె పాకకళకు ప్రయోజనంలేకుండా పోయింది. బా ఆదేశంతో మను బెహన్ బాపు వద్దకు పోయి ఆయనను "తీపి రొట్టెలు తింటారా?" అని అడిగింది. తీపి రొట్టె తింటే బాకు జీర్ణంకాదు. దీని మూలంగా బలహీనమైన ఆమె గుండెకు హాని కలుగవచ్చు. ఈ సంగతి నెరిగిన బాపు ఉపాయంగా

“బా దానిని తినకపోతే నేను తింటా” నన్నాడు. సున్నితమైన బాపు సూచనను బా గ్రహించి, తాను దానిని తినలేదు. ఈ ప్రత్యేకవంటకాన్ని ఇతరులందరూ తిని ఆనందించారు.

923.254

KAL

FO

బా - మహాదేవ్ 3=00

ACC NO. 15765

1942 ఆగస్టు 15 వ తేదీన ఆగ్రాను మందిరంలో

మహాదేవ్ బాయ్ అకస్మాత్తుగా మరణించినాడు. దీనితో అచ్చటివారంతా - ముఖ్యంగా బా పూర్తిగా సంభ్రమాశ్చర్యాలకు గురియైపోయారు. ధైర్యం చిక్కబట్టుకొని తమ ప్రేమను చూరగొన్న ఆయన ఆత్మశాంతికై జరిగిన ప్రార్థనలో పాల్గొన్నప్పటికీ బా యెంతో దుఃఖాన్ని పొందింది. దీని మూలంగా చాలా సేపటివరకూ ఆమె కంట నీరు కారుతూనే వుంది. దహనంచేయడానికి ఆయన శవాన్ని మందిరంనుండి తీసుకొని పోయినప్పుడు ఆమె యెంతో బలహీనంగా ఉన్నది. అయినప్పటికీ చితికి కొంచెం దూరంగా కుర్చీలో కూర్చొని అంత్యక్రియలను సాంఘికంగా తిలకించింది. ఆ సమయమంతా ఆమె చేతులు జోడించి యిలా ప్రార్థిస్తూ వున్నది: “నాయనా, మహాదేవ్! నీవెక్కడవున్నా సదాసుఖంగా ఉండువుగాక! బాపుకు నీవు చేసిన సేవ అనుపమానమైనది.” మధ్యమధ్య “మహాదేవ్ ఎందుకు మరణించాడు? నేను పోగూడదా? దైవమా ఇదేటి-న్యాయం?” అని విలపిస్తూ ఉండినది. దహన సంస్కారానంతరం అందరూ తమతమ గదులకు చేరు

కొన్నారు. అయితే బా మహాదేవ్ మరణం అశుభసూచకమని అప్పుడంతా భావిస్తూ వున్నది. “అవును ప్రభుత్వానికిది అశుభ సూచకమే” అన్నాడు బాపు.

ఈ భావం చాలా దినాలు బాను విడువలేదు. అందుచేత ఒకనాడామె సుశీలా బెహన్ తో ఇట్లన్నది: “మహాదేవ్ మరణానికి మనమంతా బాధ్యులమే. బాపు ‘క్విట్ ఇండియా’ ఉద్యమం ప్రారంభించాడు. మహాదేవ్ తో సహా మనందరినీ జైలులో నిర్బంధించారు. ఇప్పుడు మహాదేవ్ మరణించాడు, కాబట్టి యీపాపం మనవల్లనే జరిగిందని నానమ్మకం.”

సుశీలా బెహన్ “అమ్మా! అలా యెందుకంటావు? దేశస్వాతంత్ర్యంకోసం మహాదేవ్ భాయీ సర్వోత్కృష్టమైన త్యాగం చేశాడు. అందుచేత దీనిని పాపమని అనలేము. అలాంటిదేదైనా వుంటే దానికి బాధ్యతంతా ప్రభుత్వానిదే. ఎందుకంటే మహాదేవ్ ను అరెస్టు చేసినప్పటికీ బాపు ఇంకా ఉద్యమాన్ని ఆరంభించలేదని చెప్పింది.”

దీనిపై బా “ఆమాట నిజమే. బాపు ప్రభుత్వానితో రాజీకీ ప్రయత్నం చేస్తూనే వున్నాడు. అయితే ప్రభుత్వం ఆయన కలాంటి అవకాశం యివ్వలే” దని అన్నది.

కస్తూరిబా అంతకుముందు తులసి మొక్కను, మీరా బెహన్ గదిలోని బాలకృష్ణుని విగ్రహాన్ని పూజిస్తూ వుండేది. 1942 ఆగస్టునుండి మహాదేవ్ భాయీ సమాధిని కూడ

నిత్యమూ పూలతో పూజించి అక్కడ ప్రార్థన చేయడం ప్రారంభించింది.

తర్వాత అక్టోబరు 2వ తేదీన బాపు జన్మదినం వచ్చింది. ఈసందర్భంలో తమ సంతోషాన్ని వెలిబుచ్చడానికి దీపాలు వెలిగించి పండుగ చేసుకుందామని సరోజినీ దేవి సూచించింది. “శంకరునిముందు కూడ దీపం వెలిగించడం మరచిపోవ” దని బా సుశీలా బెహన్ కు చెప్పింది. మొదట బా ఉద్దేశం సుశీలా బెహన్ కు బోధపడలేదు. ఆ తర్వాత ఆమె భావాన్ని గ్రహించినది. “మహాదేవ్ భాయీ సమాధిముందు కూడ దీపం వెలిగించమనా మీరు చెప్పే” దని అడిగింది.

“అవును. మహాదేవ్ సమాధి నాకు శంకరుని దేవళం” అని బా యెంతో ఉద్వేగంతో చెప్పింది.

౯౦

బా 74 సంవత్సరాల విద్యార్థిని

మహాదేవ్ భాయీ మరణానంతరం ఆగాఖాన్ మందిర వాతావరణం దుఃఖమయంగా తయారయింది. అందుచేత తన జట్టులోని వారందరికీ, తమ నిత్యకార్యక్రమంలో సదా వారి మనసులు పవిత్ర సంకల్పాలతో పూర్తిగా ఆక్రమింపబడునట్లు కార్యక్రమ మేర్పరచుకోవలసినదిగా బాపు సూచన చేశాడు. అప్పుడే హింసాయుతమైన యీ ప్రపం

చంలో అహింసకు తగిన స్థానం లభిస్తుందని ఆయన చెప్పాడు.

బాపు తనమట్టుకు తాను ఉదయంనుండి సాయంత్రం వరకు తీరికలేకుండా ఏదో ఒకపనిలో నిమగ్నమై ఉండేవాడు, ఆయన బాతోసహా తన పరివారంలోని ఒక్కొక్కరికీ కార్యక్రమం తయారు చేశాడు. ఆ విధంగా ఆయన బాకు భగవద్గీత, గుజరాతీ, చరిత్ర, భూగోళం నేర్పడం ఆరంభించాడు. మధ్యాహ్నం తను విశ్రాంతి తీసుకునేమందు ఆమె కేదైనా చదివి వినిపించేవాడుకూడ.

బా కూడ తన అధ్యయనంలో చాల శ్రద్ధ వహించేది. కాని ఆవయసులో చదువు కోవడం ఆమెకు కష్టమైనపనే. క్రిందిరోజు పాఠాలపై బాపు తరచు ఆమెను కొన్ని ప్రశ్నలడుగుతూ వుండేవాడు. ఆమె జ్ఞాపకం పెట్టుకోక జవాబులు చెప్పలేక పోయేది. ఒకసారి బాపు ఆమెకు పంజాబులోని నదుల పేర్లు నేర్పినాడు. ఆమె వానిని జ్ఞాపకం పెట్టుకోలేక పోయింది. అందుచేత బాపు విశ్రాంతి సమయంలో ఆమె సుశీలా బెహన్ వద్దకు పోయి తాను జ్ఞాపకముంచు కొనడానికి వీలుగా నదుల పేర్లు వ్రాసియివ్వమని అడిగింది. ఒక్కొక్కసారి బాపు ఆమెకు భారతదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాలలోని ముఖ్య నగరాలపేర్లను బోధిస్తూ వుండేవాడు. వాటిని జ్ఞాపకముంచుకొనడానికి బాకూడ ప్రత్యేకంగా కృషిచేస్తూ వుండేది. అయితే మరునాడు మరల మామూలు కథే. బా తన పాఠాన్ని మరచిపోయి “లాహోరు కలకత్తాకు రాజధాని”

అని చెప్పేది. తర్వాత బాపు బాకు జాతిక భూగోళంలో ఆసక్తిని కలిగించి ఆమెకు దీనిలో ఎన్నో విషయాలు బోధించినాడు. ఈ పనిలో ఆయన నారించడండును సాధనంగా చేసుకొన్నాడు. తన మధ్యాహ్నం బోజనానంతరం దీని కొరకు యీ పండును ప్రత్యేకం తెప్పించు కునేవాడు.

కొన్నాళ్ళకు పిమ్మట ప్యారేలాల్ జీకూడ ఇదే విషయాన్ని మను బెహన్ కు బోధిస్తూ వుండేవాడు. అప్పుడప్పుడు బా ఆయన పాతాన్ని పరోక్షంగా వింటూవుండేది. ఇంగ్లీషు మాటలకు సరియైన హిందీ పదాలతో పూర్తి పరిచయం లేనందున అప్పుడప్పుడాయన ఒక మాటకు బదులు ఇంకొక మాట వాడుతూ వుండేవాడు. ఈ పొరపాటును బా గమనించి నవ్వు కొనేది. బాపు నుండి తాను పాతాలు బాగా నేర్చు కున్నానని ఆమె అనుకొనేది.

౯౨

బా దీని నెలా సహించగలదు ?

మహాదేవ్ భాయి పవిత్ర ప్రథమ వర్ధంతి సందర్భమున ఉదయాన బాపు, ఆయన అనుచరులు అతని సమాధి వద్దకేగి ప్రార్థన, గీతా పఠనం చేశారు. బాకు చాలా జబ్బుగా ఉన్నందున ఆమె వారితో వెళ్ళడానికి వీలుపడలేదు. ఆమెకు తోడుగా వారు మను బెహన్ ను ఉంచి వెళ్ళినారు. అప్పుడు బా మను బెహన్ తో ఆనాడు ముఖ్యంగా

ఆమె తక్కిన వారితో కలసిపోకపోతే తనకు తృప్తిగా ఉండదని అన్నది. “నీవుకూడ పోయి నమస్కరించి సమాధిపై పూల నుంచి గీతాపఠనానికి పిమ్మట తిరిగి వచ్చివేయవచ్చు”నని చెప్పింది. ఈ లోపల తనకేమీ సంభవించదని హామీ యిచ్చింది. మనుబెహన్ ఆమె మాట కడ్డుచెప్పి “బా! డాక్టరు గిల్డరు, సుశీలా బెహన్ యీ దినం వంతులు వేసుకొని రోజంతా ఎవ్వరో ఒకరు మీతో ఉండాలని మమ్మాదేశించారు. అయితే వారు తిరిగి వచ్చిన తర్వాత మీ ఆదేశం ప్రకారం అక్కడకిపోయి మీరు చెప్పినపని చేస్తా” నన్నది.

“నిన్ను నేను పంపినట్లు నీవు వారితో చెప్పవచ్చును గదా!” అని బా అన్నది.

ఆ విధంగా మను బెహన్ మహాదేవ్ భాయీ సమాధి వద్దకేగి, బాపు ఆయన సహచరులతో పాటు మహాదేవ్ భాయీ సంస్మరణ కార్యక్రమంలో పాల్గొన్నది. ప్రార్థనానంతరం బాపు ఆమెను చూచినాడు. “మొత్తానికి నీ విక్కడకు చేరుకున్నావు. నిన్ను బా పంపి వుంటుంది. అది ఆమె సహజలక్షణం. ఈ పవిత్ర సమయంలో నీవు సమాధివద్దలేకుంటే ఆమె సహించగలదా? మహాదేవ్ మరణానికి బాపడుతున్న బాధయింకా తగ్గలేదని తెలుస్తున్నది” అన్నాడు.

ప్రపంచ పద్ధతి

1942 ఆగష్టులో బాపు, తక్కిన జాతీయ నాయకులు ఒకే పర్యాయం అకస్మాత్తుగా అరెస్టయినప్పుడు బాచాలా బాధ పడింది. గాంధీజీతోపాటు యరవాడ జైలులో ఉంచుటకు ఆమెను తీసుకొని పోతున్నారు. బొంబాయిరైల్వే స్టేషనులోని ప్రయాణీకుల వెయిటింగ్ రూములో ఆమెతో పాటు డాక్టరు సుశీలాబెహన్ కూడ కూర్చొని ఉన్నది. బా బాధపడుతూ ఆమె నీ విధంగా ప్రశ్నించింది. “సుశీలా! బయటి ప్రజల మాటలు వింటున్నావా? జరిగినదాన్ని వారేమీ పట్టించుకున్నట్లు కానరాదు. దేశం నడక మామూలుగా సాగిపోతున్నది. జనాని కేమీ పట్టనప్పుడు బాపు స్వరాజ్యన్ని యెలా సాధిస్తాడు?”

దుఃఖంతో కనులవెంట నీరుగారుస్తూ సుశీలా బెహన్ ఆమె కిలా జవాబు చెప్పింది: “బా! దేవుడున్నాడుగదా! బాపుకు ఆయన సహాయపడతాడు. చివరకు అంతా సవ్యం గానే ఉంటుంది.”

బాకు బాపుపైగల నమ్మకం

బాపు ఆగాఖాను మందిరంలో నిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడు డాక్టర్ నాడు సుశీలా బెహన్ ఇతర కథలకంటే ఆయన జీవిత

కథను చెప్పమని అడిగింది. ఇంతకుముందు మనుబెహన్ కోరికపై కొన్ని సార్లు ఆయన యీషని చేశాడు. అదేవిధంగా బాపు తనకథను చెప్పడానికి ఆరంభం చేశాడు. బా తన సనాతన అభిప్రాయాలు, పూర్వాచారాలనుండి ఎలాబయట పడిందీ ఒకనాడు వినిపించాడు. ఆసందర్భంలో ఆయన యిలా చెప్పాడు; “ఈవిషయంలో కుటుంబంలోని తక్కిన స్త్రీలు ఆమెకు బాగా సాయపడినారు. తనభర్త ననుసరించడం ఆమె మొదటి ప్రధాన ధర్మమని వారు పదేపదే ఆమెకు చెబుతూ వుండేవారు. ఈషనిలో ఒకవేళ ఆమె సంప్రదాయ బద్ధమైన పద్ధతులను అతిక్రమించినప్పటికీ తనను పాపం అంట దని నచ్చజెప్పేవారు, ఒకవిషయం నేను చెప్పవలసి యున్నది. ఆమె తన హృదయాన్ని నాకర్పించింది. అందుచేత నెమ్మదిగా ఆమె బుద్ధిగూడ నన్ను సరించింది. ఈవిధంగా ఆమె నాకార్యక్రమా లన్నింటిలోను వివేకంతోను, ఉత్సాహంతోను పాల్గొన్నది.

౯౫

బాపుకు బాపైగల విశ్వాసం

బాపు తన అస్పృశ్యతానివారణోద్యమాన్ని ప్రారంభించినప్పుడు ఆశ్రమంలో హరిజనులను చేర్చుకొనే విషయంలోను, తర్వాత వారిని వంటశాలలో ప్రవేశించుటకు అనుమతించు విషయంలోను బాకు నచ్చజెప్పటానికి చాలారోజులు ప్రయత్నం చేశాడు. కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది.

చివర కొకనాడు “నేను బాను ఒప్పించ లేకపోయినా” నని నిట్టూర్పు విడిచినాడు. ఈమాట అంటూనే “అయినప్పటికీ జన్మ జన్మలకు నేను బానే సహధర్మచారిణిగా వరిస్తా” నని హృదయ పూర్వకంగా చెప్పినాడు.

౯౬

బాపు: “బా, నిన్ను నేను మట్టిబొమ్మగా భావించడం లేదు”

బాపు ఆశ్రమంనుండి బయటికి పోయేటప్పుడుగాని, ఖైదుకు పోయేటప్పుడుగాని ఆయన పాదాలను తాకి నమస్కరించడం బాకు అలవాటు. అప్పుడు బాపు ప్రేమతో తన హస్తాన్ని ఆమె మస్తకముపై ఉంచేవాడు. ఒకసారి పనియొత్తిడిలో ఉండి ఆయన యీపని చేయడం మరచినాడు. అందుచేత బా తనలేఖలో ఆయన పొరపాటును గురించి ఫిర్యాదు చేసింది. బాపు తన జవాబులో “నేనుకూడా నా పొరపాటును తెలుసుకొన్నాను. అంతలోపల నన్ను తీసుకొని పోతున్న మోటారుకారు చాలాదూరం సాగిపోయింది. అయితే నీవైనాకుగల అచంచల ప్రేమకు యిలాటి బాహ్య చిహ్నాలు ఇంకా అవసర మంటావా? నాకు నీవైగల ప్రేమ గాఢంగా దినదినాభివృద్ధి చెందుతూ, పవిత్రవంతంగా మారి పోతూవుంది. నీవు మట్టిబొమ్మవుకావు. ఇంతకన్నా నీకేమి వ్రాయను?” అని వ్రాసినాడు.

౯౭

బా: “బాపు! నేను మీడిలో కన్ను మూయాలని నాకోరిక”

ఆశ్రమంలో కొందరు హరిజనులను ఉంచుతానని బాపు మొదటిసారి చెప్పినాడు. అలాంటి విషయాలలో ఇంకా పూర్వచారం వదలని బా దీనికి సమ్మతించలేదు. బాపు ఆమెకు నచ్చజెప్పడానికి ప్రయత్నించినాడు. ఆయనయత్నం ఫలించలేదు. తన నిర్ణయాన్ని గురించి బా చాలా బాధ పడు తున్నదని గ్రహించి బాపు ఆమెతో యిలా అన్నాడు: “ఇక్కడ నీకు ఇబ్బందిగా వున్నదనుకుంటే నీవు మా అక్క రవియత్ బా వద్దకు పోవచ్చు. నీజీవనానికి నేను ప్రతినెలా ఏడురూపాయలు పంపిస్తాను.”

దీనిపై బాకు కష్టంకలిగి ఆమె నిష్ఠురంగా యిలా అన్నది: “ఈ విధంగా నన్ను జీవితమంతా మీకు దూరంగా ఉంచాలనుకున్నారా? మీ ఒడిలో కన్ను మూయాలని నా కోరిక. అందుచేత నేనుమాత్రం యెన్నడూ మిమ్ము విడిచి దూరంగా ఉండను.”

౯౮

బా: “ఇన్ని సంవత్సరాల తర్వాత బాపు నుండి నన్ను వేరుచేస్తే”

1948 జనవరిలో బా, బాపులు కొన్నాళ్లు బాబ్డోలీ ఆశ్రమంలో ఉన్నారు. అక్కడనుండి బా మితుబెహన్

పెటిట్ తో కొంత కాలం గడిపేటందుకు మరోలి ఆశ్రమానికి వెళ్ళింది. అక్కడ ఆమెకు జ్వరం వచ్చింది. దీనితో ఆమె మరింత బలహీనం అయ్యింది. కొన్ని సంవత్సరాలుగా ఆమె గుండె దుర్బలంగా ఉన్నది.

బాపు సేవాగ్రాంకు వెళ్ళిపోతున్నాడు. ఆయనను కలుసుకొనడానికై బా తిరిగి బర్మోలికి వెళ్ళింది. ఆమె వస్తున్న సంగతి తెలిసి బాపు వెంటనే ఆమె కొరకు కారును తీసుకొని పోయినాడు. ఆమె మేడమెట్లెక్కి శ్రమపడనక్కర లేకుండ క్రింది అంతస్తులో సర్దార్ పటేల్ ఉంటున్న గదిలో ఆమె నుంచినాడు. ఆమె సౌఖ్యం విషయమై బాపూ ఎప్పుడూ ఆతురతగా ఉండేవాడు. బా ఆశ్రమంనుండి బయటకు పోయేటప్పుడుగాని, ఆశ్రమానికి తిరిగి వచ్చేటప్పుడుగాని తన కెంతసేపు ఉన్నప్పటికీ ఆశ్రమ ప్రవేశద్వారం వరకు సాగనంపుతూ, అక్కడ ఆమెకు స్వాగతమిస్తూ వుండేవాడు.

బా బలహీనస్థితిని సర్దార్ జీ చూచినాడు. ఆమె ఆరోగ్యస్థితిని బట్టి ఆమె మరోలీ ఆశ్రమంలోనే వుంటే బాగుండేదని కల్యాణ్ జీ భాయిితో అన్నాడు. దానికి సమాధానంగా కల్యాణ్ జీ భాయిి “ఆమె అలా యెప్పుడూ వుండదు. రైళ్ళ ప్రయాణాలు తారుమారైతే బాపుకు దూరమవుతానని ఆమె భయం. దీనినామె సహించలేదు. పైగా బాపు ఒడిలో కన్నుమూయడం తన వాంఛగా ఆమె ప్రకటించిందిగాదా!”

౯౯

బా జోన్యం

1942 ఆగస్టులో అఖిలభారత కాంగ్రెసు కమిటీ బాంబాయిలో సమావేశమైనప్పుడు బా వార్ధానుండి బాపుతో కలిసి వెళ్ళింది. రైలు ప్లాటుఫారం దాటుతున్న సమయంలో వారికి వీడ్కోలిచ్చిన సేవాగ్రాం ఆశ్రమవాసులు పలువురు త్వరగా తిరిగి రావలసినదిగ బాను కోరినారు.

ఆమె హృదయం రానున్న ఆపదను సూచించినట్లుగా “మీ శుభాకాంక్షల ఫలితంగా నేను సేవాగ్రాంకు తిరిగి రాగలిగితే, అది నిజానికి చాలా ఆనందదాయకమైన సంఘటనగా భావిస్తా” నని ఆమె అన్నది.

తర్వాత కొన్నాళ్ళకు మహాదేవ్ భాయీ మరణించి నప్పు డామె పదేపదే “నేను గతించవలసి యుండగా మహాదేవ్ ఎందుకు పోయినా” డని అనేది.

తిరిగి బాపు ఆగ్రాను మందిరంలో ఉపవాసాన్ని ప్రారంభించినప్పుడు ఆయన పరిస్థితినిగురించి తెలుసుకొనడానికి ఆశ్రమవాసులు పలువు రక్కడకు రాగా వారితో బా యిట్లన్నది. “మీరేమీ ఆతురత పడకండి. బాపు తప్పకుండా బయటపడి తనపనిని తిరిగి సాగిస్తాడు. నేనుమాత్రం ఇక్కడ రాలిపోవలసిన దాననే. బాపుకంటే ముందుగా నేనే యీ ప్రపంచాన్ని విడిచిపెట్టడం జరుగుతుంది. నేను మహాదేవ్ మార్గాన్ని అనుసరిస్తాను. ఇది మహాదేవుని మందిరం-అనగా శివాలయం.”

బాపు ఉపవాస విరమణానంతరం ఆయనను కలుసుకొనుటకై వచ్చిన ఆశ్రమవాసు లందరివద్ద బా సెలవు పుచ్చుకొన్నది. “ఇది మన చివరి సమావేశం” అని వారికి చెప్పివేసింది. డి.జే.పండిట్ జీఖరే భార్యతో కూడా యిదేమాట చెప్పింది.

ఈ మాటవిన్న సుశీలాబెహన్ బాతో “మీరు మాటిమాటికి ఎందుకలా అంటారు? మనమంతా త్వరలో జెయిలు నుండి విడుదల అవుతా” మన్నది.

“నన్ను విడిచి మీరంతా బయటికి పోయేమాట ఖాయం” అని బా ఆమెకు చెప్పింది.

౧౦౦

ఒక చిన్న ఆధ్యమెంటు

బాను ఆగాఖాను మందిరంలో కట్టకడపటిసారి నిర్బంధించినప్పుడు ఆమె ఆరోగ్యం చెడిపోయింది. ఆమెను, తక్కిన నాయకులను అకస్మాత్తుగా అరెస్టుచేసి పట్టుకొని పోవడం, ఇంతకుపూర్వం చేసినట్లు వారెంతకాలం నిర్బంధంలో ఉండాలో తెలియజేయక పోవడం దీనికి ప్రత్యేక కారణాలు.

ఒక పర్యాయం ఆమెకుబాగా జబ్బు చేసినప్పుడు బా బాపుతో హీనస్వరముతో కోపంగా యిలా అన్నది: “బలంగల బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంతో తగవు పెట్టుకోవద్దని నేనుమీకు చెప్పలేదా? నామాటను మీరు లక్ష్యపెట్టనందున యిప్పుడు మనమంతా బాధ పడవలసి వచ్చింది. పాపం ప్రజలెంత కాలం ప్రభుత్వశక్తిని యెదురొడ్డి నిలువగలుగుతారు?”

మొదట ఈ విషయమై బాపు బా తో వాదించ
యత్నించినాడు అయితే ఆమె తన వాదనను వినే పరిస్థితిలో
లేదని తెలుసుకొని “అయితే మన మిద్దరం ప్రభుత్వానికి
క్షమాపణ చెప్పుకుందామా?” అని అడిగినాడు.

వెంటనే ఆమె “నేనెవరికిగాని ఎందుకు క్షమాపణ
చెప్పు కోవాలి?” అని సవాల్ చేసింది.

ఆప్పుడు బాపు “అయితే క్షమాపణ కోరుతూ నన్ను
వైస్రాయికి జాబు వ్రాయ మంటావా?” అని ఆమె నడిగి
నాడు.

బాపు అవమానానికి గురికావడం సహించజాలని బా
కొంచెంకోపంతో “మీరు ప్రభుత్వానికి క్షమాపణచెప్పు
కుంటేవయ్యసుకన్య లందరూ జైల్లో మగ్గుతూ ఉండ
వలసిందేనా? ఇప్పుడు బాధను భరిస్తూ ఉండడం తప్ప వేరే
మార్గంలేదు. జైలులో మహాదేవ్ జీవితం ముగిసింది.
తర్వాత నావంతు వస్తుంది.” అన్నది.

కొన్నాళ్ళు జరిగిన తర్వాత బాపుతో ఆమె “బ్రిటిష్
వారిని వెళ్ళి పొండని మీరెందు కంటారు? మనది విశాల
దేశం. వారినికూడ ఒకమూల- ప్రభువులుగా గౌరవ సోదరు
లుగా ఉండనివ్వండి” అన్నది.

దానికి బాపు “నేనుకూడా వారికి ఆమాట చెపు
తున్నా” నని ఆమెకు సమాధానంగా చెప్పినాడు

బాపు దృక్పథాన్ని పూర్తిగా అర్థం చేసుకొన్న
మొదట మరునాడు బా సుశీలా నయ్యర్ తో “ఈ బ్రిటిష్

వాళ్లు చాలా చెడ్డవాళ్లు. బాపు వీళ్ళను మన సోదరులవలె
ఇక్కడ ఉండమంటారు. వాళ్ళు మనపై ప్రభుత్వం చలా
యించడం వాళ్ళ అభిమతం. అందుకనే వారు బాపును,
తక్కిన నాయకులను జైలులులో పెట్టారు” అన్నది.

౧౦౧

బా ఉపవాసాలు, పండుగల అనుష్ఠానం

హిందువుల పంచాంగాలలోని వివిధ ఉపవాసాలను బా
సదా శ్రద్ధతో చేస్తూ వుండేది. ఆమె వీటిలో దేనినీ వదిలేది
కాదు. పైగా ఎప్పుడైనా వరుసగా మూడు నాలుగు వస్త్రే
కూడా వాటన్నింటినీ తప్పక అవలంబించేది. ఆమె చిట్టచివరి
జబ్బు సమయంలో మకర సంక్రాంతి వచ్చింది. అప్పుడు
“కొంచెం నువ్వులుతెచ్చి జీడిలుచేసి ఫైదీ లండరికీ పంచవల
సినది”గా ఆమె చెప్పింది.

అయితే బాపు దీని నాక్షేపించినాడు. “ఇదంతా
సబబైన పనికాదు. ఇప్పుడు మనం మనయింట్లో లేము. ఇటు
వంటి పనులు స్వగృహంలో ఉన్నప్పుడు చేయదగినవి”
అన్నాడు.

దీనిపై ఆమె “అయితే నేను ఇంటికి వెళ్ళే అవకాశం
లేదుగదా!” అన్నది.

చివరకు మరునాటి ఉదయం జీడిలు తయారు చేశారు.
బా తన చక్రాలకుర్చీపై కూర్చొని వాటిని స్వయంగా ఫైదీ
లకు పంచిపెట్టింది.

బాపు: “బాను నేను దూరంగా ఉంచలేను”

1942వ సంవత్సరంలో బాపు నాటి దేశపరిస్థితిని గురించి రాజప్రతినిధితో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరుపుతున్నాడు. ప్రభుత్వానికి ప్రజలకు మధ్య తృప్తికరమైన సమాధానం కుదురనిపక్షంలో ఆయన ఉపవాసానికి సన్నద్ధుడవుతూ, హెచ్చుసమయాన్ని ధ్యానంలో గడుపుతున్నాడు. కనుక ఒకనాడు మీరా బెహన్ “ఇప్పుడు బాపుకు ఏకాంతవాసం అవసరం. అందుచేత మామిడిచెట్టుకింద వారి కొక కుటీరాన్ని నిర్మించా”లని బాకు చెప్పింది.

“అక్కరలేదు. బాపు ఎక్కడున్నా ఏకాంత వాసాన్ని అనుభవించగల”డని బా అన్నది.

ఇదివిని బాపు “ఏకాంతవాసం సంగతి అలా వుంచండి. బాను ముఖ్యంగా ఆమె ఆరోగ్యం సరిగాలేని సమయంలో నాకు దూరంగా ఉంచడం నాకు సమ్మతంకా”దని చెప్పినాడు.

పవిత్రమైన బా చివరికోరిక

ఆగాఖాను మండిరంలో నిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడు బాపు ఉపవాసం చేస్తున్నాడు. భగవంతుడు తన ప్రార్థన నాలకించి ఆయనను రక్షిస్తాడని, తనను తీసుకొని పోతాడని

బా తరచు అనుకునేది. అందుచేత ఆ శమ సోదరి ఒకామె బాపును దర్శించి తిరిగి ఆ శమానికి పోతున్న సమయంలో బా “బాపు స్వయంగా వడికిన నూలుతో ప్రత్యేకం నాకొరకు నేసిన చీరను పంపడం మరువవద్దు. నేను చనిపోయినప్పుడు దానిని నా శవంమీద కప్పేటందుకు ప్రయోగించగోరుతాను” అని చెప్పింది.

విధిక్యత మెవ్వరూ తప్పించలేరు. వివిధమైన ఆమె అభిలాష చివరకు 1944 ఫిబ్రవరి 22వ తేదీన నెరవేరింది.

౧౦౪

బాపు ఉపవాసం గురించి బా అందోళన

1942వ సంవత్సరంలో నిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడు కొక సారి బాపు, ప్రజలపై దౌర్జన్య ప్రయోగాన్ని ప్రభుత్వం మానని పక్షంలో, తాను ఉపవాసం చేయ దలుస్తున్నట్లు వైస్రాయికి ఉత్తరం వ్రాయాలనుకున్నాడు, ఈ సంగతిని పసిపట్టి బా బాపుతో “మీకోరిక ప్రకారం జాబు వ్రాస్తే వ్రాయండి. కాని అందులో మీరు తలపెట్టిన ఉపవాసం విషయం దయ చేసి ప్రస్తావించకండి” అని చెప్పింది. దీనిపై బాపు విరగబడి నవ్వినాడు.

ఒకనాడు సరోజినీదేవి బా కొంచెం బాధపడు తున్నట్లు చూచి, ఆమెతో “మీరు బాధ పడకండి. తన అంత ర్యాణిద్వారా దైవం స్పష్టంగా ఆదేశిస్తే తప్పతాను ఉప

వాసానికి పూనుకోనని బాపు చెపుతున్నాడు. దైవం ఎప్పుడూ ఆవిధంగా చెప్పడని నానమ్మకం” అన్నది.

“అయినప్పటికీ దైవం తనను ఉపవాసం చేయమని కోరుతున్నట్లు బాపు నిర్ణయిస్తాడని నాభయం” అని బా చెప్పింది.

ఆసమయంలో బాపు రోజూ ఈవిషయమై దైవసంకల్పాన్ని తెలుసుకొనే టందుకై అరగంట సమయాన్ని వెచ్చిస్తూ వుండేవాడు. బా ఉదయం కాలకృత్యాల అనంతరం తులసికి పూజచేసి బాపున దీర్ఘాయువు కలగాలని ప్రార్థిస్తూ వుండేది.

౧౦౫

సావిత్రి వంటి పతివ్రత బా

1943 ఫిబ్రవరి 22వ తేదీన బాపు చావుబతుకుల మధ్య ఉగిసలాడుతూ ఉండినాడు. ఆయన పూనిన 21దినముల ఉపవాసంతో పూర్తిగా బలహీనపడినాడు. అంతకు ముందు కొంతకాలంనుండి బా ఆరోగ్యం సరిగాలేదు. బాపు ఉపవాసం ఆరంభించిన నాటినుండి ఆమె తులసి మొక్కను, బాలకృష్ణుని విగ్రహాన్ని అత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో పూజిస్తూ ఉండేది. దీనితో ఆమె ఆరోగ్యం చిత్రంగా దినదినాభివృద్ధిని చెందింది. ఆమె శరీరం, మనసుకూడ నమ్మదిగా బలాన్ని పుంజుకొన్నవి. బాపుగదికి బయట బా పూర్తిగా

ధ్యానంలో మునిగి, తరచు పరవశస్థితిలో ఉండడం మీరా బ్రహ్మన్, జాక్వరు సుశీలానయ్యర్ గమనిస్తూ ఉన్నారు. మనసును కరగించే ఉత్సాహకరమైన యాదృశ్యంతో వారి నేత్రాలు బాష్పపూరితాలైనవి.

ఒక పర్యాయం జాక్వరు సుశీలానయ్యరు బాపు గదికి పోయి, కొంచెం నారింజరసం తీసుకొమ్మని అర్థించింది. అప్పుడాయన దీని కంగీకరించలేదు. ఉపవాసం మూడవ రోజున బాపుకు వికారంగా ఉన్న సమయంలో బా యిదేవిధమైన అభ్యర్థనను చేస్తే ఆయన మన్నించలేదు. అయితే తర్వాత కొన్ని నిమిషాలకు ఆయన తన అంగీకారాన్ని సూచించినాడు. అప్పుడాయన కిచ్చిన నారింజరసం ఆయనకు కొంత ఆరోగ్యాన్ని ప్రసాదించింది. బలాన్నిచ్చింది. దీనితో ఆయన ముఖం వికసించింది. ఆసమయంలో బా అక్కడికి వచ్చింది. బాపు పరిస్థితి తగినంతగా చక్కబడి నందుకు ఆమె సంతోషించింది. ఆమె ప్రార్థనను భగవంతు డాలకించినాడని తలచింది.

ఒక సంవత్సరం గడచిన తర్వాత ఒకపర్యాయం యీ సంఘటనను గురించి ప్రస్తావిస్తూ ఒకరిట్లన్నారు: “ఏడాది క్రితం యిదేరోజున బాపు మృత్యుదేవత పిడికిటిలో కొట్టు మిట్టాడినాడు. ఆసమయంలో సత్యవంతుని సావిత్రీవలె, బా ఆయనను రక్షించినది. అవసరమైతే ఆయన ప్రాణానికి తన ప్రాణాన్ని పణంగా పెట్టడానికి ఆమె దీక్ష గైకొన్నది.

బాకు బాపు నేవ

బా జబ్బుగా ఉన్నప్పుడు ఆమె తన వద్ద ఎక్కువసేపు ఆయనను కూర్చుండినివ్వక పోయినప్పటికీ బాపు పగలు, రాత్రి కూడ తరచుగా బా మంచం ప్రక్కన కూర్చుంటూ ఉండేవాడు. ఒకనాడు డాక్టరు గిల్డర్ దీనిని గమనించి నాడు. న్యూమోనియా పురుగు మిక్కిలి విషపూరితమైనది, అంటు సంబంధమైనది గనుక, బాపు ఆమెకు దూరంగా ఉండటం మంచిదని డాక్టరు సుశీలాబెహన్ తో అన్నాడు. అయితే యీ విషయం ఆయనకు చెప్పే ధైర్యం ఎవరి కున్నది? అందుచేత యీ విషయమై యేమీ మాట్లాడ కుండడం మంచిదని ఆయన అనుకొన్నాడు. తర్వాత కొంత కాలానికి బాపు తన 62 సంవత్సరాల దీర్ఘ కాలపు జీవిత సహచరి అంతిమసమయం సమీపిస్తున్నట్లు కనబడినప్పుడు కూడ డాక్టరు గిల్డర్ యిట్టి సంకటస్థితినే అనుభవించినాడు. ఈ విషయం నివేదిస్తూ ఉండగా ఆయన నేత్రాలు బాష్ప పూరితాలైనవి

బలహీనత ఎక్కువైనందున బా తరచుగ ఉమ్మి వేస్తూ వుండేది. దీని మూలంగా ఆమె పెదవులను చిన్న గుడ్డపేలికలతో తుడుస్తూ వుండేవారు. ఒక నాటి రాత్రి బాపు బాను చూడ వచ్చినప్పుడు డాక్టరు సుశీలాబెహన్ కు యీపని కుపయోగించే చేతిరుమాళ్ళను తయారు చేయ మని సలహా ఇచ్చినాడు. ఆయన సూచనప్రకారం చేతి

రుమాళ్ళు తయారుచేశారు. ఉమ్మి తుడిచిన యీ చేతి రుమాళ్ళు బాపు కంటబడినప్పు డంతా వీటిని ఉతకడానికి తన గదికి తీసుకొని పోయేవాడు. ఒక సర్వాయం డాక్టరు నయ్యరు దీనిని చూడడం తటస్థించింది. ఆమె ఆయనతో “బాపుజీ! వాటిని మేముతుకుతాం. వాటినిక్కడ ఉంచం” డని అన్నది. “లేదు. ఈ పని నాకు ప్రీయమైన” దని ఆయన చెప్పినాడు.

ఇంకొక రోజున తన మధ్యాహ్న భోజనానంతరం బాపు బాను చూడడానికి పోయి ఆమె మంచం ప్రక్క కూర్చున్నాడు. ఆయన అక్కడే కూర్చొని బా ఆయన భుజముపై తనతల నుంచి నిద్రపోయే పక్షంలో ఆమె మేలుకునే వరకు ఆయన అక్కడ నుండి లేచి పోయేటందుకు అవకాశముండదు. అప్పుడాయనకు మధ్యాహ్నం విశ్రాంతి లభించదు. అందుచేత డాక్టరు నయ్యర్ ఆయనకు బదులుగ తాను బాకు సమీపంలో కూర్చుంటానని చెప్పింది. ఆయన ఒక కునుకు తీసిన తర్వాత తన స్థానాన్ని ఆక్రమించ వచ్చు నని సూచించినది. బాపు దీనికి సమ్మతించినాడు. కాని తాను చాపమీద పండుకొన్నప్పుడు బామంచంప్రక్క నేను మరి కొంతసేపు కూర్చునేటందుకు అవకాశం లభిస్తే ఎంతో బాగుండేదను తన వాంఛను ఎలుగెత్తి తెలిపినాడు.

ఆమె దీర్ఘ కాలపు వ్యాధిలో ఆమె మూత్రపిండముల తీవ్రవ్యాధికి జలచికిత్స చేసినారు. దీని కొరకు బాపు నిత్యమూ సుమారొక గంట సమయం వెచ్చించవలసి వచ్చింది. దీనితో ఆయన బాగా అలసిపోయినాడు. బా

దీనిని గ్రహించి ఆయనకు బదులుగ సుశీలా నయ్యరు యీ
 పని చూస్తుందని సూచన చేసింది. బాపుకు అప్పటికే
 సమయం చాలడంలేదని చెప్పి బా సూచనను సుశీలా
 నయ్యరు బలపరచింది. దీని కాయన అంగీకరించే పక్షంలో
 విలువైన ఆయన సమయంలో ఒక గంట కలసివస్తుంది.
 దీనిపై బాపు “దైవం నాకు బా సేవకు అమూల్యమైన
 అవకాశాన్ని కల్పించినాడు. దీనిని పోగొట్టు కోవడం
 నా కిష్టంలేదు. ఆమె నిమిత్తం నే నొక గంట కాలాన్ని
 సంతోషంతో వినియోగించగల”నన్నాడు.

౧౦౮

భగవన్నామ మొక్కటే సర్వరోగ నివారిణి

బా తన మరణానికి రెండు దినములకు ముందు చాలా
 బాధపడింది. అప్పుడప్పుడు దైవాన్ని స్మరిస్తూ వుండేది. అందు
 చేత బాపు తరచు ఆమెపక్కపై కూర్చొని, ఆమె శిరమును
 తన భుజములపై ఆనించుకుంటూ వుంటే ఆమెకు కొంత
 హాయిగా వుండేది. ఆ పరిస్థితిలో ఒక్కొక్క సారి ఆయన
 ప్రార్థనకూడ చేస్తూ వుండేవాడు. ఒకనాడాయన రోజంతా
 ఆమెను విడిచిపెట్టి పోలేడు. ఆమెకు ఉపశమనంగా భజనలు
 భగవన్నామోచ్చారణ నిరంతరాయంగా నడచినవి. నడుమ
 నడుమ బాధతో ఆమె ఎలుగైతి భగవానుని పిలుస్తూ
 వుండేది. దానిపై బాపు “ఇప్పుడు బాకు భగవన్నామమే
 మిగిలిన మందుగా కనబడుతున్నది. కనుక తక్కిన చికిత్స

నంతటినీ ఆపివేయాలి. ఆమె ప్రత్యేకంగా కోరితే తప్ప ఆమెకు నీరు, తేనెతప్పయితర ఆహారమేమీ యివ్వరాదని నా అభిప్రాయం. మందులలో నాకేమీ విశ్వాసం లేదు. నా కుమారులు బాగా ఉన్నప్పుడు కూడ వారికి నే నేమందులూ ఇవ్వలేదు. కాని బా విషయంలో నేనీ సూత్రాన్ని సడలించి నాను. అయితే యీ రోజు ఆమె ఏ మందుగాని పుచ్చుకొనుటకు యిచ్చగిస్తున్నట్లులేదు. భగవన్నామం మాత్రమే ఆమెకు విరామాన్ని లభింపజేస్తున్నట్లు కనబడుతున్నది. నిజానికిది హృదయాన్ని కదిలించే దృశ్యం. నా హృదయాని కనుగుణమైన దృశ్యం. ఈమె కోలుకోవడం దైవసంకల్పమైన పక్షంలో తప్పక కోలుకొంటుంది. లేకుంటే ఆయన ఆమెను తీసుకొని పోతాడు, అప్పుడు నేను కూడ ఆమెను పోనిస్తా” నన్నాడు.

౧౦౮

బా : “నా మరణానికి మీరు సంతోషించండి”

ఇంకా రెండురోజులకు పోతాననగా బాబాపుత్రుడు “నేను చనిపోతానని ఎవరుగాని దుఃఖపడ నక్కరలేదు. దీనికి మీరంతా సంతోషించా” లన్నది. తర్వాత ఆమె చేతులు మోడ్చి కండ్లు మూసుకొని యీ విధంగా ప్రార్థించింది: “దైవమా! జీవితమంతా నేను పశుప్రాయంగా పొట్టకూటికే పాటుపడ్డాను. ఇప్పుడు నాకు కావలసినది భక్తి, ఆత్మార్పణము మాత్రమే.”

“బా నన్ను పిలచినప్పుడు”

బా చనిపోయిననాడు సాయంత్రం 4 గంటలవేళ డాక్టరు సుశీలానయ్యర్ బాపు వద్దకుపోయి, “మీరు కొంచెం బాను చూస్తూ వుంటారా? నేను కొంచెంసేపు విశ్రాంతి తీసుకోవా లనుకొంటున్నాను.” అన్నది.

బాపు “మంచిది. నేను పనిచేస్తున్న స్థలంనుండి ఆమెను కనుపెట్టి వుంటాను. ఆమెమంచంచుట్టూ ఇప్పటికే చాలామంది కూర్చోని ఉన్నారు. నన్నామె పిలుస్తూనే ఆమె దగ్గరకు పోతా” నన్నాడు.

త్వరలోనే బాధతో ఏమీ లో చ క పో వ డం తో “బాపు” అని కేకపెట్టింది.

వెంటనే బాపు ఆమె వద్దకుపోయినాడు. ఆమె కోరిక ప్రకారం ఆయన ఒడిలో ఆమె ప్రాణంవిడిచింది.

౧౧౦

ఎవరెక్కువ అదృష్టవంతులు?

1944 ఫిబ్రవరి 22వ తేది మహాశివరాత్రి పర్వదినం. బా యిహలోకయాత్రలో ఇది కడపటి దినం. ఆనా డామె పరిస్థితి చాల గడ్డుగా ఉన్నది. ఆమెకు పరి చ ర్య చేస్తున్న డాక్టర్లు పెన్సిలిన్ ఇంజెక్షన్ ఇవ్వాలని అన్నారు. ఇది బాపుకు బాత్తుగా యిష్టంలేదు. అప్పుడాయన దేవదాసుతో “మీరు

దైవంపై ఎందుకు విశ్వాస ముంచరు? మరణశయ్యపై ఉన్న
ప్పుడు కూడ యీమెకు మందు యివ్వాలనుకుంటున్నారా?”
అన్నాడు.

సాయంత్రం 7కి గంటలయినది. అయితే బాపు తాను
మామూలుగా పోయే వాహ్యానికి ఆ నాడుపోలేదు. అప్పటికి
ముప్పావుగంట గడిచింది. చివరికి బయటికి పోయే ప్రయ
త్నంలో ఉండగా బా ఆయనను తన మంచంవద్దకు పిలి
చింది. ఆమె అయోమయ స్థితిని చూచి బాపు “నీ బాధ
యేమి” టని ప్రశ్నించినాడు.

బా తనకు తెలియని ఏదేశ తీరంలోనో ఉన్నట్లు
అమాయకురాలైన పసిపాపవలె “నాకు తెలియడంలే” దని
నట్టునట్టుగా చెప్పింది.

ఆపైన లేచి కూర్చునేటందుకు ప్రయత్నించింది.
బాపు ఆమెను ఆపనిని చేయవద్దని వారించినాడు. అంతట
ఆమె తన తలను బాపు ఒడిలోనుంచి అసువులు విడిచింది.

ఈ విధంగా బాపు ఒడిలో మరణించ వలెననుతీవ్ర
మైన ఆమెకోరిక ఫలించింది. ఒక సందర్భంలో “బా కడపటి
క్షణాలలో ఆమెను శ్రద్ధతో సేవించువారి ఒడిలో తనశరము
నుంచుతుం”దని బాపు అన్నాడు.

బా బాపులలో ఎవరెక్కువ అదృష్ట వంతులో చెప్ప
వలసి వస్తే ఇద్దరూ అదృష్టవంతులేనని చెప్పవచ్చు.

బా పేదవాని పెండ్లాం

బా అంత్యక్రియల సందర్భంలో కట్టెలక్రింద కొంత గంధపుచెక్క లుపయోగించ వచ్చునని శ్రీ శాంతికుమార్ సూచించినాడు. దీనికి బాపు అభ్యంతరం చెప్పి “బా పేదవాని పెండ్లాం. పేదవాడు గంధపుచెక్క లెక్కడనుండి తేగలడు?” అన్నాడు.

ఆపైన జైలు సూపరింటెండెంటు వారివద్ద గంధపు చెక్క కొంత నిల్వయున్నదని చెప్పినాడు.

దీనిపై బాపు “అయితే ప్రభుత్వంవారు గంధపు చెక్క లుపయోగించాలనుకుంటే ఉపయోగించవచ్చు. దానికి నా అభ్యంతరం ఏమీలే”దని అన్నాడు.

అరువది రెండేండ్ల సహచరి

మహాదేవ్ భాయీ అస్థికలుంచిన సమాధి ప్రక్కనే బా మృతదేహాన్ని దహనం చేశారు. బా తరచుగా “నే నెప్పుడూ మహాదేవ్ ప్రక్కనే ఉంటాను” అంటూ వుండేది. దానికి తగినట్లుగానే యీ విధంగా జరగడం చాలా ఆశ్చర్య కరమైన విషయం.

దహన సంస్కారానికి ఎక్కువకాలమే పట్టింది. సాయంత్రం నాలుగుగంటల కీపని ముగిసింది. అయినప్పటికీ

బాపు చివరివరకు అక్కడనుండి కదలలేదు. ఆయనను విశ్రాంతి తీసుకొమ్మని తరచు సూచనలు వచ్చినప్పటికీ ఆయన వినక ఆమె చితికి దగ్గరగా మానంగా కూర్చొని యున్నాడు. ఆసమయంలో ఆయన హృదయాంతరాళము నుండి దిగువమాటలు వెలువడినవి:

“62 సంవత్సరాల దీర్ఘకాలం నా జీవిత సహచరిగా నున్న యీమె నీవిధంగా ఎలా వదలిపోగలను? నే నీ తప్పును చేస్తే బా కూడ నన్ను తమించదు.”

౧౧౩

బాపు జీవితంలో బా పడుగు పేకలవలె

అల్లుకొని పోయింది

బా నిర్యాణానంతరం బాపు కోడలు మణిలాల్ గాంధీ భార్య శ్రీమతి సుశీలాబెహన్ దక్షిణాఫ్రికానుండి బాపును పలుకరించుటకై వచ్చినది. ఆమె ఆయనతో మాట్లాడుతూ ప్రస్తావనశంకగా “బాపు! మీరు ఏకాకులైనట్లు బాధపడు తున్నట్లున్నారు.” అన్నది.

దీనిపై బాపుకు పూర్వపుస్మృతులు జ్ఞాపకంవచ్చి ఉద్యోగంలో ఆమె కిలా జవాబు చెప్పాడు? “నా జీవితంలో బా పడుగు పేకలవలె పెనవేసుకొని పోయింది. అందుచేత నేను బాగా ఒంటరితనాన్ని అనుభవిస్తున్నాను.”

గృహస్థుని అత్యంత కఠిన పరీక్ష

బా మరణానంతరం ఒకనాడు డాక్టరు సుశీలా నయ్యరుతో మాట్లాడుతూ బాపు “తన అ వ సా న సమ యంలో బా నాకు కబురుపెట్టడం, నా ఒడిలో తలనుపెట్టి అసుపులు వీడడం ఎంత చిత్రమైన, ఆనందకరమైన సంఘటన అంటావు!” అన్నాడు.

దీనికి డాక్టరు నయ్యరు ఇలా జవాబిచ్చింది: “అవును బాపు. అప్పుడప్పుడు బా భార్యగా మీ విషయంలో కొంత అసంతృప్తిని వెల్లడించిప్పటికీ ఆమె హృదయాంతరాళంలో మీ పట్ల అంతులేని ప్రేమ, అచంచలమైన భక్తి ఉన్నట్లు దీనిని బట్టి బుజువవుతున్నది. ఆదర్శప్రాయమైన యిట్టి సంబంధాన్ని నేను కని విని యెరుగను.”

బాకు తనపట్లగల విస్తారమైన ప్రేమను, ఆమె మూలంగా తన గృహస్థ జీవితాన్ని విజయవంతంగా సాగించ కలిగిన విషయాన్ని తలచుకొని బాపు మనసులో సంతోషించినాడు. డాక్టరు నయ్యరుతో “నీ వన్నది నిజం. భార్యా భర్తల మధ్యగల పరస్పరప్రేమ, విశ్వాసం యీ విధంగా ప్రకటింపబడడం మనలో తక్కువ.” అని చెప్పినాడు.

దా స్వభావం అటువంటిది

బా గతించిన ఒకటిన్నర మాసాలకు పిమ్మట బాపును మలేషియాజ్వరం వట్టుకొన్నది. ఒకనా డాయన సుశీలా నయ్యకుతో “బా ఉన్నప్పుడు నాకు జ్వరం రాకపోవడం మంచిదయింది. లేకుంటే అమెతన అవసరాలు చూచుకోకుండా మిమ్మందరినీ నా సేవ నిమిత్తం పంపియుండేది” అన్నాడు.

“ఆ మాట అక్షరాల నిజం. అంతేకాదు, అమెతన జబ్బుచూడ లేక్కచేయకుండా తాను స్వయంగా మీ పరిచర్యకు పూనుకొని వుండేది” అని డాక్టరు సుశీలాబెహన్ అన్నది.

ఆపైన బాపు ఉద్యోగంతో వణకుచు “అవును అలాగే చేస్తుంది” అని ఒక్క తుణమాగి “అలాగే చేసేది” అన్నాడు

ఈ మాటపై డాక్టరు “మీ విషయంలో బా యీ నాటికీ బ్రతికే వున్నది. ఆమె మరణించలే” దని బాపుకు బదులు చెప్పింది.

“అదికూడ సత్యమే” అన్నాడు బాపు.

౧౧౬ బా ఉనికి

ఆమె కడపటి జబ్బు సమయంలో ఉబ్బసంబాధతో బాకు తరచు నిద్రపట్టేదికాదు. అందుచేత ఆమె కొరకు చిన్న మేజా ఒకటి చేయించారు. దానిపై తల ఆనించి ఆమె నిద్రపోతూ వుండేది. ఆమె మరణానంతరం బాపు “ఇది నాకెంతో విలువైన వస్తువు. దీనిని చూచినప్పుడంతా తన తలను మేజాపై ఆనించిన బా దృశ్యం నాకు జ్ఞాపకం వస్తుంది” అని చెప్పి ఆ మేజాను తనదగ్గర ఉంచుకొన్నాడు. ఆ తర్వాత దానిని ఆయన భోజనంచేసే బల్లగా ఉపయోగించుకున్నాడు. బా జీవించియున్నప్పుడు బాపు భోజన సమయంలో ఎప్పుడూ ఆయన ప్రక్కను కూర్చుండేది. ఆమె స్థానాన్ని యిప్పుడా మేజా ఆక్రమించడం విధి విలాసం.

౧౧౭ ఒక అమూల్యమైన జ్ఞాపకచిహ్నం

బా మరణానంతరం ఒకనాడు బాపు మంచినీళ్ల సీసాకు తడిగుడ్డ చుట్టవలసి వచ్చింది. దానికి గాను ప్రకృతి చికిత్సలో మట్టిపట్టీ వేసుకునేందుకు తాను తరచుగా ఉపయోగిస్తూవుండిన పాతగుడ్డనుండి ఒక ముక్కను చించి యివ్వమని ఆయన అడిగినాడు. “ఈ పనికి దానినే ఉపయోగించండి. దీనిని బా తరచు ఉపయోగిస్తూవుండే” దని ఆయన అన్నాడు.

అనుబంధం : ౧

బా , బావులు

“బా” నిరక్షరాస్య, సరళస్వభావ, స్వతంత్రురాలు’ పట్టుదలగలది. నాతో ఎక్కువగా మాట్లాడేదికాదు. తన అజ్ఞానానికి ఆమె బాధపడేదికాదు. నా అధ్యయనం మూలంగా ఉత్సాహపడి తానుకూడ చదువుకొనడానికి ఆమె యెన్నడుగాని ప్రయత్నించినట్లు నాకు జ్ఞాపకంలేదు.

“ఆమెకు చదువు చెప్పాలని నాకు చాల ఆతురత ఉండేది. దీనికి రెండువరోధాలుండినవి. ఒకటి అప్పటికింకా ఆమెకు జ్ఞానవిపాస కలుగలేదు. రెండవది మారోజులలో సమష్టి కుటుంబాలలో ఉంటూ ఆమె యీ విపాసను తీర్చడం సులభమైన పనికాదు.

“ఆమె కిష్టంలేకుండాను, అది కూడ రాత్రివేళలోనూ చదువుచెప్పవలసి వచ్చేది. పెద్దల సమక్షంలో ఆమెను కలుసుకోడానికి గాని, మాట్లాడడానికి గాని, నాకు ధైర్యం లేదు. నాడు, నేడుకూడ కథియవాడులో చిత్రమైన, పనికిమాలిన, అనాగరకమగు పరదా పద్ధతి అమలులో ఉన్నది. ఈ విధంగా పరిస్థితులు అనుకూలంగాలేవు. అందుచేత యావనంలో కస్తూరిబాకు చదువు చెప్పడానికి నేను చేసిన ప్రయత్నాలు చాలవరకు ఫలించలేదని ఒప్పుకోక తప్పదు.

“నేను మోహనిద్రనుండి మేల్కొనినప్పటికే ప్రజా
 నేవను ప్రారంభించాను. దీనిమూలంగా నాకు తగినంత
 తీరిక ఉండేది కాదు. వై)వేటు ట్యూటర్ల ద్వారా ఆమెకు
 చదువు చెప్పించడంకూడ నాకు చేతకాలేదు. అందుచేత
 కస్తూర్బా యిప్పుడు గుజరాతీలో సామాన్యమైన లేఖలు
 శ్రమపడి వ్రాయగలదు, సులభంగా ఉన్న గుజరాతీని అర్థం
 చేసుకోగలదు. ఆనా డామెపట్ల నాకుగల ప్రేమ పూర్తిగా
 మోహంతో కూడినదై ఉండకపోయినట్లయితే యీ
 నా డామె చక్కగా చదువుకున్న మహిళగా తయారై
 వుండేది. అప్పుడు చదువుపట్ల ఆమెకు గల అయిష్టాన్ని
 పోగొట్టగలిగేవాణ్ణి. పరిశుద్ధమైన ప్రేమ సాధించలేని దేవీ
 వుండదని నాకు తెలుసు.

“జరిగిన అన్యాయ మేమిటంటే ఆ సమయంలో నా
 కామెపైగల మోహం ఆమెను అక్షరాస్యగా చేయడానికి
 నాకడ్డువచ్చినది. ఆమెపై నాకు ద్వేషము కలుగుటచే
 ఆమెను తల్లిదండ్రులవద్దకు పంపివేసినాను. ఆమె చాల
 కాలం బాధపడిన తర్వాతనే తిరిగి రప్పించినాను. అయితే
 తర్వాత కాలానికి దీని కంతా కారణం నా అజ్ఞానమని
 గ్రహించినాను.”

బాలో గొప్ప సుగుణమొకటి హెచ్చుగా ఉన్నది.
 ఈ గుణం ఎక్కువమంది హిందూ భార్యలలో ఎంతోకొంత
 వుంటుంది. ఇష్టమున్నా లేకున్నా, తెలిసియో తెలియకో

నా అడుగు జాడలలో నడవడం ఆమె తన భాగ్యంగా
యెంచింది. నిగ్రహజీవితాన్ని గడపడానికి నేను చేసే ప్రయ
త్నానికి ఆమె యెన్నడూ అడ్డుపడలేదు. కాబట్టి బుద్ధి
సూక్ష్మతలో మాలో యెంతో అంతరమున్నప్పటికీ మా
జీవితంలో తృప్తి, సౌఖ్యము, అభివృద్ధి ఉన్నవని నే నెప్పుడూ
అనుకుంటూ వుండేవాణ్ణి.”

కస్తూర్బా ప్రజల నాకర్పించడానికి ముఖ్యకారణం
నా కొరకై తాను సర్వస్వం త్యాగంచేసే శక్తి ఆమెలో
ఉండడమేనని నాకు తోస్తుంది. ఈ ఆత్మత్యాగాన్ని చేయ
మని ఆమెను నే నెన్నడూ నిర్బంధించలేదు. ఈ గుణాన్ని
ఆమె స్వయంగా పెంచుకొన్నది. ఈ గుణం ఆమెలో ఉన్న
సంగతి మొదట్లో నాకు తెలియనే తెలియదు. నా మొదటి
అనుభవాన్ని బట్టి ఆమె చాలా మొండిపట్టు గలది. నే
నెంత బలవంతపెట్టినప్పటికీ ఆమె తన యిష్టప్రకారం నడచు
కొనేది. దీనిమూలంగా అప్పుడప్పుడు మేము పరస్పరం
స్వల్పకాలపు, దీర్ఘకాలపు ఎడబాటులకు లో నవుతూ
వుండేవాళ్లం. అయితే నా సమాజ జీవితం వృద్ధిపొందిన
కొలదీ, నా భార్య వికాసాన్ని పొందుతూ, కావాలని నా
పనిలో లీనమవుతూ వచ్చింది. కాలం గడచిన కొలదీ నేను
పూర్తిగా ప్రజాసేవలో లీనమైనాను. ఆమె నెమ్మదిగా నా
పనులలో నిమగ్నమైనది. గృహిణిలోని యీగుణాన్ని భారత
భూమి అత్యధికంగా హర్షిస్తుంది. ఆమె ప్రజానురాగం పొంద
డాని కిది ప్రధాన కారణంగా నాకు తోస్తుంది.

మా బ్రహ్మచర్యం ఆమెలో అత్యున్నతస్థాయిలో ఆత్మత్యాగాన్ని పెంపొందించినది. నా కంటి ఆమె కిది చాలా సహజంగా అబ్బింది. దీని విషయం మొదట ఆమె గమనించలేదు. నేను చేసిన నిర్ణయాన్ని ఆమె తన నిర్ణయంగా ఆమోదించింది. ఆపైన మేము యథార్థమిత్రులమైనాము. 1906 వ సంవత్సరంనుండి, నిజానికి 1901 వ సంవత్సరంనుండి నా పనిలో సహాయపడడానికి ఆమె నాతో ఉంటూవుండేది. ఇతర ప్రయోజనం దేనిని గాని ఆమె ఆశించలేదు. నాకు దూరంగా ఆమె ఉండలేక పోయేది. నాకు దూరంగా వుండాలని ఆమె కోరుకున్నట్లయితే ఆమెకేమీ యిబ్బంది వుండేదికాదు. అయితే ఆ తర్వాత పూర్తిగా మహిళగాను, భార్యగాను నాతో లీనంకావడం ఆమె తన విధిగా భావించింది. ఆమె మరణించేవరకూ నాపట్ల శ్రద్ధవహిస్తూవుండేది.

అనుబంధం: ౨

సవరింప వీలులేని నష్టము, ఎడబాటు

బా దహనక్రియ పూర్తియైన తర్వాత విచారగ్రస్తులందరూ తమతమ నివాసాలకు చేరుకున్నారు. అయితే బాపు హృదయంలోని బాధ యింకా తొలగలేదు. ఆయన మహాత్ముడు, మహాన్నత జ్ఞానము, వివేకముగల వ్యక్తి మాత్రమే కాదు. ఆయనలో మానవత్వం అమితంగా ఉన్నది. అయినప్పటికీ తన నీడవలె చిరకాలం తన సహచరిగానున్న బా యెడబాటుకు చింతించకుండా యెలా ఉండగలుగుతాడు?

ఆరాత్రి పడుండబోయే ముందు అపరిమితమైన బాధతో ఆయన యిలా అన్నాడు: “ఆమె నాకంటే ముందీలోకాన్ని వీడాలని నే ననుకున్నమాట నిజమే. అప్పుడు నాకు పిమ్మట ఆమె జీవించివుంటే యేమయ్యేదో అనేచింత నాకుండ దనుకున్నాను. అయితే ఆమెనాతో విడదీయరాని భాగంగా ఉండినది. ఆమె మరణంతో ఒకఖాళీ ఏర్పడినది. దీనిని భ్రష్టచేయడం యెన్నటికీ సాధ్యంకాదు.”

కొంచెమాగి ఆయన “దైవం నన్ను ఎటువంటి కఠిన పరీక్షకు గురిచేసినాడు! నేను బాకు పెన్నిలిన్ ఇంజెక్షన్ యిప్పించినా ఆమె మరణించేదే. నే నాపని చేసినట్లయితే నాకు భగవంతునిలో విశ్వాసం లేనట్లు ఋజువయ్యేది. ఆమె చివరిశ్వాస విడుస్తున్నట్లు కనబడినప్పుడు బా శరీరంలోకి పెన్నిలిన్ ను ప్రవేశ పెట్టవద్దని దేవదాసుతో అన్నానోలేదో యింతలో యెంతచిత్తం జరిగింది! అయితే బా నాఒడిలో ప్రాణం విడిచినందుకు నిజంగా నాకెంతో సంతోషంగా వుంది.”

*

తర్వాత కొంచెం సేపటికి మరొక సందర్భంలో ఆయన యిలా చెప్పినాడు: “బా నాకంటే ముందు ఈ పపం చాన్ని వీడిపోయినందుకు నాకు సంతోషంగా ఉన్నా, 62 సంవత్సరాలకు పైగా నాజీవిత సహచరిగానున్న ఆమె మరణం నన్ను దుఃఖంతో కలచి వేసిందని చెప్పక తప్పదు.”

*

మరినాలుగు దినాలు గడచిన తర్వాత ఆయన తన సంభాషణలో బానుగురించి యిలా అన్నాడు: “బా దివ్య మరణాన్ని పొందింది. అయినప్పటికీ కేవలం వ్యక్తిగత కారణం మూలంగా నేను దుఃఖపడు తున్నాను. నేనంత వద్దనుకున్నా ఆమె తరచు నాకు జ్ఞాపకం వస్తూవుంటుంది.”

మళ్ళీ కొంతసేపటికి ఆయన యిలా అన్నాడు. “బా మరణం కలగా కనబడు తున్నది. ఆమె మరణిస్తుందని నాకు తెలుసు. అయినప్పటికీ యీపని జరిగేసరికి నాకాశ్చర్యం కలిగింది. ఆమెలేకుండా నేను నావ్యక్తిగత కార్యకలాపాలను సక్రమంగా నిర్వహించ లేనేమో ననిపిస్తుంది.

మరొక సందర్భంలో బానుగురించి బాపు అన్నమాట లివి: “బా పూర్తిగా నాలో లీనమయినది. ఆమె నాఒడిలో ప్రాణాలు విడిచింది. ఈ అదృష్టం మరేవనితకు పట్టింది? ఆమె చనిపోయే ముందు నన్ను పిలిచింది. ఆమె జీవితం త్వరలో ముగియనున్నదని నేనప్పుడు గ్రహించలేదు. అది నేను మామూలుగా షికారుకు పోయే సమయం. అయితే అప్పుడక్కడనే ఉండడం యెంతో ఆనందకరమైన సంఘటనగాదా! ఇదికూడా దైవానుగ్రహమే.

బా మరణించిన ఒకమాసం తర్వాత ఒకనాటిసాయంత్రం పచారుచేస్తూ బాపు యిలా అన్నాడు: “అంతకంటే మంచి పరిస్థితిలో బా మరణించడం పొసగదని నేనెరిగియున్న

ప్పటికి ఆమె యెడబాటు మూలంగా కలిగిన దుఃఖాన్ని నేను
 మరువలేక పోతున్నాను. ఆమెకంటే నేను ముందు చనిపోతా
 నేమో? అప్పుడామె ఏమవుతుందో? అనేభయం నాకెప్పుడూ
 ఉండేది. అందుచేత ఆమె నాకంటే ముందు మరణించాలని
 నేను కోరుకునేవాణ్ణి. అయినప్పటికీ దుఃఖం నన్ను వీడడం
 లేదు. ఆమెను గురించి, నేను తరచుగా ఆలోచిస్తున్నానా?
 ఏమో? నామనసులోని బాధను నేను వర్ణించలేను.”

బాహుజీ శతజయంతి ప్రచురణలు

అనువాదకుడు :

పాతూరి నాగభూషణం

టి. ఎల్. వాస్వాని రచన :

౧. దివ్యజీవన దృశ్యములు : ప్రపంచవ్యాప్తంగా తర తరములుగా మానవజాతిని తరింపజేసిన మహనీయుల జీవితగాథలు.

శ్రీ క్రొను VIII+XVI+71+V పుటలు

వెల : ఒకరూపాయి

ముకుల్ భాయ్ కలాశ్రి రచనలు :

౨. బాహుజీ జీవిత ఘటనలు :

శ్రీ క్రొను VII+42 పుటలు. వెల : 60 పైసలు

౩. సాధుపుంగవులు : సమాజవిద్యా సారస్వతాన్ని దేశ భాషలలో ప్రోత్సహించుటకై భారత ప్రభుత్వం ఇచ్చే బహుమానాన్ని పొందినది.

శ్రీ క్రొను VII+54 పుటలు; 5 చిత్రములు.

వెల : 75 పైసలు

౪. శీలము - సదాచారము : 1955 వ సం. లో భారత ప్రభుత్వము వారి గ్రంథమునకు రూ 1000/- బహుమానమిచ్చినారు.

వివిధ దేశాలకు, వివిధ క్షేత్రాలకు చెందిన మహనీయుల జీవిత ఘటనలందున్నవి.

శ్రీ క్రొను VI+46 పుటలు; 12 చిత్రములు.

వెల : 70 పైసలు

౫. జ్ఞానబోధక గాథలు :

జాతీయైక్యతకు దోహదకారియగు గ్రంథము.

క క్రాను VI+46; 10 చిత్రములు. వెల : 65 పైసలు

౬. బాపూజీ ముచ్చట్లు : హిందీరచన - విష్ణుప్రభాకర్

మానవాత్మమధైన మహాత్మాగాంధీ జీవితంలోని కొన్ని ఘటనలు.

క క్రాను VI+31 వెల : 50 పైసలు

౭. విద్యార్థిగాంధీ : హిందీసంగ్రహణ - ఆశోక్. ప్రాథమిక

తరగతి విద్యార్థులనిమిత్తం గాంధీజీ ఆత్మకథను సంక్షిప్తపరచి వ్రాసినది

క క్రాను VIII+36 పుటలు; 7 రంగుపటములు.

వెల : 75 పైసలు

అ చ్చ గు చు న్న వి

౮. బా, బాపు : (సంకలనము) ఆదర్శ దంపతులగు

బా, బాపుల పవిత్ర వైవాహిక జీవితగాథలు - ముకుల్ బామ్ కల్కార్

౯. దాదాజీతో కొన్ని మధురక్షణాలు :

కర్త: జె. పి. వాస్వాని. సాదు టి. ఎల్. వాస్వాని జీవిత ఘటనలు.

౧౦. తపోవనంలో ప్రేమయోగి :

కర్త : టి. ఎల్. వాస్వాని. తన్ను అత్యంతప్రేమతో కొలిచే

తపోవనంలోని అంతేవాసుల రకరకాల ప్రశ్నలకు ప్రేమయోగి

జవాబులు.

: ప్రతులకు :

గ్రంథాలయ పుస్తకశాల

శ్రీ సర్వోత్తమభవనము

విజయవాడ-6

